

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ДМИТРИК РОМАН ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 351.741(477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ**

12.00.07 «Адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Р. В. Дмитрик**

Науковий керівник: **Квітка Яніна Михайлівна,**

кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Дмитрик Р. В. Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

У роботі досліджено теоретико-методологічні засади адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. Визначено структуру адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. Встановлено шляхи удосконалення адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні.

Встановлено зміст категорії поліцейського як об'єкта адміністративно-правового дослідження. Наголошено, що сучасний перегляд адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні необхідно розпочинати з азів формування правового статусу органів внутрішніх справ, а відповідно наукових досліджень із зазначеної тематики, що дозволить виявити прогалини та удосконалити чинне законодавство, що регламентує адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні.

З'ясовно, що на монографічному рівні питання як діяльності органів внутрішніх справ, Національної поліції України (у тому числі, поліцейського) так й їх адміністративно-правового статусу знайшли своє відображення у наукових працях, які умовно можна поділити на три групи. Зокрема, першу групи наукових досліджень складають праці вчених та науковців, які висвітлювали тематику адміністративно-правового статусу органів внутрішніх справ, Національної поліції України в цілому та окремих її підрозділів. Друга група наукових досліджень пов'язана із тематикою функціонування та практичної діяльності Національної поліції України та зарубіжних країн (включаючи її організаційне та матеріально-технічне забезпечення). Третя

група наукових досліджень присвячена таким питанням: професійне та кадрове забезпечення діяльності Національної поліції України.

Визначено етапи створення та розвитку адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. Визначено, що термін «поліція» походить від грецького слова, що означає управління державою; особливий адміністративний орган і підлеглі йому загони озброєних людей, що охороняють суспільний лад і порядок.

У роботі визначено, що утвердження, охорона й захист прав і свобод людини є основним обов'язком держави. Для виконання зазначеного обов'язку створена та функціонує Національна поліція, яка є головним суб'єктом забезпечення публічного порядку й безпеки всередині держави. Значення органів Національної поліції важко переоцінити щодо нормального існування суспільства та держави, охорони й захисту прав людини, суспільства й держави від кримінальних та інших правопорушень. Національна поліція утворена у 2015 році прийняттям Закону України «Про Національну поліцію», функціонально замінила органи внутрішніх справ. Поліція є правоохоронним органом принципово нового типу, що зумовлює специфіку його адміністративно-правового статусу, зокрема, і як суб'єкта забезпечення публічної безпеки й порядку в державі. У зв'язку з цим виникає необхідність у дослідженні особливостей адміністративно-правового статусу Національної поліції України як суб'єкта забезпечення публічної безпеки й порядку

Проаналізовано, що на тих землях України, що перебували під владою Австрії, а згодом Австро-Угорщини, від 18 ст. всі справи поліції належали до компетенції місцевих адміністрацій (губернаторів, намісників, старост, комісарів та ін.). Існувала вотчинна (поміщицька) поліція, що складалася зі спецчиновників — мандаторів, які призначалися місцевою владою, але утримувалися коштом поміщика.

З'ясовано поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. На первинних етапах становлення незалежної України відсутність суттєвих змін в підходах до управління суспільно-державним

життям не викликала значних незручностей, однак, на нинішньому етапі суспільного розвитку успадковані від радянської епохи елементи державно-владного механізму вже не здатні ефективно управляти суспільними відносинами і процесами та належним чином задовольняти нагальні потреби і запити їх суб'єктів.

Зроблено висновок, що Закон України «Про Національну поліцію» покликаний запровадити нові правові засади організації та функціонування одного із головних державно-владних суб'єктів з питань практичного втілення правоохоронної політики — Національної поліції України. Саме тому у даному підрозділі ми маємо на меті розглянути поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського.

Проаналізовано права та обов'язки поліцейського в Україні як базовий (основний) елемент адміністративно-правового статусу поліцейського. Поняття «компетенції» є ширшим, ніж повноваження. Воно характеризується такими ключовими словами як «ряд повноважень», «сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності», «колективне знання», «здібності координувати». Тому в контексті нашого дослідження пропонуємо поняття «повноваження» розглядати як окрему категорію.

Констатовано, що відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», повноваження поліцейського розподіляються на основні, додаткові та повноваження в інформаційній сфері. Перші, тобто основні повноваження, включають досить широке коло аспектів діяльності поліцейського у різних функціональних напрямках. Саме тому, на нашу думку, ці повноваження доцільно згрупувати на адміністративні, охоронні, такі, що пов'язані зі здійсненням оперативно-розшукових заходів, кримінальні процесуальні та організаційні.

Окреслено, що права, повноваження, обов'язки — це все елементи правового статусу, які пов'язані із правомірною поведінкою суб'єкта, тобто коли він діє у межах та у відповідності до вимог закону. Однак, іноді суб'єкти у своїх діях з тих чи інших причин і мотивів виходять за ці законодавчо

встановлені межі, вчиняючи таким чином правопорушення. Саме тут вступає в дію ще один дуже важливий елемент правового статусу будь-якого суб'єкта правовідносин — юридична відповідальність. Це стосується і правового статусу органів Національної поліції.

Охарактеризовано юридичні гарантії діяльності поліцейського в Україні. За своїм змістом гарантії можуть бути економічними, політичними, соціальними, тощо, втім, за формою вони завжди є юридичними, оскільки тільки після того, як ті чи інші умови незалежно від їх фактичного змісту набувають своєї формалізації на рівні відповідного нормативно-правового акта, вони стають загальнообов'язковими для виконання усіма учасниками суспільних відносин, а також отримують державну підтримку. Тож коли ми розмірковуємо з юридичної позиції про наявність (або відсутність) тих чи інших гарантій, то маємо на увазі перш за все стан їх закріплення на рівні чинного законодавства.

Зроблено висновок, що чинне законодавство про поліцію хоча й має цілий ряд позитивних аспектів, втім, у ньому все ж таки є низка недоліків і прогалин, наявність яких не дозволяє з упевненістю стверджувати, що на сьогодні запроваджені всі необхідні гарантії діяльності поліцейського, які б, з одного боку, надійно тримали його у рамках законності, а з іншого — забезпечували незалежність, ефективність та адекватність.

Досліджено зарубіжний досвід діяльності поліцейських та визначено можливості його використання в Україні. Діяльність поліції іноземних держав, як пише адміністративіст, у порівнянні з роботою вітчизняних правоохоронців, побудована на детальній регламентації взаємостосунків поліції і громадян. При цьому, все це відбито в існуючому законодавстві. В Україні, як свідчить практика, на даний час існує цілий ряд не врегульованих законодавством аспектів діяльності поліції, особливо в адміністративній сфері

Спираючись на вивчення досвіду врегулювання організації та функціонування органів поліції у таких країнах як Італія, Іспанія, Польща, Бельгія, Швеція, Данія та ін., виокремлено такі характерні для них властивості:

досить жорстка централізація механізму управління органами поліції; поліція, як правило, є цивільним відомством. Разом із тим, у ряді європейських країн (Франція, Італія, Іспанія) функціонують й мілітаризовані підрозділи поліції, що підпорядковуються Міністерствам оборони цих держав; правові основи діяльності поліції закріплюються на рівні Конституцій (конституційних законів) країн; відносно високий рівень уніфікації законодавства про поліцію.

Запропоновано шляхи удосконалення законодавства, яке регулює адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні. Важливою гарантією забезпечення законності діяльності поліцейського є здійснення своєчасного контролю.

Зроблено висновки під організаційним забезпеченням діяльності поліцейського запропоновано розуміти комплекс заходів, спрямованих на задоволення органів Національної поліції усіма ресурсами, необхідними для якісного та ефективного здійснення ними своїх завдань і функцій. Основними напрямками такого забезпечення є: а) інформаційне забезпечення (під інформаційним забезпеченням діяльності Національної поліції пропонується розуміти діяльність зі збирання, аналітичного опрацювання та накопичення даних, необхідних для нормальної роботи поліції); б) матеріально-технічне та фінансове забезпечення; в) кадрове забезпечення.

Ключові слова: статус, поліцейський, створення, розвиток, поняття, елементи, права та обов'язки, відповідальність, юридичні гарантії, зарубіжний досвід, шляхи удосконалення.

SUMMARY

Dmitry R.V. Administrative and legal status of a police officer in Ukraine.

– *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2021.

The paper investigates the theoretical and methodological principles of the administrative and legal status of a police officer in Ukraine. The structure of the administrative and legal status of a police officer in Ukraine is determined. Ways to improve the administrative and legal status of the police in Ukraine have been identified.

The content of the category of a police officer as an object of administrative and legal investigation has been established. It is emphasized that the current revision of the administrative and legal status of police officers in Ukraine should begin with the basics of forming the legal status of police and law enforcement agencies, and accordingly research on this topic, which will identify gaps and improve existing legislation governing the administrative and legal status of police officers. Ukraine.

It turns out that at the monographic level, the issues of both the activities of internal affairs bodies, the National Police of Ukraine (including the police) and their administrative and legal status are reflected in scientific works, which can be divided into three groups. In particular, the first group of research consists of works by scientists and scholars who covered the administrative and legal status of law enforcement agencies, the police of the National Police of Ukraine as a whole and its individual units. The second group of research is related to the functioning and practical activities of the National Police of Ukraine and foreign countries (including its organizational and logistical support). The third group of research is devoted to the following issues: professional and staffing of the National Police of Ukraine.

The stages of creation and development of the administrative and legal status of a police officer in Ukraine are determined. It is determined that the term "police"

comes from the Greek word meaning government; a special administrative body and subordinate detachments of armed men guarding social order.

The paper defines that the affirmation, protection and defense of human rights and freedoms is the main duty of the state. On the day of this duty, the National Police is established and operates, which is the main subject of ensuring public order and security within the state. The importance of the National Police is difficult to overestimate in relation to the normal existence of society and the state, protection and defense of human rights, society and the state from criminal and other offenses. The National Police was established in 2015 with the adoption of the Law of Ukraine "On the National Police", which functionally replaced the police. The police is a fundamentally new type of law enforcement body, which determines the specifics of its administrative and legal status, in particular, as a subject of public security and order in the state. In this regard, there is a need to study the features of the administrative and legal status of the National Police of Ukraine as a subject of public safety and order

It is analyzed that in those lands of Ukraine that were under the rule of Austria, and later Austria-Hungary, from the 18th century. all police affairs fell within the competence of local administrations (governors, governors, elders, commissioners, etc.). There was a patrimonial (landlord) police, consisting of special officials - mandators, who were appointed by local authorities, but kept at the expense of the landlord.

It is concluded that the Law of Ukraine "On the National Police" is designed to introduce new legal principles for the organization and functioning of one of the main government entities on the practical implementation of law enforcement policy - the National Police of Ukraine. That is why in this section we aim to consider the concepts and elements of the administrative and legal status of the police.

The author established that the social status of the subject is its position, position in society as a whole or in a particular system of social relations, which is determined by social norms, taking into account the acquired and (or) innate socially significant properties of the subject. The content of this status is a certain set of social

opportunities, privileges of the subject, as well as his responsibilities, which are expected of him by other members of society or a certain social group to which the subject belongs. Taken together, these opportunities and responsibilities shape the social role of the subject in a particular social system.

It is emphasized that authority is a limited right to use the resources of the organization and direct the efforts of its employees to perform the tasks assigned to the organization. Powers are delegated to the position, not to the individual.

It is stated that in accordance with the Law of Ukraine "On the National Police", the powers of the police are divided into basic, additional and powers in the information sphere. The first, ie the main powers, include a fairly wide range of aspects of policing in various functional areas. That is why, in our opinion, these powers should be grouped into administrative, security, those related to the implementation of operational and investigative measures, criminal procedural and organizational.

The peculiarities of the legal responsibility of a police officer in Ukraine are emphasized. It is defined that the responsibility of police officers should be understood as their duty to suffer for themselves a certain type of legislation and the degree of negative consequences for their violation of applicable law in the performance of their tasks and functions. It should be noted that if a police officer has committed an illegal act while on duty, he or she will be prosecuted as an ordinary person.

It is established that the analysis of signs of administrative responsibility allows to allocate its bases: normative (system of the norms regulating the given legal relations); actual (activity of a specific entity that violates the administrative and legal norms defined by law); procedural (act, decision of the subject authorized by the state to impose a specific measure of influence for the committed administrative offense). Types of administrative penalties are enshrined in the Code of Ukraine on Administrative Offenses.

The legal guarantees of police activity in Ukraine are described. In their content guarantees can be economic, political, social, etc., however, in form they are

always legal, because only after certain conditions, regardless of their actual content are formalized at the level of the relevant legal act, they become mandatory for all participants in public relations, as well as receive state support. Therefore, when we think from a legal point of view about the presence (or absence) of certain guarantees, we mean first of all the state of their consolidation at the level of current legislation.

It is concluded that the current legislation on the police, although it has a number of positive aspects, however, it still has a number of shortcomings and gaps, the presence of which does not allow us to say with confidence that today introduced all necessary guarantees for policing, which would on the one hand, they kept it securely within the law, and on the other hand, it ensured independence, efficiency and adequacy.

The foreign experience of police activity is studied and the possibilities of its use in Ukraine are determined. According to the administrator, the activity of the police of foreign countries, in comparison with the work of domestic law enforcement agencies, is based on detailed regulation of the relationship between the police and citizens. At the same time, all this is reflected in the existing legislation. In Ukraine, as practice shows, there are currently a number of unregulated aspects of police activities, especially in the administrative sphere

Based on the study of the experience of regulating the organization and functioning of police bodies in such countries as Italy, Spain, Poland, Belgium, Sweden, Denmark, etc., the following characteristic features are singled out: rather strict centralization of the mechanism of police management; the police are usually a civilian agency. At the same time, in a number of European countries (France, Italy, Spain) there are also militarized police units subordinated to the Ministries of Defense of these states; the legal basis for police activities is enshrined at the level of the Constitutions (constitutional laws) of countries; relatively high level of unification of police legislation.

Ways to improve the legislation governing the administrative and legal status of police officers in Ukraine are proposed. An important guarantee of ensuring the legality of police activities is the implementation of timely control.

Adopted under the organizational support of the police, it is proposed to understand a set of measures aimed at satisfying the National Police with all the resources necessary for the quality and effective implementation of their tasks and functions. The main areas of such support are: a) information support (under the information support of the National Police it is proposed to understand the activities of collecting, analytical processing and accumulation of data necessary for the normal operation of the police); b) logistical and financial support; c) staffing.

Keywords: status, police, creation, development, concepts, elements, rights and responsibilities, responsibilities, legal guarantees, foreign experience, ways to improve.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Дмитрик Р.В. Оптимізація критеріїв оцінювання ефективності діяльності поліцейського в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 2. Т. 2. С. 177-181.
2. Дмитрик Р.В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 8. С. 178-183.
3. Дмитрик Р.В. Права та обов'язки як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 9. С. 203-208.
4. Дмитрик Р.В. Відповідальність як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 10. С. 190-195.
5. Дмитрик Р.В. Зарубіжний досвід діяльності поліцейських та можливості його використання в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 210-216.
6. Дмитрик Р. В. Совершенствование законодательства, регулирующего административно-правовой статус полицейского в Украине. *KELM*. 2020. № 7. С. 219-224.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Дмитрик Р.В. Особисті якості поліцейського як фактори забезпечення його ефективності його діяльності. Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 7–8 квітня 2017 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 39–41.
8. Дмитрик Р.В. Становлення та розвиток адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. Теорія і практика сучасної юриспруденції: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 7–8 грудня 2018 р. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 43–46.
9. Дмитрик Р.В. Поліцейський як об'єкт адміністративно-правового дослідження. Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів,

19-20 квітня 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 22-24.

10. Дмитрик Р.В. Повноваження як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С.61–63.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ.....	24
1.1. Поліцейський як об'єкт адміністративно-правового дослідження.....	24
1.2. Створення та розвиток адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні.....	35
1.3. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні.....	49
Висновки до першого розділу.....	76
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ.....	80
2.1. Права та обов'язки поліцейського в Україні.....	80
2.2. Відповідальність поліцейського в Україні.....	103
2.3. Юридичні гарантії діяльності поліцейського в Україні.....	114
Висновки до другого розділу.....	122
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ.....	128
3.1. Зарубіжний досвід регулювання правового статусу поліцейських та можливості його використання в Україні.....	128
3.2. Удосконалення законодавства, яке регулює адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні.....	148
Висновки до третього розділу.....	160
ВИСНОВКИ.....	165
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	173
ДОДАТКИ.....	197

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розбудова України як правової та демократичної держави передбачає здійснення комплексу організаційних, технічних, правових та соціальних заходів у сфері правоохоронної діяльності. Відповідно сфера правоохоронної діяльності в Україні наразі потребує переосмислення базових підходів щодо забезпечення законності та правопорядку в державі, що як відомо, є однією з найбільш суттєвих складових завдання зі зміцнення демократії та утвердження правової держави. Органом, на який покладено завдання утвердження прав й свобод громадян, протидії злочинності та забезпечення публічного порядку та безпеки в Україні, є Національна поліція України.

Створення Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, ознаменувало новий етап розвитку усієї правоохоронної системи України, а відповідно утвердження нових підходів щодо розуміння правового статусу посадових (службових) осіб органів та підрозділів Національної поліції України. Станом на 01 січня 2021 р. штатна чисельність поліцейських, які утримуються за рахунок Державного бюджету України, становила 119 тисяч осіб¹. При цьому необхідно визнати, що належний рівень забезпечення законності в державі залежить не лише від особистого професіоналізму поліцейського, але, в першу чергу, від його адміністративно-правового статусу та нормативно-правового забезпечення його діяльності, включаючи питання оптимізації адміністративної діяльності та відповідальності, повноважень, юридичних гарантій діяльності (зокрема, соціально-правових) тощо.

Варто зазначити, за результатами соціологічного дослідження загальний тренд превалювання рівня довіри над рівнем недовіри до Національної поліції

¹ Штатна чисельність. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/shtat-ta-chiselnist.html>.

України зберігся у 2020 році. Повністю та швидше довіряють Національній поліції 40,8% опитаних, а зовсім та швидше не довіряють їй – 36,3%. Майже кожен четвертий опитаний не зміг сформулювати оцінку свого рівня довіри до поліції². Відповідно, маємо змогу дійти висновку, що попри здійснювані заходи щодо удосконалення діяльності поліції та поліцейського, й досі превалює послаблення ролі поліцейського в суспільстві, що безпосередньо пов'язано із реалізацією його адміністративно-правового статусу.

Таким чином, значення адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні важко переоцінити, оскільки від його реалізації залежить стан добробуту громадян, ступінь правопорядку та рівень злочинності. У зв'язку з цим питання щодо адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні набувають особливої актуальності, а окремі питання реалізації окремих його положень залишають бажати кращого, що вимагає запровадження масштабного та глибокого аналізу правового забезпечення діяльності поліцейського всієї системи органів та підрозділів Національної поліції України.

Варто відзначити, що загальні питання адміністративно-правового статусу, загалом, та адміністративно-правового статусу органів та підрозділів Національної поліції України, зокрема, неодноразово висвітлювали у своїх працях такі вчені-адміністративісти як: В. Б. Авер'янов, С. М. Алфьоров, А. Ф. Андрійко, М. І. Ануфрієв, Г. В. Атаманчук, О. М. Бандурка, В. О. Басс, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, С. Г. Братель, А. С. Васильєв, В. В. Галуцько, І. П. Голосніченко, С. М. Гусаров, С. Ф. Денисюк, Є. В. Додін, О. Ю. Дрозд, В. О. Заросило, Д. П. Калаянов, А. П. Кармолицький, Я. М. Квітка, М. Ф. Криштанович, В. В. Коваленко, В. В. Ковальська, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, С. Ф. Константінов, М. В. Корнієнко, О. В. Кузьменко, М. В. Лошицький, М. Д. Мартинов, В. В. Мартиновський, А. Ф. Мельник, О. І. Миколенко, О. М. Музичук, О. В. Негодченко, Д. В. Олійник, О. І. Остапенко, Г. Р. Парханов, В. П. Пилипилишин,

² Підсумково-аналітичний звіт з опитування громадськості щодо оцінки рівня довіри населення до Національної поліції на загальнодержавному рівні // Національна поліція України : сайт. URL: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/sociolog_doslidjenya/Pidsumkovo-analitichnuy_zvit_NPY_.pdf.

А. М. Подоляка, Т. О. Проценко, О. П. Рябченко, О. Ю. Салманова, Р. А. Сербин, Є. В. Сергієнко, О. Ю. Синявська, Є. Ю. Соболев, В. В. Сокурєнко, В. В. Черней, В. В. Чумак, К. В. Шкарупа, О. С. Юнін, Х. П. Ярмакі, О. Н. Ярмиш та інші. Втім, не применшуючи здобутки вказаних вище вчених, справедливим буде відзначити, що в більшості наукових робіт питання реалізації адміністративно-правового статусу органів внутрішніх справ та Національної поліції України розглядалось поверхнево або ж в розрізі окремих його аспектів.

Таким чином, необхідність удосконалення законодавства у сфері реалізації адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні, недостатність наукових розробок, присвячених окресленій проблематиці, обумовлюють актуальність та своєчасність даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Конституції України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР; Законів України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII; «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII; «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р. № 3341-XII; «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі» від 3 жовтня 2019 р. № 160-IX; Цілей Сталого розвитку на період до 2030 року, схвалених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019; Стратегії сталого розвитку «Україна –2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р; Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 січня 2020 р. № 51; Наказу Національної поліції України «Про утворення Департаменту захисту інтересів суспільства і держави» від 12 березня 2020 р. № 202; Тематики наукових досліджень і

науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018-2020 рр. та Плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2020 рік. Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол від 29 жовтня 2015 р. № 20).

Мета і задачі дослідження. *Мета дослідження* полягає в тому, щоб, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, з'ясувати сутність адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні а також, враховуючи позитивний зарубіжний та вітчизняний досвід, опрацювати стратегічні напрями вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого визначають правовий статус поліцейського.

Відповідно до поставленої мети, у науковій роботі необхідно вирішити наступні *задачі*:

- охарактеризувати категорію поліцейського як об'єкта адміністративно-правового дослідження;
- встановити етапи створення та розвитку адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні;
- визначити зміст поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні;
- з'ясувати права та обов'язки поліцейського в Україні;
- охарактеризувати відповідальність поліцейського в Україні;
- розглянути юридичні гарантії діяльності поліцейського в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід регулювання правового статусу поліцейських та визначити можливості його використання в Україні;
- запропонувати шляхи удосконалення законодавства, яке регулює адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають під час реалізації адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність загальних та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування обумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. За допомогою *історико-правового* методу розкрито етапи створення та розвитку адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні (підрозділ 1.2). За допомогою методу *системного аналізу* визначено категорію поліцейського як об'єкта адміністративно-правового дослідження (підрозділ 1.1), встановлено коло прав та обов'язків поліцейського в Україні (підрозділ 2.1), запропоновано шляхи удосконалення законодавства, яке регулює адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні (підрозділ 3.2). За допомогою *логіко-семантичного* методу сформульовано низку понять, зокрема таких, як: «адміністративно-правовий статус поліцейського», «права поліцейського», «обов'язки поліцейського», «відповідальність поліцейського», «юридичні гарантії реалізації адміністративно-правового статусу поліцейського» тощо (підрозділи 1.3, 2.1-2.3, 3.2). *Порівняльно-правовий* метод використано з метою з'ясування зарубіжного досвіду діяльності поліцейських та визначити можливості його використання в Україні (підрозділ 3.1), характеристики адміністративно-правового статусу поліцейського (підрозділ 1.3), напрацювання пропозицій щодо можливостей використання зарубіжного досвіду регулювання статусу поліцейського (підрозділ 3.1). *Системно-структурний* метод застосовано для з'ясування структури адміністративно-правового статусу поліцейського та характеристики окремих його елементів (підрозділ 1.3, розділ 2). *Формально-юридичний* – у ході розроблення науково обґрунтованих висновків і пропозицій

щодо шляхів удосконалення адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні (розділ 3).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані дані державної та відомчої статистики за 2018-2020 рр. щодо діяльності Національної поліції України; річні звіти, листи та аналітичні довідки Національної поліції України та узагальнення практики діяльності поліцейського; зведені дані опитувань 150 громадян України щодо рівня довіри населення до поліції та особи поліцейського; анкетування 250 практичних підрозділів Національної поліції України (Харківська, Дніпропетровська, Вінницька, Київська, Львівська, Одеська, Миколаївська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ); узагальнені матеріали дисциплінарних проваджень щодо поліцейських; довідкові видання, статистичні матеріали, власний досвід роботи в практичних підрозділах Національної поліції України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень науки адміністративного права визначити сутність адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні та на цій основі запропонувати шляхи удосконалення адміністративно-правового статусу поліцейського. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень, висновків та рекомендацій, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– запропоновано авторське визначення адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні як комплекс взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів (прав і обов'язків, юридичної відповідальності, юридичних гарантій діяльності, принципів), закріплених чинним адміністративним законодавством, що визначають діяльність поліцейського, спрямованої на реалізацію завдань та функцій поліції;

– запропоновано в Законі України «Про Національну поліцію» передбачити гарантії діяльності професійних спілок поліцейських; визначити їх

права та обов'язки, в тому числі у відношенні захисту прав та інтересів поліцейських; порядок їх формування;

– виокремлено три етапи періодизації законодавчої регламентації адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні: з початку функціонування органів внутрішніх справ й до 2015 р.; з 2015 р. – до 2020 р.; з кінця 2020 р. – по теперішній час;

удосконалено:

– розуміння природи адміністративно-правового статусу поліцейського як складної правової категорії, що органічно поєднує у собі елементи адміністративно-правових статусів фізичної особи – громадянина України, поліцейського як службової особи та публічного службовця; наголошено на єдності адміністративно-правового статусу поліцейського;

– характеристику прав й обов'язків поліцейського, під якими розуміється система визначених на нормативно-правовому рівні юридичних прав (міри можливої поведінки) та юридичних обов'язків (міри необхідної поведінки), якими наділяється поліцейський з метою реалізації покладених на нього завдань та функцій;

– загальна процедура притягнення поліцейського до юридичної відповідальності, що передбачає три послідовні стадії: 1) стадія виникнення підстав проступку; 2) стадія ідентифікації та фіксації проступку; 3) апікаційна стадія (застосування встановлених законодавством заходів юридичної відповідальності);

– розуміння системи юридичних гарантій діяльності поліцейського, до якої включені наступні: гарантії професійної діяльності, правові, матеріально-технічні, соціальні гарантії. Під юридичними гарантіями діяльності поліцейського запропоновано розуміти відображені у нормативно-правових актах сукупність умов, способів та засобів, за допомогою яких визначаються умови і порядок реалізації, здійснення прав і свобод поліцейськими, а також їх охорону, захист та відновлення у разі порушення;

дістали подальший розвиток:

– узагальнення ознак адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні, які встановлюються нормами адміністративного права (проте не лише законами, а й підзаконними нормативно-правовими актами), пов'язаний з чіткою регламентацією правомочностей поліцейського та процедурними аспектами його діяльності, передбачає коло повноважень залежно від займаної посади та характеру виконуваних завдань та функцій, визначає правове становище поліцейського у відносинах з суспільством та іншими органами державної влади;

– положення про необхідність прийняття норми, яка визначатиме підстави матеріальної відповідальності поліцейського;

– характеристика юридичних гарантій діяльності поліцейського, під якими визначено розуміти сукупність законодавчо встановлених умов та факторів, що забезпечують ефективне виконання поліцейським своїх прав й обов'язків, а також можливість задоволення його соціальних та правових потреб;

– обґрунтування необхідності удосконалення чинного адміністративного законодавства щодо врегулювання правового статусу поліцейського в Україні шляхом внесення змін та доповнень до чинного Закону України «Про Національну поліцію», а саме: в окремій статті Закону України «Про Національну поліцію» передбачити гарантії діяльності професійних спілок поліцейських; визначити їх права та обов'язки, в тому числі щодо захисту прав та інтересів поліцейських; порядок їх формування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони використовуються у:

– *правотворчості* – в ході удосконалення чинних законодавчих та підзаконних актів, що буде сприяти поліпшенню нормативного закріплення правового статусу поліцейського в Україні;

– *правозастосовній сфері* – з метою покращення практичної діяльності поліцейського в Україні;

– *освітньому процесі* – під час підготовки підручників і навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна діяльність поліції», «Адміністративна відповідальність» (акт Національної академії внутрішніх справ від 10 грудня 2020 р.).

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення та удосконалення питань адміністративно-правового регулювання статусу поліцейського в Україні (акт Науково-дослідного інституту публічного права від 10 грудня 2020 р.);

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження обговорено на засіданнях кафедри поліцейського права. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремих її аспектів, а також одержані узагальнення та висновки оприлюднено на таких науково-практичних конференціях: «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» : (м. Одеса, Україна, 7–8 квітня 2017 р.), «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Київ, 7–8 грудня 2018 р.), «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності»: (м. Львів, 19-20 квітня 2019 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, сформульовані в дисертації, відображено в 10 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – в іноземному науковому періодичному виданні (Республіка Польща), а також чотири тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ

1.1. Поліцейський як об'єкт адміністративно-правового дослідження

Проблема реформування правоохоронних органів весь час привертає до себе увагу науковців та вчених-адміністративістів, оскільки пронизана численними колізіями в адміністративно-правовому законодавстві. В той же час, з приводу реформування та удосконалення Національної поліції України з моменту її створення як органу, що надає сервісні послуги населенню, й досі точаться активні наукові дискусії, що обумовлено специфікою виконуваних завдань та функцій. А відтак, перегляд адміністративно-правового статусу як поліції загалом, так й особи поліцейського, зокрема, є нагальним та актуальним питанням для наукової спільноти та практиків.

Враховуючи зазначене, варто наголосити, що сучасний перегляд адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні необхідно розпочинати з азів формування правового статусу органів внутрішніх справ, а відповідно наукових досліджень із зазначеної тематики, що дозволить виявити прогалини та удосконалити чинне законодавство, що регламентує адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні.

Слід зазначити, що з моменту створення Національної поліції України в адміністративно-правовій науці дістали поштовх наукові дослідження, присвячені актуальним проблемам: діяльності Національної поліції України, функціонуванню органів та підрозділів Національної поліції України, правового статусу окремих підрозділів Національної поліції України та їх посадових (службових) осіб, кадрового та організаційного забезпечення, матеріально-технічного оснащення підрозділів Національної поліції України тощо.

Відповідно, науково-теоретичне підґрунтя даного дисертаційного дослідження склали праці, як монографічного рівня (дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата та доктора юридичних наук, монографії та ін.), так й наукові статті, повідомлення, а також навчальні підручники та матеріали.

Так, на монографічному рівні питання як діяльності органів внутрішніх справ, Національної поліції України (у тому числі, поліцейського) так й їх адміністративно-правового статусу знайшли своє відображення у наукових працях, які умовно можна поділити на три групи.

Зокрема, першу групи наукових досліджень складають праці вчених та науковців, які висвітлювали тематику адміністративно-правового статусу органів внутрішніх справ, Національної поліції України в цілому та окремих її підрозділів [52, с. 23].

Автор О. А. Падалка дослідив питання адміністративно-правового статусу Національної поліції України [140], та дійшов висновку, що правовий статус Національної поліції є складною системою, внутрішня форма організації якої визначається низкою юридично значущих ознак і властивостей, кожна з яких характеризує певний аспект даного органу влади, і які у своїй єдності визначають його юридичне становище в суспільстві і державі як суб'єкта відповідних правовідносин. До ключових елементів правового статусу Національної поліції віднесено: принципи, повноваження (які є правообов'язками, тобто охоплюють права та обов'язки відповідної функціональної спрямованості), гарантії та відповідальність [140, с. 176].

Питання адміністративно-правового статусу органів досудового розслідування Національної поліції України, їх методів та форм діяльності, юридичної відповідальності тощо, знайшли своє відображення у дисертаційній роботі авторки А. Г. Нікуліної [125].

Т. В. Білобров, яка досліджуючи адміністративно-правовий статус Департаменту кіберполіції Національної поліції України, узагальнила такі ключові для даної теми положення:

- поняття та сучасний стан кібербезпеки в Україні;

- сутність діяльності органів Національної поліції України як суб'єктів забезпечення кібербезпеки;
- нормативні засади забезпечення кібербезпеки Національною поліцією України та встановила місце серед них адміністративно-правового регулювання;
- зміст поняття та елементи адміністративно-правового статусу Департаменту кіберполіції України як міжрегіонального територіального органу поліції;
- завдання та функції, права обов'язки Департаменту кіберполіції в Україні, а також його територіальну юрисдикцію;
- юридичні гарантії підрозділів Департаменту кіберполіції в Україні [14; 213; 214];

Також, варто наголосити на монографічному дослідженні «Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство», в якій висвітлені питання правового положення поліції за кордоном [199].

І. С. Худоби, який присвятив свої наукові праці питанням адміністративно-правового статусу Корпусу оперативно-раптової дії як спеціального підрозділу Національної поліції [224; 225], у яких визначив основні особливості Корпусу оперативно-раптової дії, які на його думку, полягають у наступному:

- 1) КОРД є єдиним уніфікованим спеціальним підрозділом Національної поліції України;
- 2) формується не лише з колишніх працівників спеціальних підрозділів особливого призначення, але й добровольчих батальйонів, які проявили себе в ході антитерористичної операції та інших осіб, які пройшли установлену процедуру відбору;
- 3) будується за новою організаційно-функціональною структурою;
- 4) виконує розширене коло адекватних сучасним потребам держави і суспільства завдань;
- 5) передбачає покладання додаткових обов'язків і функцій;

б) обумовлює жорсткий відбір, високі вимоги та рівень професійної теоретичної й практичної підготовки поліцейських;

7) програми й методики навчання та підготовки претендентів для служби в КОРД побудовані з урахуванням позитивного світового досвіду із залученням іноземних тренерів та експертів, а також фактичного стану злочинності в Україні та умов антитерористичної операції на Сході Країни та інші особливості [225, с. 80];

Автор А. Є. Крищенко встановив у своїй кандидатській дисертації адміністративно-правовий статус керівника територіального органу Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку та визначив, що правові та організаційно-управлінські напрями удосконалення діяльності керівника органу поліції впливають на стан забезпечення публічної безпеки і порядку. Автор запропонував внести зміни та доповнення до Закону України «Про Національну поліцію», зокрема: нові редакції положень проектів законів України «Про публічний порядок» і «Про мирні зібрання». Серед організаційно-управлінських повноважень перспективними автором відзначено: підвищення обізнаності підлеглих щодо належного реагування у типових і нестандартних ситуаціях та забезпечення особистої безпеки; спільне планування та виконання завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку органом поліції та населенням (територіальними громадами); оперативне маневрування силами та засобами в разі загострення оперативної обстановки; взаємодію з іншими правоохоронними органами, силами цивільного захисту, органами місцевого самоврядування, громадськими формуваннями тощо [95, с. 214].

Вчений В. В. Чумак присвятив свої наукові дослідження тематиці порівняльно-правового аналізу адміністративно-правових засад діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України [228; 230; 231; 232; 233], та запропонував щодо адміністративно-правового статусу Національної поліції України закріпити функції Національної поліції України на законодавчому рівні шляхом внесення доповнень до чинного Закону України «Про Національну поліцію», а

саме - ст. 2-1 «Функції поліції»; розмежувати компетенцію поліції охорони та приватних охоронних агентств; розшити перелік принципів діяльності Національної поліції України шляхом розкриття змісту таких принципів діяльності поліції як: гуманізм, співрозмірність, професіоналізм, добросовісність, здійснення дискреційних повноважень, толерантність, міжнародне співробітництво, справедливість, професійні зв'язки на рівні окремих статей у складі розділу II чинного Закону України «Про Національну поліцію» [229, с. 23].

Також, проблематика правового статусу поліції та окремих її підрозділів знайшла своє відображення у працях: О. С. Передерій «Правовий статус поліції країн континентальної правової сім'ї: (загальнотеорет. характеристика на матеріалах Франції, Німеччини, Польщі)» [147]; Є. С. Зеленського «Адміністративно-правовий статус ювенального поліцейського: питання сьогодення» [64];

Друга група наукових досліджень пов'язана із тематикою функціонування та практичної діяльності Національної поліції України та зарубіжних країн (включаючи її організаційне та матеріально-технічне забезпечення).

Зокрема, вчений А. М. Куліш у своїй дисертаційній роботі на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук дослідив питання організаційно-правового забезпечення статусу працівників податкової міліції України [98], у якій вчений дійшов висновку, що правовий статус державних службовців податкової міліції являє собою сукупність прав, свобод, обов'язків, обмежень, морально-правових вимог, заборон, гарантій у сфері проходження служби особами начальницького складу податкової міліції, а також їх соціально-правовий захист та юридичну відповідальності за невиконання чи неналежне виконання посадових обов'язків. На думку вченого, специфіка правового статусу державних службовців органів податкової міліції обумовлена особливостями виконуваних ними завдань та функцій а також сутністю і соціально-юридичною природою службово-трудова відносин, змістом яких є

управлінська правоохоронно-фіскальна діяльність з притаманними їй функціями організаційно-розпорядчого характеру [98, с. 159].

Попередньо згадана авторка А. Г. Нікуліна досліджувала також такі питання як: історико-правовий аналіз розвитку та становлення органів досудового розслідування в Україні [128]; вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів досудового розслідування національної поліції України [126]; удосконалення законності, дисципліни та внутрішнього порядку в органах досудового розслідування національної поліції України [129]; вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів досудового розслідування національної поліції України [127] та ін.

Наголосимо, що зазначена тематика знайшла своє висвітлення зокрема у працях таких авторів: дослідник В. Л. Фільштейн досліджував актуальні питання організаційно-правових засад діяльності національної поліції держави Ізраїль [220]; вчений Є. Ю. Соболев встановив у своїх наукових працях успішний досвід організації та діяльності поліції провідних країн Європи [197]; Є. Ю. Подорожній визначив правове регулювання конкурентоспроможності працівників органів внутрішніх справ України [152]; М. П. Пихтін дослідив порівняльно-правовий аналіз організаційно-правових основи діяльності поліції України та Швеції [149]; О. П. Нагорний визначив сутність та значення законності в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ [120]; О. Капля встановив тенденції реформування поліції країн Центральної Європи на прикладі Чехії, Угорщини, Польщі [74]; В. О. Заросило здійснив порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) [62]; А. А. Бова «Оцінка роботи поліції (міліції) та громадська думка» [15]; В. О. Басс «Організаційно-правові засади створення місцевої міліції в Україні: порівняльний аналіз з діяльністю муніципальної поліції зарубіжних країн» [8]; А. Є. Крищенко «Завдання та функції Національної поліції як учасника адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку» [96]; С. З. Довгунь досліджував питання адміністративно-правових засад діяльності органів

досудового розслідування [57]; В. В. Чумак «Особливості організаційної побудови поліцейської системи Литовської Республіки», «Принципи та способи реформування поліції в Естонії», «Організація діяльності державного бюро розслідувань: світовий досвід та національна модель», «Адміністративно-правові засади взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних інспекторів міліції щодо охорони державного кордону» [227; 234; 235; 236]; І. О. Панов «Адміністративно-юрисдикційна діяльність дільничного інспектора міліції» [145]; Т. В. Шевченко «Адміністративно-правові засади забезпечення особистої безпеки поліцейського в екстремальних умовах» [238]; А. В. Галюк «Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо запобігання та протидії наркоманії на регіональному рівні» [33]; А. А. Русецький «Адміністративно-правове забезпечення взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні в Україні» [184]; І. В. Іщенко «Адміністративно-правові засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції» [73]; М. І. Іншин «Управління та правове регулювання вивільнення працівників органів внутрішніх справ» [72]; О. В. Кожухар «Адміністративно-правове забезпечення взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами і підрозділами Національної поліції України» [82] та ін.

Третя група наукових досліджень присвячена таким питанням: професійне та кадрове забезпечення діяльності Національної поліції України.

Так, А. В. Потопальський у своїй дисертаційній роботі на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук дійшов висновку про те, що адміністративно-правові методи забезпечення професійної підготовки поліцейських – це імперативні способи, прийоми та засоби, визначені законодавством, застосовувані в нормативно встановленому порядку уповноваженими на їх використання суб'єктами з метою упорядкування суспільних відносин у галузі професійної підготовки поліцейських, спрямовані на забезпечення системності та ефективності їх навчання. Такими методами є:

аналітичний метод, контрольний метод, метод суміщення видів навчання, владно-організаційний метод, метод визначення форм професійного навчання, метод «поліцентризму» регулювання професійного навчання поліцейських [164, с. 16]. Також, автор дослідив такі питання як: система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні [163]; види професійної підготовки поліцейських в Україні [161]; зарубіжний досвід правового забезпечення професійної підготовки поліцейських та можливості його використання в Україні [162] тощо.

Вчений А. М. Клочко досліджував питання кадрове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ та Національної поліції України [179].

Авторка І. В. Савельєва у своєму дослідженні на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Адміністративно-правове забезпечення підготовки кадрів Національної поліції України» зробила висновок, що система підготовки кадрів для Національної поліції передбачає, три рівні підготовки та післядипломну освіту працівників Національної поліції, здійснювану на кожному рівні. Структуру навчальних закладів підготовки кадрів для Національної поліції становлять центри первинної професійної підготовки «Академія поліції» та центри (інститути) післядипломної освіти працівників Національної поліції, ЗВО із специфічними умовами навчання та академія, підпорядковані Національній поліції України. При цьому ми підтримуємо погляди тих науковців і практиків, що висловлюються за підготовку кадрів Національної поліції у навчальних закладах відомчої освіти, а не цивільних вишах [185, с. 177].

Також, зазначена тематика відобразилася у працях: Х. Босака «Кадрова політика в органах внутрішніх справ України – механізм реалізації кадрового потенціалу» [21]; П. Б. Коптева «Організаційно-правові засади діяльності підрозділів по роботі з персоналом ОВС» [89]; М. М. Дивака «Адміністративно-правові засади управління якістю кадрового забезпечення органів внутрішніх справ» [46]; М. В. Криштановича «Державне управління кадровим забезпеченням органів внутрішніх справ України» [94]; В. Я. Горбачевського

«Кадрове забезпечення оперативних підрозділів кримінальної міліції» [38]; Є. В. Зозулі «Кадрове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України: історія, сучасний стан і тенденції розвитку» [65]; В. М. Тетері «Сутність, значення та особливості кадрового забезпечення поліції на регіональному рівні в контексті реформи Національної поліції України» [212]; К. С. Ізбаша «Сучасний стан кадрового забезпечення персоналу органів і підрозділів Національної поліції України» [70]; В. Ю. Грітчиної «Поняття і значення кадрових процедур у Національній поліції України» [42] та ін.

Авторка Д. А. Горбенко дослідила питання організаційно-правових та методичних засад удосконалення діяльності психологічної служби МВС України [39], та зробила висновок, що для удосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності психологічної служби МВС України доцільно здійснити такі першочергові заходи: оновити нормативно-правове забезпечення. З цією метою запропоновано, для вдосконалення Закону України «Про Національну поліцію», зміни та доповнення до розділу VII «Загальні засади проходження служби в поліції», а саме: ч. 10 ст. 62 «Гарантії професійної діяльності поліцейського», розроблено проекти положень «Про психологічне забезпечення в органах і підрозділах Національної поліції України» та «Про кабінет психологічної релаксації в органах і підрозділах Національної поліції України». Ці проекти отримали позитивну оцінку експертів та практичних психологів. Під час їх розроблення особливу увагу приділено психологічній реабілітації особового складу МВС України після виконання діяльності в екстремальних умовах, що зумовлено ситуацією в зоні АТО тощо [40, с. 15].

Дослідник В. П. Остапович визначив правові та психологічні основи менеджменту персоналу Національної поліції України. Автор переконаний, що правове забезпечення менеджменту – це становлення, підтримка та розвиток в необхідних межах дієвих організаційних (функціональних) особливостей систем такого менеджменту шляхом реалізації регулятивного впливу

комплексу юридичних засобів. Автор наголошує, що нормотворча діяльність у сфері менеджменту має забезпечити досягнення низки завдань:

а) юридичне закріплення наявних у менеджменті відносин та їх правове регулювання;

б) формування нових відносин, важливих для виконання перспективних завдань;

в) елімінування відносин та ситуацій, які гальмують розвиток прогресивних тенденцій [137, с. 25].

Окремо слід звернути увагу на дослідження В. В. Бондаренка «Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями», у якій автор визначив, що ефективність професійної підготовки поліцейських значною мірою зумовлена методами, формами та педагогічним умовами навчання, які окреслено в операційному блоці розробленої моделі. Автором виокремлено три основні групи методів професійної підготовки: методи організації та здійснення професійної підготовки поліцейських; методи стимулювання до підвищення рівня власної професійної готовності поліцейських; методи контролю і самоконтролю в процесі професійної підготовки. Основними педагогічними умовами, що сприяють ефективнішому формуванню та підвищенню рівня професійної готовності поліцейських до виконання службової діяльності, на думку автора, є: розвиток мотивації у слухачів до навчання, підвищення рівня власної професійної готовності; належний рівень матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу; практична спрямованість освітнього процесу; професійна компетентність викладачів та інструкторів; залучення слухачів до активної позанавчальної діяльності професійно-практичної спрямованості [19, с. 346].

Психолого-правові засади удосконалення професійної діяльності поліцейських патрульної поліції встановлені у дисертаційному дослідженні авторки В. В. Литвин, яка наголосила, що пізнавальна діяльність поліцейських патрульної поліції представлена переважно пошуком і встановленням конкретних негативних виявів, що загрожують нормальній життєдіяльності

громадян та роботі організацій. Комунікативну взаємодію, вказує автор, можна умовно поділити на службове спілкування з громадянами й на спілкування в колективі (професійне спілкування з колегами та за службовим підпорядкуванням), причому в обох випадках її зміст і форма визначаються сукупністю суб'єктів й об'єктів, поставлених завдань та методів взаємодії. Пізнавальна й комунікативна функції професійної діяльності нерозривні: поліцейський, встановлюючи контакт з будь-ким, розраховує на отримання значущої інформації та досягнення професійної мети [109, с. 180].

Таким чином, наукові праці у сфері діяльності органів та підрозділів Національної поліції України доцільно поділити на такі групи:

1) наукові праці, що присвячені безпосередньо тематиці адміністративно-правового статусу органів внутрішніх справ, Національної поліції України в цілому та окремих її підрозділів;

2) наукові праці, присвячені окремим актуальним питанням функціонування та практичної діяльності Національної поліції України та зарубіжних країн (включаючи її організаційне та матеріально-технічне забезпечення);

3) наукові праці, присвячені актуальним питанням кадрового та професійного, а також психологічного забезпечення органів та підрозділів Національної поліції України.

Отже, поліцейський як об'єкт адміністративно-правового дослідження є тією правовою категорією навколо якої дослідники та вчені зосереджують свою увагу залежно від тих суспільних та адміністративно-правових відносин, що складаються на відповідний проміжок часу. На окрему увагу заслуговує той факт, що на сьогодні особа поліцейського є втіленням нової поліцейської філософії або поліцейської парадигми, згідно з якою поліція та інститути громадянського суспільства спільно вирішують питання громади на регіональному та місцевому рівнях. Тому нагальним є переосмислення ролі особи поліцейського, а отже, поліцейської діяльності, що є орієнтованою на громаду у контексті реалізації поліцейським своїх повноважень.

1.2. Створення та розвиток адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні

Утвердження, охорона й захист прав і свобод людини є основним обов'язком держави. Дня виконання зазначеного обов'язку створена та функціонує Національна поліція, яка є головним суб'єктом забезпечення публічного порядку й безпеки всередині держави. Значення органів Національної поліції важко переоцінити щодо нормального існування суспільства та держави, охорони й захисту прав людини, суспільства й держави від кримінальних та інших правопорушень. Національна поліція утворена у 2015 році прийняттям Закону України «Про Національну поліцію», функціонально замінила органи міліції. Поліція є правоохоронним органом принципово нового типу, що зумовлює специфіку його адміністративно-правового статусу, зокрема, і як суб'єкта забезпечення публічної безпеки й порядку в державі. У зв'язку з цим виникає необхідність у дослідженні особливостей адміністративно-правового статусу Національної поліції України як суб'єкта забезпечення публічної безпеки й порядку з метою визначення завдань, повноважень, гарантій і принципів діяльності поліції в цій сфері [55, с. 44].

Чинний до листопада 2015 року Закон «Про міліцію» № 565-ХІІ був прийнятий ще у далекому 1992 році. З того часу, як ми вже зазначали вище по тексту, було зроблено декілька спроб реформування міліції, які супроводжувалися внесенням відповідних змін до зазначеного закону № 565-ХІІ, однак, жодна із них не призвела до якихось кардинальних перетворень та відчутного поліпшення роботи цього органу влади. Однією з основних причин такої ситуації є те, що реалізація зазначених реформ відбувалася, так би мовити, в режимі «ручного керування», тобто суб'єкти, що їх проводили, виходили не із нагальних потреб суспільного розвитку, а з власних інтересів, прагнучи отримати якомога більший вплив на міліцію, яка завжди була і є потужним адміністративним ресурсом. Через це більшість перетворень і змін у сфері ОВС мали лише зовнішній, показовий характер і не сприяли

конструктивним та позитивним (перш за все з точки зору суспільства) змінам у діяльності.

В силу того, що проводити глибокі та змістовні зміни у системі органів влада не мала реального наміру, не було й потреби у масштабному оновленні її законодавчого підґрунтя. Більш того, Закон «Про міліцію» від 1992 року грав на руку можновладцям, зацікавленим у використанні міліції у власних інтересах, оскільки його застарілі, багато у чому нечіткі положення дозволяли регулювати діяльність міліції через підзаконну нормотворчість, правом на яку володіє досить широке коло державно-владних суб'єктів. З цього приводу досить слушно зазначалося у пояснювальній записці до Проекту Закону про поліцію і поліцейську діяльність № 1692-1 від 27.01.2015 р. (проект було відкликано), що закон «Про міліцію» вже давно не відповідає сучасним реаліям не лише концептуально (передусім в аспекті суспільної ролі міліції), а й у більшості своїх приписів. Крім того, вказаним законом значна частина правового регулювання діяльності міліції не виправдано делегована на рівень підзаконних актів Міністерства внутрішніх справ України та Кабінету Міністрів України, якими міліції часто надавалися повноваження, несумісні з положеннями Конституції України та міжнародними стандартами [171].

02.07.2015 року Верховна Рада України нарешті ухвалила Закон «Про Національну поліцію» № 580-VIII. Даний закон вже зазнав критичних зауважень з боку як політичних діячів, так і представників громадськості, які наголошують, зокрема, на тому, що він змістовно практично не відрізняється від Закону «Про міліцію» від 1992 року, тобто, як і раніше, відбулася зміна «вивіски», а не суті [174]. Дійсно, новий Закон «Про Національну поліцію» далеко не ідеальний, втім, все ж таки слід визнати, що його прийняття стало дуже важливим кроком на шляху запровадження нового нормативно-правового підґрунтя діяльності органів МВС, позбавленого пережитків радянської епохи. Одним із суттєвих нововведень стало перейменування міліції у поліцію. На перший погляд це може здатися звичайною заміною синонімічних термінів, однак, аналіз їх змісту та історії застосування свідчить, що це не так.

Слово міліція походить від латинського *militia* — військо. Даний термін був відомий ще у часи Стародавнього Риму, де він означав проходження служби солдатами–піхотинцями. М. П. Гетьманчук, В. К. Гришук та Я. Б. Турчин зазначають, що міліція об'єднувала такі поняття як «війна», «військова служба», «войовничість». В епоху Просвітництва термін означав «озброєний народ, що самостійно, без підтримки органів влади, забезпечував власну безпеку» [152]. О. М. Бандурка у своєму словнику з управління персоналом в органах внутрішніх справ зазначає, що в окремих країнах міліція — це вид ополчення, військово добровільне формування тимчасового характеру, що комплектується здебільшого під час війни для тилової служби [200]. Саме у такому вигляді міліція існувала у Російській імперії. Зокрема, у період 1806–1807 рр. терміном «міліція» позначалося земське військо, а наприкінці ХІХ століття — війська, що виставляються корінним населенням Кавказу і Закаспійської області (постійна кінна міліція). Головна відмінність міліції від регулярних військ полягала в тому, що вона комплектувалася не на основі військової повинності, а в добровільному порядку [223].

Зародження ж міліції саме як органу державної влади, що забезпечує громадський порядок всередині держави, пов'язане з Паризькою Комуною 1871 р., де була ліквідована префектура поліції, а обов'язки забезпечення порядку та безпеки громадян покладені на резервні батальйони Національної гвардії [222; 223].

В Україні зазначена назва (тобто міліція) увійшла до обігу під час революційних подій 1917 р. в процесі пошуку альтернативи царській поліції, що цілком зрозуміло, адже суспільно-політичні процеси, притаманні Російській імперії того часу, відбувалися під гаслами марксистського вчення. А теоретики марксизму вважали, що в процесі відмирання держави функцію охорони суспільної безпеки буде покладено на простий народ — міліцію [151; 165].

На початку становлення Радянської влади поняття міліції використовувалося для позначення напівгромадських озброєних формувань, які створювалися для захисту революційного руху — так звана робоча міліція [34].

Робоча міліція не була штатним державним органом [34]. Вона відображала ідею загального озброєння трудящих, була пролетарської міліцією. Робоча міліція, як правило, будувалася на принципі добровільності. Лише в окремих випадках вона створювалася на основі введення радами повинності. Правовою основою будівництва робочої міліції стала постанова НКВД «Про робочу міліцію» від 28 жовтня (10 листопада) 1917 р. [71, с. 139]. Поступово змінювалися погляди і на організацію міліції, а також на її завдання у суспільстві (в СРСР міліція стала складовою частиною МВС), що відображалось у відповідних нормативно-правових актах [34].

Наприкінці 1990 року в Україні було прийнято Закон «Про міліцію», в якому міліцію визначено як державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань [177].

Що ж до терміну «поліція», то він походить від грецького слова *πολιτεία*, що означає управління державою [186, с. 451]. У іншомовних словниках до терміну «поліція» наводиться наступне визначення — це особливий адміністративний орган і підлеглі йому загони озброєних людей, що охороняють суспільний лад і порядок [186, с. 451; 187, с. 437]. Ю. С. Шемшученко, О. О. Самойленко та І. Б. Усенко зазначають, що слово поліція походить від грецького «*politeia*» – держава, державний устрій, управління полісом, державою; адміністрація. У первісному значенні, як пишуть дослідники, даним терміном позначалося все внутрішньодержавне управління. У наш час поліція — це система спеціальних, переважно державних органів для забезпечення захисту суспільного і державного ладу, існуючого правопорядку [239, с. 639].

Як одне з головних знарядь державної влади, поліція з'явилася разом з утворенням держави. Свого часу Карл Маркс підкреслював, що поліція є однією з найбільш ранніх ознак держави: наприклад, в Стародавніх Афінах «...публічна влада спочатку існувала тільки в якості поліції, яка так само стара, як держава» [240].

Особливого розвитку інститут поліції отримав у період середньовіччя — це були часи її розквіту, особливо в умовах поліцейських держав епохи абсолютної монархії. Буржуазія, завоювавши, у свою чергу, політичну владу, не лише зберегла, а й удосконалила поліцію, яка (подібно армії) стала оплотом буржуазної держави [240]. В Київській Русі, Галицько-Волинському князівстві, Великому князівстві Литовському та ін. феодальних державах 9–16 століть окремих органів поліції не існувало. Відповідні функції виконували княжі дружинники та інші представники адміністрації [241, с. 639].

У Російській імперії поліцію було створено у 1718 р. відповідно до указу Петра I про заснування посади Санкт-Петербурзького генерал-поліцмейстера. Водночас, для посилення боротьби з кримінальною злочинністю в 1730 році утворюється як окремий загальнодержавний орган Розшуковий приказ, а 1746 року — Особлива експедиція для розшуків у справах злодіїв і розбійників при Петербурзькій поліцейській канцелярії. Паралельно для боротьби з політичними противниками і посяганнями на державний лад утворювалися спеціалізовані органи політичної поліції. З другої половини 19 ст. у системі загальної поліції як спеціалізована галузева служба формується розшукова поліція. В ході подій лютневої революції 1917 року поліцію було ліквідовано [206, с. 639–640; 244].

На тих землях України, що перебували під владою Австрії, а згодом Австро-Угорщини, від 18 ст. всі справи поліції належали до компетенції місцевих адміністрацій (губернаторів, намісників, старост, комісарів та ін.). Існувала вотчинна (поміщицька) поліція, що складалася зі спецчиновників — мандаторів, які призначалися місцевою владою, але утримувалися коштом поміщика. Спеціалізований орган — дирекцію поліції було утворено 1785 року у Львові — центрі коронного краю. Водночас, у циркулах (округах) засновувалися комісаріати поліції. Згодом справи поліції перейшли до міністерства внутрішніх справ. У 19 ст. існувала поліція: безпеки, шляхова, пожежна, санітарна, торгова, тощо. Функції поліції в УНР (за часів УЦР і Директорії УНР) виконувала народна міліція, в Українській Державі П. П.

Скоропадського — державна варта, в ЗУНР — державна жандармерія [244]. Після приходу на західноукраїнські землі радянської влади поліцію було ліквідовано і, як і у Східній Україні, запроваджено міліцію.

У новому Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII Національну поліцію України визначено як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [148].

Враховуючи усе вище викладене з приводу змісту та історії застосування термінів «міліція» і «поліція», вважаємо, що використаний у даному законі підхід є цілком слушним. Адже термін міліція більше пов'язаний із військовою службою та функціонуванням військових формувань, у той час як термін поліція позначає діяльність спеціальних органів управління. Також варто відзначити той факт, що міліцією йменувалися й добровільні озброєні загони, які безпосередньо не належали до державного механізму, у той час як поліція завжди виступала елементом, структурною ланкою державної адміністрації. Застосувавши у новому законі поняття «поліції» та виключивши з його визначення таку ознаку як «озброєний характер», нормотворець таким чином акцентує увагу на тому, що органи Національної поліції мають цивільний, а не військовий характер, що вони виконують, перш за все, сервісні функції. Разом із тим, це не означає, що поліція не має права використовувати під час своєї діяльності спеціальні засоби та вогнепальну зброю, однак, така можливість не є визначальною для правового статусу даного органу влади, крім того, їх використання є крайньою мірою.

Свого часу радянська влада ліквідувала поліцію як атрибут буржуазного режиму. З точки зору марксистської ідеології, остання (поліція) була далекою від народу і використовувалася правлячою верхівкою як репресивний апарат по відношенню до народу [138]. Однак, нині перейменування міліції у поліцію не повинне сприйматися як крок у дореволюційне минуле, тобто крок назад. І той факт, що у минулому поліція дійсно досить часто виконувала репресивні

функції, не є підставою для порівняння тодішніх та нинішніх поліцейських. Необхідність застосування терміну «поліція» обумовлена тим, що його значення більш правильно відображає характер та зміст діяльності органів правопорядку у сучасній демократичній, правовій державі.

З метою більш детального та глибокого розуміння поняття Національної поліції України виокремимо її ключові ознаки:

– по-перше, є органом виконавчої влади. Виконавча влада — це галузь (гілка) державної влади, що володіє правом безпосередньо управляти країною, виконувати закони та інші нормативні акти, ухвалені законодавчою владою. Дана гілка влади здійснює свої повноваження головним чином через державне управління і ґрунтується на ієрархічних відносинах, підпорядкованості [179191, с. 170]. О. Ф. Скакун наголошує, що виконавча влада, будучи відповідальною перед законодавчою владою, підзвітною і підконтрольною їй, не вичерпується одним тільки «виконанням законів» (виконавською діяльністю) [179191, с. 170]. Вона також покликана відпрацьовувати шляхи і способи реалізації законів та інших законодавчих актів, займатися поточним управлінням, видавати з усіх питань своєї компетенції нормативно-правові акти (постанови та ін.), що мають підзаконний характер [190, с. 170]. Таке підзаконне регулювання суспільних відносин є розпорядчою діяльністю уряду [192, с. 170]. М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова пишуть, що виконавча влада — це відокремлена в умовах поділу влад гілка влади, яка має прерогативу виконувати прийняті парламентом закони та інші рішення. Основною функцією виконавчої влади є виконання законів. Окрім того, виконавча влада здійснює функцію підзаконного регулювання суспільних відносин, тобто приймає підзаконні нормативно-правові акти [203, с. 125]. Правники відмічають, що виконавча влада інколи і значною мірою небезпідставно асоціюється з державною владою у вузькому розумінні цього слова, оскільки, на відміну від інших гілок влади, вона заснована на гранично визначених ієрархічних відносинах, які передбачають чітку організацію державно-службових відносин, підпорядкованість і відповідальність [203, с. 125]. А. М. Михненко та

А. А. Михненко з приводу виконавчої влади пишуть, що вона являє собою одну з трьох гілок державної влади, яка відповідно до конституційного принципу поділу державної влади покликана розробляти і втілювати державну політику щодо забезпечення виконання законів, управління сферами суспільного життя, насамперед державним сектором економіки [118, с. 86]. Разом з тим, зауважують дослідники, виконавча влада активно займається підзаконною нормотворчістю, виступає суб'єктом делегованого законодавства, що здійснюється за згодою або за прямим дорученням органів державної влади, є суб'єктом законодавчої ініціативи. Виконавча влада є складним комплексним утворенням як за складом суб'єктів, їх взаємовідносинами, так і за технологіями її здійснення. Її функції зводяться до поточного управління, що має переважно оперативний характер, вирішуючи безліч конкретно-практичних питань, передусім у сфері господарювання, забезпечення повсякденних потреб населення, підтримуючи постійне функціонування систем життєзабезпечення і нормалізуючи умови для життєдіяльності в різноманітних сферах і галузях [58, с. 86; 60]. Отже, приналежність Національної поліції до виконавчої гілки влади свідчить про те, що її діяльність має переважно виконавчо-розпорядчий характер і орієнтована на здійснення безпосереднього управління певними суспільними відносинами і процесами. Сутність цього управління полягає у вирішенні Національною поліцією, у відповідності до норм чинного законодавства, конкретних життєвих ситуацій, що виникають у межах предмету (предметів) її відання. При цьому, займаючись розв'язанням тих чи інших питань суспільного життя, поліція має право видавати власні підзаконні нормативно-правові акти, що приймаються на підставі та у розвиток законів, а також інших підзаконних нормативно-правових актів вищої, порівняно з нормативними актами поліції, юридичної сили. За своїм спрямуванням розпорядчі документи поліції можуть мати як зовнішній, так і внутрішній характер, тобто вони можуть бути орієнтовані на врегулювання певних аспектів суспільних відносин, що виникають як поза межами системи Національної поліції, так і всередині її організаційно-управлінської структури;

– по-друге, є центральним органом виконавчої влади. Відповідно до Закону «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 р. № 3166-VI, центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції. Діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів згідно із законодавством. Остання норма закріплена й у Законі «Про Національну поліцію», а саме: діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

Той факт, що за новим законодавством поліція, на відміну від її попередниці міліції, є центральним органом виконавчої влади, свідчить, на нашу думку, про прагнення влади забезпечити більш надійні гарантії деполітизації діяльності даного правоохоронного органу. Адже Міністерство внутрішніх справ України тепер перестає бути так би мовити «міністерством міліції» і виконує роль політичного центру, тобто воно формує правоохоронну політику та координує її реалізацію поліцією. Остання ж (поліція) займається безпосереднім втіленням цієї політики шляхом реалізації на практиці відповідних організаційно-правових, управлінських, виховних та інших заходів. Такий підхід дозволяє зменшити відомчу залежність поліції та зміцнити її підпорядкування закону, тобто ствердити принцип законності у діяльності даного органу влади. Крім того, слід відмітити, що статус Національної поліції як центрального органу виконавчої влади наділяє її правом активно сприяти формуванню державної політики у тих сферах суспільних відносин, які належать до компетенції поліції. Це, зокрема, впливає із статті 17 вищезгаданого Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 р. № 3166-VI, в якому закріплено, що завданням центральних органів влади, окрім іншого, є внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують та координують їх діяльність. Також у статті 22 Закону «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII закріплено, що керівник поліції вносить

на розгляд Міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг [172];

– по-третє, є органом сервісного характеру, тобто головним призначенням Національної поліції є не виконання карально-репресивних заходів за вказівками правлячої еліти, а служіння українському суспільству шляхом надання відповідних послуг населенню. Ані у наукових, ані у законодавчих джерелах немає єдиного підходу до розуміння поняття «послуга». Так, одні дослідники характеризують послугу як певну діяльність, що не пов'язується зі створенням матеріальної речі, матеріального блага, проте, сама по собі породжує відповідне благо, що має споживчу вартість і внаслідок цього стає об'єктом цивільного права [75, с. 113; 85]. Інші вважають, що послуга являє собою специфічну політико-економічну категорію, яка виражає відносини праці, реалізується безпосередньо як корисний ефект діяльності і функціонує в базі споживання [177, с. 10]. З позиції третіх, послуга — це дія, спрямована на задоволення господарської потреби суб'єкта [181, с. 59]. Четверті пропонують розуміти послуги як види діяльності, робіт, у процесі виконання яких не створюється новий, раніше не існуючий матеріально-речовий продукт, але змінюється якість вже наявного, створеного продукту. Це блага, що надаються не у вигляді речей, а у формі діяльності [20]. На думку п'ятих, послугою є корисний ефект, який виникає в процесі продуктивної праці як цілеспрямованої діяльності. Корисний ефект є ніщо інше, як сукупність корисних властивостей, які направлені на задоволення певної потреби людини [1, с. 24]. Шості у своїх дослідженнях послугою називають продукт праці, корисний ефект якого виступає не у формі предмету, а у формі діяльності, яка направлена на предмет або на людину [196, с. 9]. З позиції сьомих послуга являє собою будь-який захід, діяльність або вигоду, які одна зі сторін може запропонувати іншій стороні і які в основному невловимі і не приводять до

оволодіння чим-небудь [87]. Восьмі переконані, що послугою є певне нематеріальне благо, яке надається однією особою (виконавцем) і споживається іншою особою (замовником) у процесі вчинення певних дій або здійснення певної діяльності [223, с. 267–268].

Якщо говорити про визначення послуг на нормативно-правовому рівні, то у Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади» № 90-р від 15.02.2006 р. визначено поняття «адміністративна послуга», а саме — це результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації, тощо). Офіційне тлумачення змісту терміну «адміністративна послуга» надається й у Законі України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р. № 5203-VI, де закріплено, що її слід розуміти як результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону. Відповідно до Закону «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 р. № 1875-IV, житлово-комунальні послуги — це результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилих приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Згідно із Законом «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 р. № 966-IV, соціальні послуги являють собою комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем[171].

Отже, незважаючи на певні розбіжності у визначеннях поняття «послуга», що пропонуються різними дослідниками, а також на те, що чинне

законодавство України також не містить універсального визначення даного терміну, втім, можемо виокремити декілька властивостей, які так чи інакше використовуються у більшості із цих визначень і характеризують сутність послуги як явища, а саме:

- являє собою дію одного суб'єкта (суб'єктів) на користь іншого (інших);
- пов'язана із настанням корисного ефекту, породженням певного блага, що споживається суб'єктами, на користь яких здійснюється послуга;
- може мати як платний, так і безоплатний характер.

Звідси, сервісний характер Національної поліції свідчить про те, що її діяльність здійснюється в інтересах суспільства, як в цілому, так і його окремих представників, з метою забезпечення їх прав і свобод, надання їм допомоги у вирішенні певних життєвих ситуацій;

- по-четверте, має право на застосування заходів примусу. Попри те, що поліція, на відміну від її попередниці міліції, сповідує нову філософію роботи, про що ми говорили, характеризуючи попередню ознаку, втім, це не позбавляє її (поліцію) можливості, в разі необхідності, звертатися до жорстких заходів. Наявність у розпорядженні поліції таких заходів є гарантією втілення її владної волі. Однак, характер та зміст владних велінь поліції, при цьому, мають бути обумовлені об'єктивно існуючими обставинами суспільного життя, наявними потребами і запитамі громадськості, на задоволення яких і спрямовується діяльність даного органу влади; а коло зазначених заходів примусу, підстави та порядок їх використання жорстко регламентуються законом.

Що стосується місця Національної поліції в системі правоохоронних органів України, то найбільш чітко його характеризує цільове та функціональне призначення даного органу влади. Перше, тобто цільове призначення, на нашу думку, складається із мети та завдань діяльності Національної поліції. Мета (від лат. meta — ціль, фініш) у тлумачних словниках української та російської мови визначається як:

- те, що хтось намагається досягнути, здобути, до чого прямує;

- те, чого хтось намагається досягти, до чого прагне, чого бажає;
- заздалегідь намічене завдання, замисел;
- намічений пункт слідування [18, с. 1460; 24; 68, с. 236].

У філософському словнику за редакцією М. М. Розенталя та П. Ф. Юдіна зазначається, що мета — це ідеальне передбачення у свідомості результату, на досягнення якого спрямовані дії [216, с. 496]. І. Т. Фролов у своєму філософському словнику визначає мету як кінцевий результат діяльності людини (або колективу людей), попереднє ідеальне уявлення про який і бажання його досягти зумовлюють вибір відповідних засобів і системи специфічних дій з його досягнення [211]. В Енциклопедичному словнику з державного управління з приводу розуміння змісту поняття «мета» зазначається, що вона являє собою ідеальне передбачення результату діяльності, що виступає її регулятором. Або ж, як пише В. А. Карташов, мета — це сукупне уявлення про певну модель майбутнього результату, який здатний задовольнити початкову потребу за певних реальних можливостей, що оцінюються за результатами минулого досвіду. Мета безпосередньо залежить від потреби і є в цьому процесі її прямим наслідком [110, с. 385]. У цьому ж словнику А. О. Кузнецов надає визначення категорії «мета державного управління» — суспільна потреба, сформульована у вигляді кінцевого результату державно-управлінської дії, що має об'єктивний, раціональний і системно організований характер [11259, с. 385].

Отже, враховуючи вищезазначене, можемо говорити про те, що мета відображає сенс соціальної діяльності, вказує на те, заради чого вона ініціюється та здійснюється, а у випадку державно-владної діяльності її мета відображає ще й соціальне призначення того органу влади, який її здійснює. Оскільки Національна поліція є правоохоронним органом, то доречним буде звернути увагу на те, як її мету характеризують у правознавстві. В юридичній літературі з цього приводу немає єдиної точки зору, різні дослідники мету правоохоронної діяльності вбачають в охороні права [178, с. 12], в усуненні порушень законності, застосуванні правових санкцій до винних за порушення

вимог права та створенні умов, що сприяють безперешкодній реалізації громадянами своїх прав та свобод; в пошуку, виявленні та розробці заходів з усунення (або нейтралізації) факторів, що породжують злочинність та інші правопорушення; в охороні прав та свобод людини і громадянина, забезпеченні громадського порядку та громадської безпеки, підтриманні правопорядку, втіленні в життя принципу верховенства права.

Виходячи із вищевикладеного, вважаємо, що метою діяльності Національної поліції є служіння українському суспільству шляхом підтримки у ньому порядку та громадського спокою; забезпечення безпечних умов існування його членів та стану захищеності їх прав, свобод і законних інтересів; надання допомоги особам у реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, якщо самотійно здійснити це належними чином вони, з тих чи інших причин, не можуть. Такий підхід до формулювання мети, на нашу думку, з одного боку, відображає приналежність поліції до правоохоронного механізму держави, а з іншого — свідчить про те, що її діяльність має сервісний характер, тобто спрямована на задоволення наявних у суспільстві потреб, обумовлених його об'єктивним розвитком.

Оскільки мета за своїм змістом, як правило, є доволі загальною і відображає лише той результат, на досягнення якого спрямовано діяльність, вона не надає чіткого уявлення про ті питання, які необхідно вирішити, для того, щоб отримати намічений і бажаний результат, про ту роботу, що її слід вирішити на шляху до мети. Саме тому в ході організації будь-якої важливої соціальної діяльності формулюються не лише цілі, але й її завдання. За своєю природою останні (тобто завдання) — це також цілі, але більш чіткі та конкретизовані, вони набагато змістовніше, на відміну від мети, відображають ті сфери, в яких буде відбуватися діяльність, та які питання при цьому будуть вирішуватися.

Завдання Національної поліції визначені у статті 2 Закону «Про Національну поліцію», де встановлено, що ними є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги .

1.3. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні

З того часу, як Україна вийшла зі складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) та обрала шлях розбудови незалежної, демократичної, правової держави, минуло вже більш ніж 20 років, втім, її державний механізм й досі не позбавлений низки пережитків радянської епохи. Цілий ряд його ключових ланок, незважаючи на певні, як правило, зовнішні зміни, й до сьогодні за своїм сутнісним змістом організований та функціонує на засадах, закладених ще у Радянській імперії. Така ситуація пояснюється цілою низкою чинників, в тому числі й тим, що радянські форми та методи управління суспільними справами є більш «зручними» та зрозумілими владі, значна частина представників якої є представниками радянсько-партійної школи.

На первинних етапах становлення незалежної України відсутність суттєвих змін в підходах до управління суспільно-державним життям не викликала значних незручностей, однак, на нинішньому етапі суспільного розвитку успадковані від радянської епохи елементи державно-владного механізму вже не здатні ефективно управляти суспільними відносинами і процесами та належним чином задовольняти нагальні потреби і запити їх суб'єктів [142, с. 73]. Це обумовило гостру потребу в запровадженні змістовних реформ щодо організації та функціонування основних ланок державно-владного механізму, актуальність яких зросла ще більше в умовах курсу України на євроінтеграцію. Однією з таких центральних складових зазначеного механізму, що в цілому за своїм сутнісним змістом протягом тривалого часу

залишалася радянською, є система органів внутрішніх справ України, якість та ефективність діяльності якої були надзвичайно низькі, вона не виконували належним чином свого соціального призначення [53, с. 179].

Численні соціологічні і юридичні дослідження, а також статистичні дані та звіти вітчизняних і міжнародних правозахисних організацій свідчать про те, що працівники міліції вкрай незадовільно виконують покладені на них основні функції із забезпечення безпеки громадян, захисту їх прав та свобод, запобігання правопорушенням та їх припинення, охорони громадського порядку. Крім того, процедури набору кадрів і призначення на адміністративні посади здійснюються за абсолютно незрозумілими для громадськості критеріями. Безконтрольність з боку суспільства, непрофесіоналізм, відсутність ефективного механізму реагування на скарги громадян щодо незаконних дій працівників міліції, мілітаризація і політизація її діяльності призвели до того, що міліція у широких верств населення обгрунтовано асоціюється передусім із всілякими утисками прав і свобод громадян, зловживанням повноваженнями, надвисоким рівнем корумпованості, свавіллям та безчинствами [170]. Ці та інші обставини і фактори змусили владу нарешті зробити суттєві кроки до конструктивного вирішення проблем сфери правоохоронної діяльності. Зокрема, 02 липня 2015 року Верховною Радою України (далі – ВР України) ухвалено Закон України «Про Національну поліцію», який змінив не просто систему правового регулювання поліцейської діяльності, але й парадигму розуміння сутності поліції як сервісного органу, що надає послуги населенню. Втім окремі його положення потребують свого врегулювання та удосконалення, зокрема, ті, що стосуються адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні.

Таким чином, Закон України «Про Національну поліцію» покликаний запровадити нові правові засади організації та функціонування одного із головних державно-владних суб'єктів з питань практичного втілення правоохоронної політики — Національної поліції України. Саме тому у даному підрозділі ми маємо на меті розглянути поняття та елементи адміністративно-

правового статусу поліцейського.

Слід вказати, що категорія «правовий статус» є однією з центральних для правової науки, її аспекти, як у загальному, так і спеціально-правовому контексті, вивчала ціла низка дослідників, зокрема: С. С. Алексєєв, В. Б. Авер'янов, І. П. Голосніченко, Ю. П. Битяк, В. В. Голосніченко, В. В. Копейчиков, О. Ф. Скакун, та інші. Зокрема, правовим статусом органів внутрішніх справ цікавилися О. М. Бандурка, В. М. Плішкін, О. І. Остапенко, А. П. Гель, Г. С. Семаков та ін.

Розпочати дослідження буде доцільним, на нашу думку, із встановлення лексичного значення терміну «статус». У тлумачних словниках української мови до слова «статус» (від лат. «status» – становище) наводяться такі визначення: це стан, положення, становище, позиція чогось або когось у будь-якій структурі, системі; якийсь стан чого-небудь [18; 69; 130; 186].

У сучасному житті термін «статус» використовується досить широко. Він застосовується для позначення положення певних елементів у межах тієї чи іншої системи, однак, історично його виникнення пов'язане саме із соціальною системою та соціальними відносинами. У Стародавньому Римі терміном «статус» позначалося становище людини у суспільстві, яким, в свою чергу, обумовлювався обсяг її правоздатності. Повним обсягом правоздатності володіла тільки та особа, становище якої відповідало трьом станам, а саме: стану свободи (*status libertatis*); стану громадянства (*status civitatis*); сімейному стану (*status familiae*) [130; 132].

Як соціальну категорію, статус слід розуміти як соціальний, співвідносний стан (позицію) індивідуума або групи в соціальній системі, що визначається за рядом ознак, специфічних для даної системи (економічних, професійних, етнічних та інших) [99; 123; 219, с. 652].

Автори А. М. Михненко та Е. М. Макаренко зазначають, що соціальний статус – це сукупність прав, привілеїв, моральних норм і обов'язків індивіда або соціальної групи, пов'язаних з виконанням первинної соціальної ролі, яка виявляється у формі поведінки, очікуваної відповідно до становища у

суспільстві [59].

У свою чергу, В. В. Вербець, О. А. Субот та Т. А. Христюк визначили соціальний статус як положення соціального суб'єкта в суспільстві, що передбачає для нього певні специфічні права і обов'язки, правила поведінки. Таким чином, підсумовують дослідники, соціальний статус визначає становище індивіда або соціальної групи стосовно інших індивідів і груп, яке визначається за соціально значущими для даної соціальної системи критеріями (економічними, політичними, соціально-правовими, професійно-кваліфікаційними, тощо) [194].

М. В. Примуш вважає, що соціальний статус – це становище індивіда (або групи людей) у системі соціальних зв'язків і відносин, що обумовлюється її приналежністю до певної соціальної спільноти та визначає сукупність її прав та обов'язків [167].

Авторка Г. В. Дворецька, розкриваючи зміст теорії соціального статусу, відмічає, що вона є складовою частиною концепції соціальної стратифікації. Згідно з останньою, соціальна нерівність – це нерівність статусів, що впливає зі здатності чи нездатності індивідів виконувати ту чи іншу соціальну роль. Соціальний статус – позиція людини чи групи в суспільстві, яка визначається соціальними ознаками (економічне забезпечення, фахова кваліфікація, освіта, політичні можливості, тощо) і демографічними особливостями (стать, вік, тощо) [45]. У соціології цей термін було вперше запроваджено англійцем Г. Д. Мейном. Далі дослідниця вказує, що соціальний статус – це сукупність прав і обов'язків індивіда чи соціальної групи, пов'язана з виконанням ними певних соціальних ролей [44].

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо зробити висновок про те, що соціальний статус суб'єкта – це його становище, положення у суспільстві в цілому або у певній окремій системі соціальних відносин, яке визначається соціальними нормами із врахуванням набутих та (або) вроджених соціально значущих властивостей суб'єкта. Змістом даного статусу є певний набір соціальних можливостей, привілеїв суб'єкта, а також його обов'язків,

виконання яких очікується від нього іншими членами соціуму чи певною соціальною групою, до якої належить суб'єкт. У своїй сукупності ці можливості та обов'язки формують соціальну роль суб'єкта у тій чи іншій соціальній системі.

Вчена О. Ф. Скакун характеризує соціальні норми як систему правил поведінки загального характеру, що складаються у відносинах між людьми в певному суспільстві у зв'язку з виявом їх волі (інтересу) і забезпечуються різними засобами соціального впливу. Науковець підкреслює, що це не просто правила, оскільки правила існують і в несоціальних утвореннях, таких, наприклад, як математика, граматики, техніка й інші (технічні норми), а правила чітко вираженого соціального характеру [190, с. 268].

Тож з викладеного видно, що соціальні норми виступають одним із ключових засобів підтримки цілісності суспільства, стабільності та злагодженості його функціонування як системи. За своєю сутністю соціальні норми являють собою правила поведінки, які визначають можливі, бажані та необхідні (обов'язкові) варіанти, моделі поведінки суб'єктів у суспільстві в цілому чи в певній соціальній групі.

Серед інших різновидів соціальних норм особливий інтерес для нас становлять норми права, які, в силу своєї природи і обумовлених нею регулятивних властивостей, виступають одним із основних засобів регламентації суспільних відносин у всіх сучасних демократичних країнах.

Норма права, як слушно наголошує М. І. Байтін, являє собою первинну клітинку права, частинку змісту, вихідний структурний елемент його системи. У той же час, підкреслює правник, норма права — відносно самостійне явище, що володіє власними специфічними особливостями, які поглиблюють і конкретизують наші уявлення про право, його поняття, сутність і зміст, про механізм регулятивного впливу на суспільні відносини [200, с. 313].

М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін. з приводу норми права відзначають, що вона – це первинний, окремо взятий найменший структурний елемент права, правило поведінки, що визнане і охороняється державою. Норма

права безпосередньо нормує, надає юридичного значення суспільним відносинам і знаходить свій зовнішній вираз у правовому приписі [59, с. 258].

Норму права, пише О. Ф. Скакун, слід розуміти як різновид соціальної норми, загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки (зразок, масштаб, еталон), встановлене або санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин, яке офіційно закріплює міру свободи і справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, що забезпечується всіма заходами державного впливу, аж до примусу [181; 191, с. 275].

На думку О. Ф. Черданцева, норми права – «цеглинки», з яких складається вся будівля права. Це вольові, загальнообов'язкові, формально визначені правила поведінки, що регулюють суспільні відносини шляхом надання прав та покладення обов'язків, дотримання яких забезпечене можливістю державного примусу [226, с. 208].

На думку Т. В. Кашаніної, правові норми — це правила поведінки, що є обов'язковими та охороняються від порушень силою державного примусу [76].

Вчений В. В. Копейчиков вважає, що юридичні (правові) норми — це загальнообов'язкові, формально визначені правила поведінки, встановлені (санкціоновані) державою, що охороняються, захищаються і гарантуються нею та містяться в нормативно-правових актах [166, с. 107].

Автори В. К. Гіжевський, В. В. Гловченко, В. С. Ковальський та ін. визначають норму як офіційне, формально визначене, загальнообов'язкове правило поведінки, яке встановлюється або санкціонується державою, охороняється нею від порушень, направлене на регулювання найбільш важливих суспільних відносин і охорону соціальних цінностей шляхом встановлення прав і обов'язків суб'єктів права [160, с. 269].

За висловом К. Г. Волинка, під нормою права розуміється загальнообов'язкове формальне правило соціально значущої поведінки, встановлене або санкціоноване державою, спрямоване на регулювання суспільних відносин шляхом визначення прав і обов'язків їх учасників і

забезпечене можливістю застосування державного примусу [30, с. 113].

З викладених наукових точок зору щодо розуміння поняття «норма права» («правова норма», «юридична норма») видно, що, хоча вона (норма права) і виступає засобом соціальної регуляції суспільних відносин, як і будь-яка інша соціальна норма, втім, має ряд специфічних властивостей, що суттєво її відрізняють від інших різновидів соціальних норм та роблять такою важливою для регулювання зазначених відносин. Такими властивостями норм права, зокрема, є:

- загальнообов'язковий характер норм права, тобто вказівки, що містяться у них, мають виконуватися усіма суб'єктами, які потрапляють у сферу їх регулятивного впливу;

- зовнішня та внутрішня формалізованість. Перша означає, що норми права закріплюються у вигляді конкретних положень у відповідних правових джерелах. А друга — що вони (норми права) мають чітку внутрішню структуру (будову), яка обумовлює логіку викладення їх змісту. Зауважимо, що йдеться не про зміст вимог, що закріплюються у нормі права, а про порядок, послідовність розміщення цих вимог у нормах, про їх внутрішню організацію. Елементи класичної норми права можна умовно відобразити за такою схемою: «якщо — тоді — у протилежному разі» чи «якщо — тоді — а інакше». В елементах норми права (якими є гіпотеза, диспозиція, санкція), як справедливо зазначає О. Ф. Скакун, виявляється глибинна, онтологічна структура взаємодій: причина — дія — наслідок [190, с. 289];

- наявність чіткого кола суб'єктів, уповноважених на прийняття та введення в дію правових норм, а також на офіційні процедури здійснення цього;

- забезпеченість належного виконання норми права учасниками суспільних відносин силою державного впливу, аж до примусу;

- визначають конкретні права, обов'язки та відповідальність учасників суспільних відносин, а також інші юридично значущі аспекти останніх.

Наведені ознаки — не єдині специфічні властивості норм права, однак,

саме ці, на нашу думку, найбільш змістовно відображають відмінність правових норм від інших різновидів соціальних норм та характеризують важливість перших для визначення соціального статусу суб'єктів, який прийнято іменувати правовим.

На думку О. Ф. Скакун, правовий статус особи слід розуміти як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує своє поведінку в суспільстві [190, с. 377].

Досить змістовну позицію щодо сутності та ключових властивостей правового статусу висловлюють О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко. Правники зауважують, що складні зв'язки між державою та індивідами, а також між індивідами у державно-організованому суспільстві фіксуються державою у юридичній формі — у формі прав, свобод та обов'язків. У своїй єдності саме вони складають правовий статус, який, у свою чергу, відображає особливості соціальної структури суспільства, рівень демократії та стан законності. Правовий статус як юридична категорія не лише визначає стандарти можливої та необхідної поведінки, що забезпечують нормальну життєдіяльність соціального середовища, а й характеризує реальну взаємодію держави та особи [209]. Правовий статус, зазначають дослідники, має універсальний характер, оскільки поширюється на всіх суб'єктів, відображає реальне становище особи у системі суспільних відносин, забезпечує системність прав, свобод та обов'язків [203].

На думку О. В. Малька, правовий статус слід розуміти як комплексну інтеграційну категорію, що відображає взаємовідносини суб'єктів суспільних відносин, особи і суспільства, громадянина і держави, індивіда та колективу, а також інші соціальні зв'язки [208, с. 237].

Т. В. Кашаніна під правовим статусом розуміє сукупність різних прав і обов'язків суб'єктів, закріплених нормами всіх галузей права [76].

Н. К. Шаптала та Г. В. Задорожня зазначають, що правовий статус особи

— юридично закріплене становище особи як соціального суб'єкта в суспільстві, тобто це сукупність прав та обов'язків особи, які визначені та гарантовані Конституцією і законами України, іншими нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [237].

З точки зору Ю. С. Шемшученка та В. Д. Бабкіна, правовий статус — це сукупність прав і обов'язків, що визначають юридичний стан особи, державного органу чи міжнародної організації, комплексний показник становища певного прошарку, групи чи індивідів в соціальній системі, один з найважливіших параметрів соціальної стратифікації [151, с. 225].

Отже, з урахуванням вищевикладеного, можемо дійти висновку про те, що правовий статус суб'єкта (індивідуального чи колективного) являє собою комплексну соціально-правову категорію, яка відображає юридичне становище цього суб'єкта у суспільстві і державі. Тобто правовий статус — це юридична форма існування фактичного змісту. Визначається правовий (або юридичний) статус через закріплення у правових нормах прав, обов'язків, відповідальності, а також інших важливих ознак і властивостей суб'єкта, що характеризують його як учасника тих чи інших правовідносин. Звідси, сутність правового статусу Національної поліції полягає у тому, що він у юридичній формі визначає ключові аспекти існування та функціонування даного органу влади як суб'єкта суспільних відносин та структурної ланки державно-владного механізму, а саме:

- її соціальне призначення, тобто ту місію, яку вона виконує у суспільстві як носій державної влади;
- основні принципи, засадничі вимоги, на яких ґрунтується її діяльність;
- коло та зміст прав (юридичних можливостей), якими вона користується при здійсненні своїх завдань і функцій, а також обов'язки, які вона повинна виконувати при цьому;
- юридичну відповідальність поліції;

- організаційно-управлінську структуру даного органу влади;
- характер взаємовідносин Національної поліції з іншими приватними та (або) публічними суб'єктами суспільних відносин.

Правовий статус поліцейського, поєднуючи у єдину систему права, обов'язки та інші юридично значущі аспекти її функціонування, з одного боку, виступає важливою юридичною гарантією нормального (тобто якісного та ефективного) здійснення поліцейським свого функціонально-цільового призначення, а з іншого — є засобом обмеження його можливостей щодо використання владного ресурсу. Звідси, очевидно, що чим більш детально та змістовно визначений правовий статус органу влади, тим краще для статусу самого поліцейського.

Разом із тим, це не має призводити до зайвої зарегульованості правового становища поліції, під яким ми, перш за все, розуміємо сильне зміщення регулятивного акценту в процесі визначення організаційно-правових засад діяльності систем органів Національної поліції у бік підзаконних нормативно-правових актів.

Ми особливо зауважуємо на даному аспекті визначення правового поліцейського, тому що для вітчизняного законодавства є досить частою, якщо вже не традиційною, ситуація, за якої закон визначає правовий статус суб'єкта—носія державної влади у доволі загальному вигляді, який уточнюється і конкретизується у подальшому цілою низкою підзаконних нормативно-правових актів, що у ряді випадків не відповідають, а іноді й прямо суперечать нормам Конституції та законів.

Однак, як свідчить практика, органи влади чи посадові особи все одно керуються приписами таких підзаконних нормативно-правових актів, оскільки вони чітко визначають матеріальні та процедурні питання їх діяльності, на відміну від відповідного закону (законів). У підсумку маємо порушення одного із головних принципів демократичної, правової держави — законності. І винні у цьому як суб'єкти, які реалізують норми права всупереч зазначеному принципу, так і законодавець, який, приймаючи неякісні закони, фактично

сприяє його порушенню.

Правове становище поліцейського визначається новим Законом «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Даний нормативно-правовий акт вийшов доволі суперечливим, через що отримав як схвальні оцінки, так і цілий ряд критичних зауважень і нарікань з боку політичних діячів та представників громадськості. Ті, хто критикує зазначений закон, зокрема, наголошують на тому, що він за своїм змістом майже не відрізняється від Закону «Про міліцію» від 1992 року. Ми погоджуємося із тим, що Закон «Про Національну поліцію» далеко не ідеальний, і не заперечуємо наявності у ньому ряду недоліків, разом із тим вважаємо, що його прийняття все ж таки слід визнати важливим позитивним кроком на шляху вдосконалення правового статусу одного із ключових суб'єктів правоохоронної діяльності в державі.

Неоднозначність законодавства про Національну поліцію обумовлює наявність у правовому статусі поліцейського певних особливостей, частина з яких, з нашої точки зору, має яскраво виражений позитивний і прогресивний характер, а деякі, навпаки, викликають ряд суттєвих запитань.

На нашу думку, основними позитивними особливостями правового статусу поліцейського, на деякі з яких, до речі, ми вже звертали увагу, коли розглядали її поняття, є те, що:

– по-перше, Національна поліція стала центральним органом виконавчої влади, що зменшує її залежність від Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) та, відповідно, підвищує самостійність поліції у питанні реалізації свого функціонального призначення. МВС України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МВС України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [178]. Відповідно до статті 16 Закону «Про Національну поліцію», основні повноваження Міністра внутрішніх справ України у відносинах з поліцією полягають у тому, що він: 1) забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг та контролює її реалізацію поліцією; 2) забезпечує нормативно-правове регулювання діяльності поліції, погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені поліцією та Міністерством внутрішніх справ України проекти законів, актів Кабінету Міністрів України з питань діяльності поліції; 3) затверджує стратегічні програми діяльності та визначає пріоритетні напрямки роботи поліції, шляхи виконання покладених на неї завдань, затверджує плани її роботи; 4) забезпечує виконання міжнародних договорів України, що належать до сфер діяльності поліції; 5) забезпечує ведення та використання баз (банків) даних, визначає порядок обміну інформацією між Міністерством внутрішніх справ України, поліцією та іншими центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України; 6) приймає рішення про розподіл бюджетних коштів, головним розпорядником яких є Міністерство внутрішніх справ України; 7) виконує інші обов'язки відповідно до цього та інших законів України [169]. З викладеного видно, що МВС України тепер займається в основному тим, що формує політико-правовий курс, визначає ключові пріоритети та організаційно-правові засади діяльності поліції, скеровує та узгоджує її функціонування відповідно до них. Безпосередньо у реалізацію

поліцейським своїх завдань і функцій МВС України не втручається і не дає із цього приводу відповідних керівних вказівок.

Також слід відзначити те, що набуття Національною поліцією статусу центрального органу влади зміцнило і її організаційну самостійність. Зокрема, йдеться про те, що введено посаду Керівника поліції, який керує системою органів Національної поліції та, відповідно, вирішує її основні внутрішньо системні організаційно-управлінські питання, а відповідно змінився його адміністративно-правовий статус. Призначається на посаду та звільняється з посади Керівник поліції Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України. Відповідно до Закону «Про Національну поліцію», Керівник поліції: очолює поліцію та здійснює керівництво її діяльністю, забезпечує виконання покладених на неї завдань; у межах компетенції організовує та контролює виконання поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень Міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності поліції; представляє у визначеному порядку поліцію у відносинах з іншими органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, іншими організаціями в Україні та за кордоном; звітує перед Міністром внутрішніх справ України про виконання покладених на поліцію завдань і повноважень; розподіляє обов'язки між своїми заступниками; підписує накази поліції; скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів поліції; у межах повноважень надає доручення, обов'язкові для виконання поліцейськими, державними службовцями і працівниками поліції; затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату поліції; приймає на службу та звільняє зі служби, призначає та звільняє з посад поліцейських відповідно до положень цього закону; призначає на посади та звільняє з посад у порядку, визначеному законом та іншими нормативно-правовими актами про державну службу, державних службовців апарату центрального органу управління поліції; приймає на роботу

та звільняє з роботи в порядку, визначеному законодавством про працю, працівників центрального органу управління поліції; приймає у визначеному порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських; приймає у визначеному законодавством про державну службу рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців апарату центрального органу управління поліції; приймає у визначеному трудовим законодавством рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників поліції; у визначеному порядку вносить подання про представлення поліцейських, державних службовців апарату центрального органу управління поліції та працівників поліції до відзначення державними нагородами України; присвоює спеціальні звання поліції відповідно до цього закону; присвоює ранги державних службовців відповідно до законодавства про державну службу; вносить Міністру внутрішніх справ України пропозиції про утворення територіальних органів поліції, які є юридичними особами публічного права, у межах граничної чисельності поліцейських, державних службовців та працівників поліції і коштів, визначених на їх утримання, а також щодо їх ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України; утворює, ліквідовує, реорганізовує підприємства, заклади та установи, затверджує їхні положення (статути), у визначеному порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, здійснює інші повноваження з управління об'єктами права державної власності, що належать до сфери управління поліції [172].

Разом із тим, слід відмітити той факт, що МВС України не втратило повністю свого організаційно-управлінського впливу на органи Національної поліції, зокрема, воно є, як ми зазначали вище по тексту, головним розпорядником бюджетних коштів, а отже, поліція залежить від нього у фінансовому сенсі. А це, до речі, є надзвичайно важливим аспектом взаємовідносин, який цілком може використовуватися політичною верхівкою як засіб тиску на органи Національної поліції України;

– по-друге, діяльність поліцейського в Україні має соціально

орієнтований та сервісний характер, тобто пов'язана із наданням послуг населенню. Це, на нашу думку, має посприяти тому, що поліцейський буде у своїй діяльності керуватися реальними суспільними потребами і запитами, а не гнатися за формальним виконанням планів та демонстрацією високих показників у статистичній звітності;

– по-третє, визначено перелік повноважень поліцейського, який хоча й має, на нашу думку, певні недоліки, про які ми поговоримо у наступних підрозділах даного дослідження, втім, в цілому має доволі змістовний вигляд. Окрема увага приділяється повноваженням поліцейського в інформаційній сфері;

– по-четверте, чітко визначено на законодавчому рівні, що дуже важливо, коло поліцейських заходів, в тому числі перелік та підстави використання поліцією спеціальних засобів. Досить цікавим є рішення про закріплення за поліцейським повноважень щодо здійснення заходів поліцейського піклування, що також, на нашу думку, є кроком у бік підвищення рівня соціальної орієнтації діяльності поліцейського;

– по-п'яте, суттєво вдосконалено процедуру формування кадрового потенціалу органів поліції, яка характеризується високим рівнем прозорості;

– по-шосте, визначені організаційно-правові підвалини взаємодії поліції з громадськістю.

У той же час, окрім ряду позитивних аспектів, які характерні для правового статусу поліцейського, є у ньому і певні недоліки та прогалини. Зокрема, це невизначеність основних функцій поліції, а також повноважень її структурно-функціональних ланок; відсутність чітко прописаного механізму дисциплінарної відповідальності працівників поліції; відсутність конкурсної процедури для заміщення керівних посад в органах поліції, тощо. Ці та інші недоліки і прогалини у правовому статусі поліцейського породжують певні сумніви у тому, що даний орган влади працюватиме з очікуваним рівнем якості та ефективності. Втім, маємо надію, що вони все ж таки носять тимчасовий характер і найближчим часом будуть усунені нормотворцем.

Природа, структура та зміст правового статусу як ключового поняття юридичної науки завжди були у центрі уваги правників, як науковців, так і практиків. Тому у даному підрозділі нашого дисертаційного дослідження маємо на меті дослідити поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні.

Виклад матеріалу пропонуємо розпочати з визначення сутнісного змісту поняття «структура». У науковій літературі структура визначається як «будова та внутрішня форма організації системи, що виступає як єдність сталих взаємозв'язків між її елементами» [218, с. 395]. Структура відбиває упорядкованість внутрішніх і зовнішніх зв'язків об'єкта, що забезпечують його сталість, стабільність, якісну визначеність. Структурні зв'язки різного роду пронизують всі процеси, які відбуваються у системних об'єктах [61]. Структура відображає найбільш суттєві системоутворюючі елементи (компоненти) та стійкі зв'язки між ними, які забезпечують основні якості системи [35, с. 31–33].

Отже, виходячи із вищевикладеного, можемо зробити висновок про те, що структура правового статусу Національної поліції відображає його внутрішню організацію, розташування (розміщення) та взаємозв'язок його складових (структурних) елементів.

Серед правників немає єдності щодо того, які саме елементи входять до складу правового статусу. Так, скажімо, В.М. Горшенєв, досліджуючи питання структури правового статусу, зазначав, що при її характеристиці слід більш виразно встановлювати субординаційні зв'язки його складових елементів і пропонував структуру правового статусу представляти в ієрархічному плані: юридичні обов'язки, суб'єктивні права, юридичні свободи і юридична відповідальність [37, с. 55].

Досить цікавою видається точка зору Б. М. Лазарева, який, аналізуючи сутність правового статусу органу влади, пише, що для того, щоб зрозуміти, які саме елементи входять до його структури, необхідно надати відповідь на такі запитання:

- 1) до якого виду він належить за основним змістом своєї діяльності: орган

державної влади, орган державного управління, суд, орган прокуратури, арбітраж;

2) хто його утворює, реорганізує, ліквідує, формує особистий склад;

3) кому він підпорядкований, підзвітний, підконтрольний, перед ким відповідальний, хто може змінювати, призупиняти, скасовувати, опротестовувати його акти;

4) хто йому підпорядкований, підзвітний, підконтрольний, чиї акти він може скасовувати, змінювати, призупиняти;

5) якою є юридична сила актів цього органу, яке офіційне найменування цих актів;

6) якою є компетенція органу;

7) якими державними символами він може користуватись; 8) якими є джерела його фінансування [105, с. 11–12].

А. О. Сурілов відзначає, що до структури правового статусу входять:

а) громадянство як політико-правова основа статусу особи;

б) передбачена у Конституції та інших нормативних актах постійна єдність прав, свобод, обов'язків, що невід'ємні від особи і надані всім громадянам на засадах рівності;

в) юридичні гарантії їх реалізації [205, с. 395].

І. Л. Бачило до структурних елементів правового статусу органів відніс: встановлення, призначення органу та його місця в системі органів виконавчої влади; легітимізацію цілі його утворення, визначення сфери відання та діяльності; формулювання його завдань і функцій; встановлення повноважень (прав і обов'язків) по здійсненню визначених завдань і функцій у галузі або сфері його відання; встановлення порядку прийняття рішень і відповідних видів актів; встановлення відповідальності органу, його керівника та інших посадових осіб за порушення законності при здійсненні своїх повноважень; встановлення порядку формування його структури, штату, фінансування, порядку ліквідації; встановлення порядку прийняття, реалізації та контролю його рішень; інформаційне забезпечення органу виконавчої влади та його

підрозділів [10, с. 141; 67, с. 147]

На думку В. Я. Малиновського, правовий статус органів влади складається із завдань та цілей, компетенції, відповідальності, порядку формування та процедури діяльності цих органів [7].

На думку Б.А. Страшуна, структура правового статусу будь-якого державного органу має включати наступні елементи: соціальне призначення органу, що виражається в його завданнях; компетенція, яка включає функції і конкретні повноваження (функції визначають напрямок, сфери діяльності органа, а повноваження показують, що конкретно орган може чи повинний робити щодо визначеного предмета діяльності); компетенція органа реалізується в його актах і діях; порядок формування; внутрішня організація; порядок роботи органа; відповідальність [22; 255, с. 234–235].

В. Т. Комзюк вважає, що структуру органу влади формують його місце та рівень в загальній системі виконавчої влади; предмет відання органу виконавчої влади, тобто коло (сфера) суспільних відносин, які регулює конкретний орган; завдання; функції; сукупність прав (правомочностей) та обов'язків органу та його посадових осіб [69, с. 142; 85, с. 63].

Як зазначає О. І. Безпалова, під час дослідження особливостей реалізації правоохоронної функції держави органами місцевого самоврядування, складовими елементами адміністративно-правового статусу є такі: правова основа діяльності; мета, завдання та принципи діяльності (цільовий блок); структура органів місцевого самоврядування, побудована за функціонально-організаційним принципом (структурний блок); компетенція та повноваження органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб (компетенційний блок); гарантії діяльності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб; юридична відповідальність за неправомірні дії або бездіяльність, допущені посадовими особами органів місцевого самоврядування в ході виконання покладених на них обов'язків у межах власної або делегованої компетенції [10, с. 376, 377].

З викладеного видно, що кожен дослідник по-різному підходить до

визначення кола елементів правового статусу і, при цьому, кожен із них правий. Адже до правового статусу у його найширшому тлумаченні входять усі юридично значущі аспекти, що так чи інакше обумовлюють юридичне становище суб'єкта у державі і суспільстві. Що стосується правового статусу поліцейського, то до його ключових елементів слід віднести:

1) повноваження (які є правообов'язками, тобто охоплюють права та обов'язки відповідної функціональної спрямованості);

2) гарантії;

3) відповідальність;

Важливим структурним елементом правового статусу Національної поліції є права, якими вона наділена. У своєму підручнику «Теорія держави і права» В. М. Корельський та В. Д. Перевалов відзначають, що право — це обумовлена природою людини і суспільства система регулювання суспільних відносин, що виражає свободу особистості і якій властиві нормативність, формальна визначеність у офіційних джерелах та забезпеченість можливістю державного примусу [207, с. 226]. Традиційно в науковій літературі права юридичних та фізичних осіб поділяють на об'єктивні та суб'єктивні.

На думку О. Ф. Скакун, об'єктивне юридичне право — це система діючих в державі правових норм і принципів [190, с. 226–227]. Вони встановлені (або визначені) державою в якості регулятора суспільних відносин, забезпечені нею [190, с. 226–227].

Термін «об'єктивне» означає, що вони отримали об'єктивацію в офіційних державних актах і тому незалежні від індивідуального інтересу (волі) та свідомості суб'єкта права [190, с. 226–227].

Суб'єкт, вступаючи в суспільне життя, вже має справу з існуючими юридичними нормами, які виникли до нього і незалежно від нього [190, с. 226–227].

Об'єктивне юридичне право — це система загальнообов'язкових правил фізичної поведінки — соціальних норм, встановлених або санкціонованих державою, які виражають волю домінуючої частини соціально неоднорідного

суспільства, спрямовані на врегулювання суспільних відносин відповідно до цієї волі, а також на задоволення загальносоціальних потреб, і забезпечуються державою [208].

Об'єктивні права надаються уповноваженими державними органами громадянам України та іншим фізичним і юридичним особам на основі спеціально передбачених у нормативних актах процедур за наявності відповідних підстав [209].

Правознавці вважають, що оскільки існують об'єктивні права, які проголошуються Конституцією та Законами України, то повинні існувати і суб'єктивні права, які має у своєму розпорядженні по відношенню до інших осіб кожна людина і які вона має за будь-яких обставин, а тому і без будь-яких попередніх домовленостей [210, с. 30].

У приватних суб'єктивних правах можливості та вимоги відділяються від суб'єкта його волею. Інакше кажучи, він здійснює їх за своїм бажанням. На думку Г. Єллінека, це й становить ядро всього приватного права. Натомість, публічні суб'єктивні права прив'язуються безпосередньо до особистості та є невід'ємними від неї. Приватноправові вимоги виникають із суб'єктивних прав, тоді як публічно-правові — із самої кваліфікації особистості [246, с. 59–61].

А. Єлістратов відзначав, що суб'єктивні права — це можливість здійснювати юридичні акти [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 15].

В свою чергу, Б. Кістяківський відзначає, що відокремлення права та суб'єктивних прав від держави дозволить правильно пізнати не лише їх, а й державу також. Саме відмова від юридично-догматичного підходу під час аналізу суб'єктивних публічних прав, на думку автора, дозволяє визнати їх правами фізичної та юридичної особи [27].

У випадках, що визначені у Законі України «Про Національну поліцію», поліція має право [172]:

- здійснювати перевірку документів особи, якщо для цього існує будь-яка з підстав, що визначені статтею 32 зазначеного вище закону;
- проводити опитування особи, якщо існує достатньо підстав вважати,

що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень, опитування особи при цьому є добровільним, тобто вона має право відмовитись від надання інформації;

- здійснювати поверхневу перевірку, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

- зупиняти транспортні засоби, якщо для цього існує будь-яка з підстав, що визначена статтею 35 зазначеного вище закону;

- проникати до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із: 1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій; 2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину; 3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні;

- вимагати залишити місце і обмежити доступ до визначеної території, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення;

- обмежити пересування особи, транспортного засобу або фактичне володіння річчю, якщо це передбачено статтею 37 зазначеного закону;

- перевіряти дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;

- застосувати технічні прилади та технічні засоби, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засоби фото- і кінозйомки, відеозапису.

Таким чином, права Національної поліції України, як структурний елемент її правового статусу, — це встановлені на законодавчому рівні суб'єктивні можливості поліції здійснювати відповідні юридично значущі дії з метою забезпечення публічної безпеки та порядку, захисту прав і законних інтересів людини і громадян, а також виконання інших покладених на неї завдань.

Наступним структурним елементом правового статусу Національної

поліції України є гарантії. Слово «гарантія» в перекладі з фр. *garantie* — забезпечення. В загальному розумінні гарантія — це явище, яке забезпечує досягнення певного результату [251, с. 10].

У «Великій радянській енциклопедії» термін «гарантія» є самостійним способом забезпечення виконання зобов'язань соціалістичних організацій. Необхідність установлення такої правової форми як гарантія пояснюється тим, що інші способи забезпечення зобов'язань (неустойка, застава, задаток і порука) не можуть бути використані для деяких зобов'язань [17, с. 346].

За своєю суттю гарантія є системою умов, що забезпечують задоволення інтересів людини. Їх основна функція — виконання зобов'язань державою й іншими суб'єктами у сфері реалізації прав особистості [7, с. 171].

Дуже змістовно сутність поняття «гарантії» розкриває А. С. Мордовець, який зазначає, що гарантії — це система соціально-економічних, політичних, моральних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, що створюють рівні можливості особистості для здійснення своїх прав, свобод та інтересів. Поняття гарантії базується на основних принципах, вироблених людством: гуманізмі, справедливості, законності, доцільності, рівноправності та ін. [6].

В контексті проблематики, що розглядається у даному підрозділі дисертаційного дослідження, особливий інтерес для нас становлять саме юридичні гарантії.

Так, на думку В. С. Нерсисянца, юридичні гарантії — це система взаємопов'язаних форм і засобів (нормативних, інституційних і процесуальних), що забезпечує належне визнання, захист і реалізацію певних прав і відповідних їм обов'язків [122, с. 60].

Авторський колектив підручника «Права та свободи людини і громадянина в Україні» визначає юридичні гарантії як специфічний правовий засіб забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав людини і громадянина; першочергового значення вони набувають при практичній реалізації суб'єктивних прав громадян [151, с. 40].

В свою чергу, О. А. Куций свідчить, що юридичні гарантії — це сукупність норм і правовідносин, що забезпечують використання різних охоронних і захисних засобів щодо реалізації, охорони й захисту прав громадян, виконання ними своїх обов'язків, попередження та припинення правопорушень, а також ліквідації їх наслідків [101, с. 176].

Юридичні гарантії діяльності поліції визначаються у ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. [172]. В зазначеній статті вказано, що поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику. Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення. В законі наголошено, що ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом.

Втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання виконанню ним відповідних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського мають наслідком відповідальність згідно із законом. Правопорушення щодо поліцейського або особи, звільненої зі служби в поліції, її близьких родичів, вчинені у зв'язку з його попередньою службовою діяльністю, мають наслідком відповідальність відповідно до закону [172].

В рамках забезпечення юридичних гарантій поліцейський [172]:

- 1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;
- 2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;
- 3) користується повноваженнями, передбаченими Законом України «Про

Національну поліцію», незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;

4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;

5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими Законом України «Про Національну поліцію» та іншими актами законодавства;

6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;

7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей.

В органах (зкладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається [172].

Отже, значення юридичних гарантій, як структурного елемента правового статусу Національної поліції, полягає у тому, що через них держава забезпечує охорону і захист їх прав, а це, в свою чергу, сприяє ефективному виконанню ними своїх функціональних обов'язків. Більш детально питання сутності гарантій правового статусу органів Національної поліції нами буде розглянуто у одному з наступних підрозділів даного дисертаційного дослідження.

Наступний структурний елемент правового статусу — принципи діяльності поліції.

У тлумачному словнику В. І. Даля принцип — це наукове чи моральне начало, основа, правило, від якого не відступають, а також основа будь-якої

теорії, вчення, науки, тобто вихідна першооснова, основне положення, вихідний пункт, передумова будь-якої концепції чи теорії [215, с. 431].

Філософська енциклопедія містить таке значення: принцип (від лат. *princĭpium* — початок, основа) — те, що лежить в основі деякої сукупності фактів або знань [45].

Як слушно зауважує В. М. Гаращук, принципи — це породження суб'єктивного сприйняття людиною об'єктивного світу, свого роду орієнтири взаємовідносин людини з цим світом. Але вони настільки глибоко увійшли в наше «я», що сприймаються як щось об'єктивне, існуюче поза межами нашої волі [31, с. 98].

З точки зору А. Г. Маркушина, за своїм походженням принципи об'єктивні, оскільки в них у концентрованому вигляді знайшли відображення найбільш загальні закони формування та функціонування особливих суспільних відносин на конкретному історичному етапі. Будучи створеними конкретною дійсністю, принципи не лише відображають її об'єктивні закономірності, але і виступають засобами перебудови цієї дійсності. Принципи існують незалежно від суб'єкта і можуть бути лише пізнані ним або залишитись поза межами цього пізнання до певного періоду [115, с. 35].

Таким чином, принципи діяльності поліцейського — це засновані на закономірностях об'єктивного розвитку суспільства науково обґрунтовані та формалізовані на законодавчому рівні основоположні ідеї, відправні імперативні засади, у відповідності із якими поліція виконує свої завдання та реалізує надані їй для цього владні повноваження. Принципи діяльності поліції закріплені у другому розділі Закону України «Про Національну поліцію» [172]. До них законодавець відносить:

– принцип верховенства права [172].

Так, професор П. Рабінович під верховенством права розуміє «визначальну роль права у стосунках між усіма учасниками суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільностей, груп, об'єднань, усіх людей». Він зазначає, що принцип

верховенства права має самостійний характер лише у випадку, коли саме право інтерпретується як явище, що виникає та існує незалежно від держави, від діяльності її законодавчих та інших органів [179].

В контексті нашого дослідження зазначений принцип означає, що органи поліції у своїй діяльності повинні виходити із того, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, права та свободи визнаються найвищими соціальними цінностями, забезпеченню яких підпорядковується їх діяльність як представників держави. Тобто саме принципи визначають ті загальні соціальні та правові пріоритети й орієнтири, у відповідності з якими має організувати та здійснювати своє функціонально-цільове призначення Національна поліція;

– принцип дотримання прав і свобод людини. Права і свободи людини — це визнані і гарантовані Конституцією і законами України пріоритетні природні можливості людини користуватися невідчужуваними благами особистого життя та індивідуальної свободи [172].

В контексті нашого дослідження даний принцип полягає у тому, що під час виконання своїх завдань поліція повинна забезпечувати дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяти їх реалізації;

– принцип законності [172]. Відповідно до принципу законності, поліція має діяти виключно у межах своїх законодавчо визначених повноважень, а також на підставах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази;

– принцип відкритості та прозорості [172]. Відкритість і прозорість діяльності органів виконавчої влади розуміється як можливість людини одержувати інформацію не тільки відносно себе самої (якщо така інформація є в певних організаціях чи установах), а й щодо соціальних, політичних, державних і регіональних питань відносно необмеженого доступу до всіх видів інформації, документів, діяльності і мотивів. В рамках зазначеного принципу

поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку;

– принцип політичної нейтральності [172]. Поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від її політичних переконань і партійної належності. Їй заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях;

– принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства [172]. На думку Т. В. Авер'янової та Р. С. Белкіна, під взаємодією слід вважати однакове (разове) або досить тривале (за часом) об'єднання зусиль, засобів і методів для досягнення завдань [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 11]. А. Кучук, аналізуючи загальні принципи правоохоронної діяльності, визначає, що «принципи — це об'єктивно властиві цьому виду суспільної діяльності відправні засади, незаперечні вимоги, які ставляться перед суб'єктами здійснення правової охорони, що виражають найважливіші закономірності цього типу відносин і відрізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальною значущістю та стабільністю» [102, с. 90]. Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб, адже рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції;

– принцип безперервності [172]. Відповідно до нього, поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний,

святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

На наше переконання, закріплений у Законі «Про Національну поліцію» перелік принципів також доцільно доповнити такою засадничою вимогою як науковість, яка б забезпечувала використання поліцією у своїй діяльності тільки науково обґрунтованих та перевірених методик роботи.

Ядро (або серцевину) правового статусу Національної поліції (як, власне кажучи, і будь-якого іншого органу влади), на нашу думку, складають його повноваження, обов'язки та відповідальність, так як саме вони найбільш повно характеризують її функціональне призначення, вказують на те, що вимагає від неї закон як від правоохоронного органу та які для неї можуть бути наслідки за неналежне виконання цих вимог або їх пряме порушення. Більш детальному розгляду даних структурних елементів правового статусу Національної поліції буде окремо присвячений наступний розділ нашого дисертаційного дослідження.

Таким чином, підсумовуючи розглянутий у даному підрозділі матеріал, можемо дійти висновку про те, що адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні є складною системою, внутрішня форма організації якої визначається низкою юридично значущих ознак і властивостей, кожна з яких характеризує певний аспект даного органу влади, і які у своїй єдності визначають його юридичне становище (положення) у суспільстві і державі як суб'єкта відповідних правовідносин.

Висновки до першого розділу

Встановлено, що наукові праці у сфері діяльності органів та підрозділів Національної поліції України доцільно поділити на такі групи:

1) наукові праці, що присвячені безпосередньо тематиці адміністративно-правового статусу органів внутрішніх справ, міліції Національної поліції України в цілому та окремих її підрозділів;

2) наукові праці, присвячені окремим актуальним питанням функціонування та практичної діяльності Національної поліції України та

зарубіжних країн (включаючи її організаційне та матеріально-технічне забезпечення);

3) наукові праці, присвячені актуальним питанням кадрового та професійного, а також психологічного забезпечення органів та підрозділів Національної поліції України.

Зроблено висновок, що поліцейський як об'єкт адміністративно-правового дослідження є тією правовою категорією навколо якої дослідники та вчені зосереджують свою увагу залежно від тих суспільних та адміністративно-правових відносин, що складаються на відповідний проміжок часу. На окрему увагу заслуговує той факт, що на сьогодні особа поліцейського є втіленням нової поліцейської філософії або поліцейської парадигми, згідно з якою поліція та інститути громадянського суспільства спільно вирішують питання громади на регіональному та місцевому рівнях. Тому нагальним є переосмислення ролі особи поліцейського, а отже, поліцейської діяльності, що є орієнтованою на громаду у контексті реалізації поліцейським своїх повноважень.

Обґрунтовано висновок про те, що, окрім адміністративних правовідносин, діяльність поліції під час виконання нею своїх завдань і функцій супроводжують й інші різновиди правовідносин, що мають ряд своїх специфічних властивостей, обумовлених їх об'єктом (предметом), правовим статусом сторін та методом реалізації взаємозв'язків між ними. Втім, основний обсяг свого функціонального призначення поліція все ж таки реалізує у межах саме адміністративно-правових відносин, крім того, дані правовідносини дуже часто виконують роль забезпечувальних по відношенню до інших різновидів правовідносин за участю Національної поліції.

До ключових елементів правового статусу Національної поліції віднесено: 1) компетенцію, що складається з відповідних предметів відання та повноважень (які є правообов'язками, тобто охоплюють права та обов'язки відповідної функціональної спрямованості); 2) гарантії; 3) відповідальність; 4) принципи.

Визначено, що правосуб'єктність Національної поліції України, що виступає передумовою виникнення правового статусу — це передбачена нормами чинного законодавства здатність зазначеного органу виконавчої влади виступати учасником правовідносин, бути носієм юридичних прав та обов'язків, а також нести відповідальність. При цьому, остання, тобто відповідальність, має вторинний характер, оскільки реалізується в результаті вчинення поліцією протиправних дій.

Обґрунтовано, що права Національної поліції України як структурний елемент її правового статусу являють собою встановлені на законодавчому рівні суб'єктивну можливість поліції здійснювати відповідні юридично значущі дії з метою забезпечення публічної безпеки та порядку, захисту прав і законних інтересів людини і громадянами, а також виконання інших покладених на неї завдань.

Доведено, що значення юридичних гарантій як структурного елементу правового статусу Національної поліції полягає у тому, що через них держава забезпечує охорону і захист їх прав, а це, в свою чергу, сприяє ефективному виконанню ними своїх функціональних обов'язків.

Під принципами діяльності Національної поліції України запропоновано розуміти засновані на закономірностях об'єктивного розвитку суспільства науково обґрунтовані та формалізовані на законодавчому рівні основоположні ідеї, відправні імперативні засади, відповідно з якими поліція виконує свої завдання та реалізує надані їй для цього владні повноваження.

Закріплений у Законі України «Про Національну поліцію» перелік принципів запропоновано доповнити такою засадничою вимогою як науковість, яка б забезпечувала використання поліцією у своїй діяльності тільки науково обґрунтованих та перевірених методик роботи.

Доведено, що правовий статус поліцейського в Україні є складною системою, внутрішня форма організації якої визначається низкою юридично значущих ознак і властивостей, кожна з яких характеризує певний аспект

даного органу влади і які у своїй єдності визначають його юридичне становище (положення) у суспільстві і державі як суб'єкта відповідних правовідносин.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ

2.1. Права та обов'язки поліцейського в Україні

Створення в Україні такого органу влади як Національна поліція переслідувало декілька важливих цілей, зокрема, це: по-перше, відновлення довіри населення до правоохоронців, рівень якої до її попередниці — міліції — був просто жахливий, якщо не катастрофічно низький. Так, відповідно до офіційних даних, порівняно з 1994 роком, на сьогоднішній день рівень довіри населення знизився майже на 20 відсотків. На нашу думку, ця цифра, хоча й так не дуже втішна, втім, насправді є значно заниженою, адже якщо вірити різного роду дослідженням, що проводяться громадськими організаціями, а також журналістами (дані яких, як правило, більш достовірні), рівень довіри населення до органів внутрішніх справ останні 10 років не перевищував 10%, а після подій на Майдані — взагалі 1,5 %. Очевидно, що такий стан справ у сфері правоохоронної діяльності є недопустимим з огляду на ситуацію, яка склалась в Україні у 2014–2015 рр. А по-друге, враховуючи курс України на європейську інтеграцію, привести внутрішньодержавні вимоги до організації та діяльності органів правопорядку у відповідність із європейськими стандартами у цій сфері.

За ідеєю влади, Національна поліція України має стати принципово новим цивільним органом влади європейського зразка, а не дещо видозміненим нащадком радянської міліції. Наскільки це насправді вдалося здійснити — спробуємо з'ясувати, розглянувши повноваження органів Нацполіції, оскільки саме ці елементи її правового статусу розвивають завдання і функції, покладені на даний орган влади, та відображають характер і зміст роботи, яку він виконує [51, с. 62].

Дослідження проблеми вважаємо за доцільне розпочати з розгляду

наукових підходів щодо визначення поняття «повноваження». В юридичній літературі «повноваження» часто ототожнюють із терміном «компетенція». З етимологічної точки зору, «компетенція» походить від латинського слова «competentia» — належність по праву [17]. У словнику іноземних слів під компетенцією розуміють «ряд повноважень певного органу чи посадової особи; ряд питань, у яких дана особа володіє досвідом, пізнанням» [193, с. 293].

З точки зору юридичної науки, компетенція – це певний обсяг державної діяльності, покладений на конкретний орган, або коло питань, передбачених нормативно-правовими актами, які він має право вирішувати в процесі управлінської діяльності [3, с. 59]. Компетенція, як зазначає П. М. Любченко, — це частина правового статусу колективних суб'єктів, яка складається із сукупності владних повноважень щодо визначених предметів відання [113, с. 28]. Її перший елемент включає права й обов'язки, пов'язані зі здійсненням державної влади, з участю в управлінських відносинах, у тому числі і право видавати певні правові акти [113, с. 28]. Другий елемент компетенції – підвідомчість, правове закріплення кола об'єктів, предметів, справ, на які поширюються владні повноваження [113, с. 28]. Б. М. Лазарєв вважає, що компетенція – це коло питань, з яких конкретна особа чи орган володіють знаннями. Він розрізняє «фактичну компетенцію з тих чи інших питань» і «офіційну компетенцію органів, установ чи їх посадових осіб» [132, с. 11]. На його думку, компетенція органу буде означати його право і обов'язок (повноваження) здійснювати конкретні управлінські функції в певній сфері [132, с. 87].

Таким чином, поняття «компетенції» є ширшим, ніж повноваження. Воно характеризується такими ключовими словами як «ряд повноважень», «сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності», «колективне знання», «здібності координувати». Тому в контексті нашого дослідження пропонуємо поняття «повноваження» розглядати як окрему категорію [54, с. 204].

З етимологічної точки зору, повноваження — це право, надане комунібудь для здійснення чогось, це права, надані особі чи підприємству органами

влади [124, с. 169]. Як соціальне явище, повноваження розглядаються із позицій зовнішнього виразу їх сутності в соціумі, почуттєвому сприйнятті їх членами суспільства. Повноваження як соціальне явище з'являються з появою суспільних відносин. Їх можна розглядати на рівні регулювання звичаєвого, суб'єктивного, природного права в умовах розвитку суспільства. Уповноважування членами суспільства один одного на реалізацію належного права існувало вже на рівні родової організації суспільства. Право реалізовувалось в інтересах того члена родової організації, якому воно було делеговано. Повноваження глави роду або вождя племені полягали в праві на виконання ними відповідних функцій управління родом (племенем), причому ті, хто делегував частину своїх прав, підпорядковувалися вказаним керівникам. Глава роду або вождь племені також користувалися правом застосування примусу щодо тих осіб, які не підкорялись встановленим загальним правилам. Від членів общини отримували повноваження на управління нею також народні збори. Прикладом таких повноважень є повноваження народних зборів готів і слов'ян [36; 118].

Тлумачний словник з управління дає наступне визначення: «повноваження» – це частина прав керівника (чи компетентного органу управління), надана підлеглим (чи підвідомчою організацією) понад об'єм своїх звичайних повноважень, які закріплені у відповідних документах [247, с. 122]. У науковій літературі висловлювалась думка про те, що повноваження — це забезпечена законом, орієнтуюча вимога уповноваженого суб'єкта конкретної поведінки та дій, звернена до фізичних та юридичних осіб [84, с. 138]. Повноваження – це обмежене право використовувати ресурси організації і спрямовувати зусилля її співробітників на виконання поставлених перед організацією завдань. Повноваження делегуються посаді, а не індивіду [8; 120, с. 36].

На думку Л. М. Карапетян, повноваження — це надане законом або іншим нормативно-правовим актом право суб'єктові здійснювати дії, приймати рішення з конкретних питань управління [75, с. 60]. А. Ф. Козлов відзначає, що

держава не може ставити використання посадовими особами наданих їм прав у залежність від розсуду останніх, у зв'язку з чим вони одночасно розглядаються і як їх обов'язки. Сукупність та єдність службового обов'язку з наданими правами й утворює повноваження органу чи особи [83, с. 26].

Найчастіше поняття «повноважень» використовують у словосполученні з терміном «влада». В контексті питання, що досліджується, владне повноваження має особливе значення, оскільки поліція є органом виконавчої влади. В енциклопедії політичної думки зазначено, що під владними повноваженнями в широкому сенсі в політиці і праві мається на увазі право здійснювати певні дії включно з правом видавати закони та використовувати всі інші менш важливі права, пов'язані з управлінням [191]. В економічній літературі зазначається, що владні повноваження — організаційно законне право менеджера приймати рішення, віддавати розпорядження, розподіляти ресурси і спрямовувати зусилля працівників заради досягнення бажаних організаційних результатів. З юридичної точки зору П. М. Любченко відзначає, що владне повноваження — це забезпечена законом вимога вповноваженого суб'єкта певної поведінки і дій, звернена до фізичних та юридичних осіб, це вид і міра впливу на учасника правових відносин з метою задоволення його законного інтересу, досягнення певного соціально корисного результату [113]. Є. Кулакова вважає, що владні повноваження державного органу складаються з юридичних прав для здійснення державних функцій та юридичних обов'язків, які покладаються на цей орган державою. Права стають реальною можливістю відносно виконання покладених функцій та збігаються з обов'язками, тобто необхідністю стосовно держави, і зливаються в єдину правову категорію повноважень [97, с. 12].

Таким чином, розглянувши наукові підходи щодо тлумачення поняття повноважень, вважаємо, що найбільш доречним буде охарактеризувати повноваження Національної поліції як специфічну правову категорію, що відображає правообов'язок даного органу влади, зміст якого полягає у тому, що, з одного боку, Національна поліція наділяється державою певними

правомочностями, які дозволяють їй у межах своєї компетенції пред'являти до інших учасників правовідносин відповідні, обов'язкові для виконання, владні веління (вимоги) про необхідність певної поведінки, а з іншого — від неї самої (тобто Нацполіції) державою вимагається реалізація конкретних варіантів поведінки, необхідних для виконання поставлених перед нею завдань.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», повноваження поліцейського розподіляються на основні, додаткові та повноваження в інформаційній сфері. Перші, тобто основні повноваження, включають досить широке коло аспектів діяльності поліцейського у різних функціональних напрямках. Саме тому, на нашу думку, ці повноваження доцільно згрупувати на адміністративні, охоронні, такі, що пов'язані зі здійсненням оперативно-розшукових заходів, кримінальні процесуальні та організаційні.

Перша група повноважень найбільш простора і пов'язана із виконавчо-розпорядчою діяльністю поліції та її участю, відповідно, в управлінських відносинах. Через ці повноваження поліція забезпечує належний рівень законності, публічної безпеки та громадської дисципліни у суспільстві та державі. Враховуючи значне коло повноважень, що входять до даної групи, їх можна також розподілити на певні групи, наприклад: контрольно-наглядові, дозвільні, профілактичні (превенційні), адміністративно-процедурні, з надання домедичної та соціальної допомоги (підтримки), тощо:

а) контрольно-наглядові. Нагляд і контроль — це правові категорії, більшою мірою властиві публічному праву, це ті явища, які необхідні для існування і розвитку суспільства, ефективного функціонування держави. У сучасних умовах становлення суверенної та демократичної держави, в перехідних умовах трансформації державного ладу все більшої значимості набувають контрольно-наглядові повноваження органів виконавчої влади [77].

Тобто сутністю цих повноважень є спостереження Національною поліцією за законністю та рівнем безпеки протікання відповідних суспільних відносин і процесів та реагування в разі появи у них тих чи інших відхилень,

що суперечать чинному законодавству, або виникнення певних загроз для їх безпеки і стабільності.

До таких повноважень, зокрема, належать:

– здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

– здійснення у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

– здійснення контролю у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

– здійснення контролю за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

– у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснення контролю за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми–сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживання заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі;

– вживання заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

– вживання заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях та ін. [172];

б) дозвільні:

– видача відповідно до закону дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видача та погодження дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху;

в) профілактичні (або превенційні):

– здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень;

– виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

– вживання заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень;

– вживання заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення [172];

г) адміністративно-процедурні:

– здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про адміністративні правопорушення або події;

– здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймання рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання;

д) з надання домедичної та соціальної допомоги:

– вживання всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема, домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я.

Наступною групою повноважень є охоронні. Згідно із тлумачним словником, охорона – це комплекс дій планувального характеру, що забезпечує безпеку функціонування індивіда. Це визначення достатньо містке, а під

комплексом дій доцільно розуміти деяку сукупність організаційних, наукових, технічних, правових заходів [124, с. 123]. В. В. Новіков та С. В. Струк наголошують, що охорона — це широке поняття, що передбачає дії щодо боротьби з правопорушеннями і всю сукупність юридичних і організаційних заходів, за допомогою яких органи держави і громадські організації сприяють реалізації громадянами своїх прав [131, с. 205-206]. Таким чином, охоронні права та обов'язки поліцейського — це комплекс різного роду заходів, що здійснюються поліцією з метою збереження об'єкта охорони і полягають у його захисті від протиправних посягань, а також відверненні та (або) ліквідації існуючих для нього загроз. До таких повноважень належать:

- здійснення охорони об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також участь у здійсненні державної охорони;
- здійснення на договірних засадах охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;
- доставлення у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення [172].

Права та обов'язки, пов'язані із проведенням оперативно-розшукової діяльності, визначають права та обов'язки поліцейського під час проведення ними відповідних гласних та негласних оперативних і оперативно-розшукових заходів.

Кримінально-процесуальні повноваження Національної поліції реалізуються в ході вирішення органами поліції заяв, повідомлень про кримінальні порушення, здійснення нею дізнання та досудового розслідування.

Найбільш широкою групою, що відноситься до основних повноважень, є організаційні. Організація як процес — це сукупність дій, що призводять до створення і покращання взаємозв'язків між частинами цілого. Організація як явище — це об'єднання елементів для реалізації програми або мети, що здійснюється на підставі певних правил і процедур [239, с. 10].

Організаційні права та обов'язки поліцейського стосуються налагодження взаємодії з іншими органами влади та представниками громадськості, а також забезпечення відповідних внутрішньоорганізаційних взаємозв'язків та відносин, необхідних для нормального виконання даним органом влади своїх зовнішніх функцій.

Що стосується додаткових повноважень, то у законодавстві не визначено, що слід під ними розуміти, якого вони можуть бути характеру та змісту, лише закріплено у Законі «Про Національну поліцію», що вони можуть бути покладені на поліцію виключно законом. Той факт, що додаткові повноваження можуть бути покладені на поліцію тільки у законодавчому порядку, є дуже важливою гарантією того, що високопосадовці не зможуть втручатися у правовий статус органів поліції та вносити у нього необхідні їм зміни своїми наказами. Разом із тим, на нашу думку, все ж таки слід у Законі «Про Національну поліцію» передбачити, що додаткові повноважень, які можуть бути покладені на Національну поліцію, повинні відповідати її завданням і не можуть стосуватися тих сфер, що не належать до компетенції даного органу влади.

Повноваження поліції у інформаційній сфері. Усе наше життя пов'язане з інформацією. Ми отримуємо інформацію, коли спілкуємося з іншими людьми, слухаємо радіо, дивимося телевізор, читаємо книжку, газету або журнал. Ми передаємо інформацію, коли пишемо лист, телефонуємо або розповідаємо один одному про якісь події. Ми використовуємо інформацію, коли збираємося до школи, плануємо подорож на канікулах, розв'язуємо задачу. Загальновідомим є вислів, що «інформація – це влада, оскільки той, хто володіє інформацією, той володіє і владою». Таким чином, повноваження поліції в сфері інформації мають важливе значення не лише для діяльності зазначеного органу, а й для суспільства, оскільки дають можливість поліції більш ефективно та якісно здійснювати свою діяльність. У зв'язку з цим, інформаційне забезпечення поліції набуває особливого значення. Ю. Д. Кунєв відзначає, що інформаційне забезпечення — це комплекс організаційних, правових, технічних і

технологічних заходів, засобів та методів, котрі забезпечують у процесі управління і функціонування системи інформаційні зв'язки її елементів (суб'єктів і об'єктів) шляхом оптимальної організації інформаційних масивів баз даних і знань [100; 208, с. 332].

Відповідно до Закону «Про Національну поліцію», поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених законодавством. Інформаційно-аналітична діяльність — це сукупність інформаційних процесів (збір, пошук, переробка інформації), необхідних для якісного та ефективного здійснення своїх обов'язків поліцією. Отже, відповідно до інформаційно-аналітичних прав та обов'язків, поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень. Діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України.

Таким чином, поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; користується базами (банкami) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [172].

Згідно із Законом «Про Національну поліцію», органи Національної поліції наповнюють та підтримують в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно:

- осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;
- виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;
 - розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду;
 - розшуку безвісти зниклих;
 - установлення особи невпізнаних трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;
 - зареєстрованих в органах внутрішніх справ кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій;
- осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно із дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт);
- осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією;
- зареєстрованих кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах;
- іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні [172];
- викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;
- викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян;
- знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або

обмежених в обігу, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери [172];

- викрадених транспортних засобів, які розшукуються у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безгосподарних транспортних засобів, а також викрадених, втрачених номерних знаків;

- виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;

- зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

- викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася;

- бази даних, що формується в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону [172].

В ході своєї діяльності поліцейський не лише формує бази даних, але й активно використовує інформаційні ресурси. Інформаційний ресурс – це сукупність інформаційних матеріалів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, тощо), що мають соціальну значимість і використовуються в суспільній практиці [7, с. 15]. Поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних». Інформація про доступ до бази (банку) даних повинна фіксуватися та зберігатися в автоматизованій системі обробки даних, включно з інформацією про поліцейського, який отримав доступ, та про обсяг даних, доступ до яких було отримано. Кожна дія поліцейського щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, передбачених статтями 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію», фіксується у спеціальному електронному архіві, ведення якого покладається на службу інформаційних технологій Міністерства внутрішніх справ України [172].

Отже, сутність інформаційних повноважень органів Національної поліції

полягає у тому, щоб забезпечити органам Національної поліції швидкий, вільний та безперешкодний доступ до усіх даних, необхідних для оперативного вирішення того чи іншого питання. І у цьому очевидний плюс Закону «Про Національну поліцію». Разом із тим, такі практично необмежені можливості поліції в інформаційній сфері несуть у собі і ряд загроз для режиму законності, оскільки дають можливість працівникам поліції будь-якого рівня маніпулювати інформацією у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб.

Отже, підсумовуючи проведене у даному підрозділі дослідження, можемо дійти висновку про те, що поліцейський наділений доволі широким і, разом із тим, неоднозначним колом повноважень тобто обсягом прав та обов'язків. Адже, з одного боку, вони характеризуються непотрібною деталізацією та навіть дублюванням. Так, наприклад, в Законі «Про Національну поліцію» зазначається, що поліція здійснює профілактичну діяльність, а наступним її повноваженням визначено виявлення та усунення причин і умов, що сприяють скоєнню адміністративних та (або) кримінальних правопорушень. Якщо це окремі повноваження, тоді ж у чому нормотворець вбачає сутність профілактичної роботи поліції? Те ж стосується і первенції, яку визначено як повноваження поліції, а нижче — як окреме повноваження, прописаний правообов'язок поліції здійснювати заходи з виявлення та припинення кримінальних та (або) адміністративних правопорушень. А з іншого боку, повноваження поліції мають доволі розмитий характер, особливо це стосується її так званих «додаткових» повноважень.

Той факт, що у законодавстві про Національну поліцію визначено коло її повноважень, безперечно є важливим позитивним моментом для оформлення її правового статусу. Разом із тим, якщо порівняти основні повноваження Нацполіції із тими повноваженнями, які мала виконувати міліція, то вказати на якісь суттєві відмінності між ними дуже складно. Втім, вважаємо, що головний акцент тут слід робити не стільки на перелік владних повноважень, скільки на форми та методи їх реалізації, саме у цьому криється головна відмінність поліції від її попередниці — міліції.

Далі в рамках даного підрозділу хотілося б більш детально зупинитися на такому важливому елементі адміністративно-правового статусу Національної поліції як її обов'язки. Це зумовлено, зокрема, тим фактором, що протягом майже 25 років в Україні фактично діяла радянська система взаємодії правоохоронців з громадянами, яка створювала прірву між людьми та тими, хто повинен охороняти їх спокій. Дуже часто вона замість того, щоб виконувати своє правоохоронне та правозахисне призначення, використовувалась певними соціальними колами як карально-репресивна машина для усунення неугодних. А прості люди, пересічні громадяни практично не мали жодного впливу на діяльність органів міліції, що є неприпустимим, адже правоохоронці — це наймані стражі порядку, які отримують зарплату з наших з вами податків. Відсутність належного взаємозв'язку між суспільством та поліцією призвела до того, що остання, в особі її посадових осіб, практично не відчувала себе зобов'язаною перед першим. Прагнучи усунути ту прірву, що утворилася між міліцією та суспільством, маючи на меті наблизити їх один до одного та забезпечити встановлення між ними тісних довірливих відносин, влада вдалася до реформування зазначеного органу влади у поліцію – правоохоронний орган із новою концепцією його соціального призначення.

Влада неодноразово наголошувала, що поліція – це зовсім новий орган влади, який не має нічого спільного із міліцією. Втім, на прикладі закріплених у законодавстві повноважень поліції, розглянутих нами у попередньому підрозділі, ми вже впевнилися, що це не зовсім так. Саме тому, з метою більш детального з'ясування правового статусу поліцейського в Україні, у даному підрозділі ми окремо розглянемо ще й його обов'язки.

Традиційно розгляд питання пропонуємо розпочати з дослідження такого ключового поняття як «обов'язок». У словниковій літературі зазначено, що обов'язок — це те, що підлягає безумовному виконанню ким-небудь [193]. В. Н. Вітрук, у своєму підручнику «Правовий статус особистості в СРСР» відзначає, що обов'язки — це соціально можлива необхідність визначеної поведінки особистості, встановлена державою [26, с. 10]. Обов'язок — це міра

суспільно необхідної поведінки людини, покликана разом з правами і свободами забезпечувати баланс, стійкість і динамізм правового регулювання. У своєму науковому дослідженні В. В. Кравченко надає наступне визначення поняттю обов'язків: «обов'язки — це об'єктивно обумовлена вимога до особи діяти чітко визначеним у законі чином або утримуватися від здійснення певних дій» [92, с. 91].

В науковій літературі виділяють загально-соціальні і юридичні обов'язки. В контексті питання, що досліджується, нас більше цікавлять саме юридичні обов'язки. В. М. Матузов розуміє юридичний обов'язок як різновид і міру державно-доцільної, розумної, корисної, об'єктивно зумовленої поведінки, покликаної вносити порядок у суспільне життя. Він є законною перепорою на шляху до хаосу, свавілля, неорганізованості, всього деструктивного і такого, що заважає нормальному розвитку суспільства [208].

Юридичні обов'язки — це передбачені законодавством вид і міра належної поведінки особи, що забезпечується державою. Сутність юридичного обов'язку полягає в тому, що він існує лише відповідно до суб'єктивного права і має здійснюватися в межах, встановлених законом і гарантованих державою.

Правник Ю. К. Толстой вважає, що юридичний обов'язок — це визначена законом міра належного, яка виражає обов'язок певної поведінки, яку вимагає уповноважена особа від іншого суб'єкта з метою задоволення її власного інтересу [207, с. 46].

На думку Р. Карімової, юридичний обов'язок виникає з інтересу, є необхідною дією (як потенційною, так і реальною), еквівалентною правам і свободам, заснованою на державній необхідності, яка реалізується добровільно чи силою державного примусу на основі внутрішньої і (чи) юридичної відповідальності [76].

Слід погодитись із думкою, що висловили О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко, відповідно до якої юридичний обов'язок є самостійною юридичною категорією, що характеризується низкою особливих ознак [209]:

1. Це міра необхідної поведінки, змістом якої є утримання від порушення

заборон та необхідність виконання зобов'язань.

2. Це необхідна поведінка, що покладається з метою задоволення інтересів уповноваженої особи.

3. Це необхідна поведінка, яка має юридичний характер, тобто закріплена правовою нормою.

4. Це необхідна поведінка, що покладається як на всіх осіб, що проживають на території держави (обов'язок платити податки та обов'язкові платежі, охороняти природу, поважати державні символи, дотримуватись Конституції та законів України), так і лише на громадян (обов'язок захищати Вітчизну, її незалежність і територію, проходження військової служби).

Таким чином, юридичний обов'язок — це засіб здійснення державою правового впливу на суспільні відносини, змістом якого є встановлення у законодавстві імперативних вимог до виду і міри необхідної поведінки суб'єктів права, виконання яких забезпечується силою державного впливу, аж до примусу.

Переходячи безпосередньо до аналізу кола обов'язків Національної поліції України, слід відзначити, що законодавець, готуючи Закон України «Про Національну поліцію» та прописуючи в ньому обов'язки поліцейського, спирався на досвід інших європейських держав. Наведемо декілька прикладів обов'язків поліцейських інших країн. Так, дещо схожими до України є обов'язки поліцейських у сусідній Польщі, де поліція є атестованим збройним формуванням, що служить суспільству, і створена для охорони безпеки народу, підтримки суспільного порядку та безпеки. Обов'язками поліції є: захищати життя людей, їх майно; забезпечувати суспільну безпеку, цивільний порядок у громадських місцях; вживати заходи, спрямовані на запобігання злочинності і правопорушенням (у співпраці з державними і місцевими органами, громадськими організаціями); співпрацювати з поліцейськими службами інших країн, а також з міжнародними організаціями [68, с. 100–101].

Цікавим, на нашу думку, є досвід Німеччини, де етика поліцейського проголошує основні обов'язки поліції — захист закону, прав і гідності людини

[147, с. 141]. Підкреслюється необхідність кастовості поліцейської етики. Її норми — це певна інтерпретація загальноприйнятих і загальновизнаних етичних норм [144, с. 141]. Вона не може бути збіркою інструктивних положень, її норми повинні надавати можливість інтерпретації і мати більш широке значення [146]. Німецькі поліцейські орієнтовані на творчий (на протилежність механічному) підхід до виконання наказів [147, с. 141]. Підкреслюється необхідність вірності державі, її моральним і правовим цінностям.

Заслуговує на увагу перелік основних позитивних і негативних цінностей поліцейської служби з точки зору громадян Німеччини [28, с. 187]. До позитивних віднесено: коректність (50% відповідей), готовність надати допомогу (50%), дружність (38%), уважність (37%), здатність викликати довіру (32%), справедливість (28%), зовнішній вигляд (26%), творчі здібності (зокрема, кмітливість) (17%), терпимість (15%). На противагу цьому, громадяни визначають негативні риси, притаманні, на їхню думку, німецьким поліцейським: суворість і жорсткість (37%), бюрократизм (34%), відсутність почуття гумору (25%), зарозумілість (24%), упередженість (20%), корумпованість (7%), тощо [485]. До найважливіших якостей німецького поліцейського відносяться почуття товарищескості (але воно закінчується там, де починається законність і закон) і тверезий спосіб життя [28, с. 187; 42, с. 494]. Таким чином, у Німеччині прописані лише основні обов'язки поліцейського, а вся їх поведінка має ґрунтуватись на морально-етичних принципах і любові до країни. На жаль, поки що таку модель неможливо застосувати в Україні, що здебільшого пов'язано з менталітетом нашого суспільства.

Аналіз чинного законодавства про поліцію дозволяє дійти висновку про те, що головним загальним обов'язком поліції є служіння інтересам українського народу, забезпечення його безпечного існування та розвитку шляхом здійснення охорони індивідуальних, групових та загально-соціальних прав і законних інтересів, протидії злочинності та підтримки належного рівня публічної безпеки і громадської дисципліни в країні. Свій розвиток та логічне

продовження даних загальний обов'язок поліції знаходить в обов'язках її посадових осіб. Так, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський зобов'язаний [172]:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського. Важливим обов'язком поліцейського чи будь-якої іншої людини, що проживає в Україні, є обов'язок додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, закріплений ч. 1 ст. 68 Конституції України [86]. У своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами [172]. Даний обов'язок поліцейських можна вважати основоположним по відношенню до інших їх юридичних обов'язків, оскільки саме у ньому проявляється втілення одного із головних принципів діяльності поліції — законності. Виконання саме зазначеного обов'язку в найбільш повній мірі сприяє дотриманню, виконанню інших її обов'язків, є також однією з гарантій дотримання конституційних прав людини і громадянина [11; 86];

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва [86]. Поліцейські зобов'язані доповідати безпосередньому начальнику про виникнення особистої зацікавленості, яка може призвести до конфлікту інтересів при виконанні службових обов'язків, та вживати заходів щодо запобігання такого конфлікту. Повідомляти безпосереднього начальника, органи прокуратури або інші державні органи про кожен випадок звернення до нього будь-яких осіб з метою схиляння до вчинення корупційних правопорушень. Даний вид обов'язків є ключовим для поліцейських не лише з

юридичної, але й з морально-етичної точки зору, оскільки якісне виконання зазначеного обов'язку (особливо в сучасних умовах) допоможе підняти рівень довіри до поліцейських та позитивно відобразиться на іміджі новоствореного органу виконавчої влади [172]. При цьому, слід зазначити, що виконуючи вказівки керівництва, поліцейські повинні виходити із вимог, що містить вищерозглянутий обов'язок. Тобто вони повинні відмовитися від виконання наказу, розпорядження чи іншого владного веління керівника, якщо воно не відповідає Закону. Не є виправданням виконання протизаконного наказу з підстав доцільності. На нашу думку, необхідно поліцейських зобов'язати не лише утримуватися від виконання протизаконних рішень їх керівництва, але й вживати відповідні заходи для забезпечення скасування таких рішень та притягнення осіб, які їх прийняли, до відповідальності. Такий підхід значно посилить ефективність механізму внутрішньовідомчого контролю [141];

3) поважати і не порушувати прав і свобод людини [172]. Як слушно зауважують Ю. М. Тодик та В. С. Журавський, права і свободи людини та громадянина є основою правового статусу особи, до яких належать права на життя; на повагу до гідності; на свободу та особисту недоторканність; на недоторканність житла; на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; на невтручання в особисте та сімейне життя; на вільний вибір місця проживання; на свободу думки і слова; на свободу світогляду і віросповідання [86]. Як зауважує Д. Є. Кутоманов у своєму дослідженні, що присвячене проблематиці забезпечення конституційних прав особи в досудовому провадженні по кримінальних справах, особисті права та свободи — це можливості людини, які обмежують від незаконного й небажаного втручання в її життя та внутрішній світ, що забезпечують існування, своєрідність та автономію особистості. Усі права, що належать людині, рівною мірою є особистими. У вузькому розумінні під останніми мається на увазі лише частина прав, які безпосередньо захищають особисте життя та свободу кожної людини. До таких прав, як зауважує науковець, належать права на життя, особисту недоторканність, на повагу, захист честі й

гідності, свободу совісті, на недоторканність житла, на свободу пересування й вибору місця проживання, тощо [97]. Таким чином, враховуючи значущість та важливість прав і свобод людини і громадянина, зазначений обов'язок повинен займати одне із ключових місць в діяльності Національної поліції України. Саме тому обов'язок дотримання прав і свобод людини закріплено у статті 7 Закону України «Про Національну поліцію» [172], де відзначено, що під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності. У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних злочинів, вчинених поліцейськими [172];

4) надавати невідкладну, зокрема, домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також

особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я [172]. Даний обов'язок забороняє поліцейським залишатися бездіяльними, коли здоров'ю особи внаслідок тих чи інших подій завдано шкоду, яка ставить цю особу у безпорадне становище або прямо загрожує її життю і вимагає від них (поліцейських) вжиття відповідних невідкладних заходів для збереження життя людини;

5) зберігати та не розголошувати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Поліцейський зобов'язаний не розголошувати відомості, які становлять державну та іншу охоронювану законом таємницю, а також відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у тому числі відомості, що стосуються приватного життя та здоров'я громадян або торкаються їх честі і гідності [172]. Як вже відзначалось у попередньому підрозділі нашого дисертаційного дослідження, у сучасному суспільстві інформація — важливий інструмент у руках такого органу виконавчої влади як Національна поліція. Саме тому у Законі України «Про Національну поліцію [172] значна увага приділена саме інформації;

б) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді. До таких обставин належить: погіршення стану здоров'я поліцейського, що унеможливує його подальшу службу; повідомляти про вихід з громадянства України або про придбання громадянства іноземної держави;

7) поліцейські зобов'язані реагувати на заяви, повідомлення осіб про вчинення протиправних дій або про наявність певних загроз їх особистій безпеці, безпеці інших осіб чи публічній безпеці взагалі. Також поліцейський зобов'язаний невідкладно відреагувати у кожному випадку самотійного виявлення ознак злочину; загроз публічній безпеці та (або) громадському порядку; осіб, які перебувають у безпорадному або критичному становищі і потребують відповідної допомоги. Тобто поліцейський не може відмовитися від виконання своїх владних повноважень, коли наявна ситуація, для

розв'язання якої, власне, йому ці повноваження і надані;

8) важливим обов'язком, який, на нашу думку, необхідно виділити окремо, є вимога до поліції активно взаємодіяти з населенням на засадах партнерства. Даний обов'язок, на нашу думку, в значній мірі відрізняє поліцію від міліції. Оскільки в його рамках поліція має здійснювати свою діяльність у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства, що спрямована на задоволення їхніх потреб. З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад. Завдяки цьому здається можливим значно збільшити рівень довіри населення до поліції, який є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [172];

9) поліцейський зобов'язаний вжити усі необхідні заходи для того, щоб під час виконання ним своїх службових повноважень інші суб'єкти могли його ідентифікувати як працівника органів поліції. При зверненні до особи або у разі звернення особи до поліцейського він зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук. Слід зауважити, що відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський з метою виконання своїх службових обов'язків має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках [172];

– якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісти зниклої особи;

– якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

– якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

– якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

– якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

– якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

Зауважимо, що тепер поліцейському законом заборонено знімати з його однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати читати інформацію на ньому або фіксувати її за допомогою технічних засобів;

10) поліцейські зобов'язані підвищувати рівень своєї професійної кваліфікації. Наявність даної вимоги є важливою гарантією того, що рівень професійних знань, умінь та навичок поліцейських завжди буде відповідати характеру, змісту та обсягу тієї роботи, яку вони мають виконувати, перебуваючи на відповідних посадах в органах поліції.

Підвищувати свою кваліфікацію поліцейські зобов'язані:

- 1) не рідше одного разу на три роки;
- 2) перед призначенням на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана.

Поліцейські, які не пройшли підвищення кваліфікації відповідно до цієї статті або не виконали відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками), не можуть бути призначені на вищі посади.

Поліцейські, які не виконали під час проходження підвищення кваліфікації відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками), можуть бути знову направлені для проходження підвищення кваліфікації не раніше, ніж через рік [172].

Як і у випадку із повноваженнями, у Законі «Про Національну поліцію» передбачено, що додаткові обов'язки на поліцейського можуть бути покладені тільки законом. Тобто керівник не може змусити поліцейського виконувати обов'язки, які на нього не покладаються чинним законодавством. Це є важливою гарантією захищеності поліцейських, як працівників, від зловживань з боку їх керівництва посадовим становищем.

Таким чином, підсумовуючи проведене в даному підрозділі дослідження, можемо говорити про те, що в цілому чинне законодавство визначає основні обов'язки, які має виконувати поліцейський, щоб його діяльність відповідала його соціальному призначенню.

Отже, права та обов'язки поліцейського в Україні як специфічну правову категорію, що відображає правообов'язок поліцейського, зміст якого полягає у тому, що, з одного боку, поліцейський наділяється державою певними правомочностями, які дозволяють йому у межах своєї компетенції пред'являти до інших учасників правовідносин відповідні, обов'язкові для виконання, владні веління (вимоги) про необхідність певної поведінки, а з іншого — від нього самого державою вимагається реалізація конкретних варіантів поведінки, необхідних для виконання поставлених перед нею завдань.

2.2. Відповідальність поліцейського в Україні

Права, повноваження, обов'язки — це все елементи правового статусу, які пов'язані із правомірною поведінкою суб'єкта, тобто коли він діє у межах та у відповідності до вимог закону. Однак, іноді суб'єкти у своїх діях з тих чи інших причин і мотивів виходять за ці законодавчо встановлені межі, вчиняючи таким чином правопорушення. Саме тут вступає в дію ще один дуже важливий елемент правового статусу будь-якого суб'єкта правовідносин — юридична відповідальність. Це стосується і правового статусу органів Національної поліції.

Окремим аспектам юридичної відповідальності, в тому числі державних службовців, приділялась увага у роботах В. Б. Авер'янова, Ю. П. Битяка,

Д. М. Бахраха, Л. Бородіна, В. В. Зуй, М. І. Іншина, І. А. Картузової, С. В. Ківалова, А. Т. Комзюка, Н. М. Неумивайченка, Г. А. Нестерової, С. В. Подкопаєва, П. М. Рабіновича, Ю. М. Старилова, Л. А. Сироватської, Ц. А. Ямпольської та інших. Проте, єдиного бачення поняття та сутності відповідальності серед дослідників немає і зараз.

З етимологічної точки зору слово «відповідальність» в українській мові розуміється як покладене на кого-небудь або узятє будь-ким зобов'язання звітувати про свої дії, що спричиняє за собою прийняття провини за можливі негативні наслідки [182].

Відповідальність — особистісна характеристика людини, що описує її здатність докладно аналізувати ситуацію, заздалегідь прогнозувати наслідки (весь комплекс наслідків) своїх дій або бездіяльності в даній ситуації і робити вибір форми своїх вчинків з готовністю прийняти наслідки вибору як неминуче, доконаний факт.

У тлумачному словнику С. І. Ожегова зазначено, що відповідальність — це, у першу чергу, необхідність відповідати за свої дії, тобто бути відповідальним за них [133, с. 412].

Згідно із філософським сприйняттям відповідальності, остання обіймає здатність людини своїми діями досягати певного результату, а також пов'язані з цим питання схвалення чи осуду вчинків людини, винагороду чи покарання [215, с. 299–300].

В етиці відповідальність — це визначеність, надійність, чесність щодо себе та інших; це усвідомлення і готовність визнати, що результат, який ти отримуєш в ході твоїх вчинків і дій, і є наслідок твоїх вчинків (дій) [123].

З точки зору практичної психології, синонімом особистої відповідальності є поняття «рівень суб'єктивного контролю». Як правило, чим вища у людини особиста відповідальність, тим вища її самооцінка. У різних напрямках практичної психології за людиною визнається різний обсяг особистої відповідальності. Максимальну особисту відповідальність визнає за людиною особистісно-діяльний підхід [247]. Отже, виходячи з аналізу

вищезазначених наукових підходів до поняття «відповідальності» взагалі, відзначимо, що це соціальний обов'язок особи відповідати за свої вчинки і дії, а також за наслідки цих вчинків та дій. Крім того, соціальний обов'язок особи можна охарактеризувати як суспільну вимогу, звернену до неї, про необхідність співвідносити характер своєї поведінки (своїх дій) із встановленими у суспільстві правилами та поведінкою інших учасників суспільних відносин, усвідомлювати можливі негативні наслідки такої поведінки та, у разі настання цих наслідків, претерпіти для себе певні несприятливі наслідки у вигляді позбавлень, обмежень, покладання додаткових зобов'язань, тощо[47, с. 191].

Заслуговує на увагу думка Д. М. Лук'янця. Автор відзначає, що юридична відповідальність — це регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що проявляються в недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, нанесенні шкоди або завданні збитків, і виражена в застосуванні до осіб, які вчинили такі діяння, засобів впливу, що тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру [111; 112]. Л. С. Явич вважає, що юридична відповідальність — це різновид соціальної відповідальності, передбачений санкціями норм права. Її специфічний характер виявляється у тому, що вона пов'язана з державним примусом і являє собою юридичний обов'язок правопорушника зазнати втрати особистого та майнового характеру за антисуспільну з точки зору закону поведінку [111; 250, с. 137]. Автор відзначає, що юридична відповідальність характеризується тим, що вона:

- спирається на державний примус (це конкретна форма реалізації санкцій правових норм);
- настає за вчинення правопорушення і пов'язана з громадським осудом;
- виявляється у певних негативних наслідках для правопорушника, що є для нього новим юридичним обов'язком, якого не існувало до вчинення протиправного діяння, і представляє собою позбавлення особистого,

організаційного або майнового характеру;

- втілюється в процесуальній формі.

Ми погоджуємось із думкою В. О. Котюка [90, с. 121], який виділяє законність і обґрунтованість як основні принципи юридичної відповідальності. Конкретизацією цих принципів, спільних для всієї правозастосовчої діяльності держави, є такі спеціальні принципи відповідальності як формула «без закону немає ні злочину, ні покарання», співмірність злочину (або проступку) і покарання (або стягнення), змагальність процесу, право на захист особи, притягненої до відповідальності, презумпція невинуватості обвинуваченого та інші, закріплені законодавством, конституцією, пактами про права людини [90].

О. Ю. Дрозд обґрунтовує власний підхід до визначення адміністративної відповідальності, що передбачає: визначення її місця в системі заходів державного впливу; вказування суб'єктів, які мають право її застосовувати та об'єктів, щодо яких вона застосовується; визначення підстав для її застосування; визначення змісту обмежень, які зумовлені її застосуванням [58].

Таким чином, юридична відповідальність — це обов'язок особи, яка вчинила правопорушення, зазнати для себе відповідні, встановлені державою у законодавстві у вигляді правових санкцій, негативні наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру. Застосування до особи заходів юридичної відповідальності відбувається тільки у встановленому законодавством порядку.

Юридична відповідальність має характерні ознаки, а саме:

- настає лише за ті діяння, які передбачені нормами чинного законодавства;
- накладається тільки за скоєні протиправні вчинки або протизаконні дії, що вчиняються;
- накладається компетентними державними органами в ході визначеної законом процедури;
- виражається у настанні для правопорушника відповідних негативних наслідків, вид та міра яких визначаються законом;

– виконання правопорушником обов'язків, які покладаються на нього у зв'язку з притягненням до юридичної відповідальності, забезпечується силою державного впливу аж до примусу.

Таким чином, спираючись на вищезазначене, вважаємо, що відповідальність поліцейських слід розуміти як їх обов'язок зазнати для себе визначені законодавством певного виду і міри негативні наслідки за вчинення ними порушення чинного законодавства під час виконання своїх завдань та функцій. Слід зазначити, що якщо поліцейський вчинив протиправні дії не під час перебування на службі, то він буде притягатися до відповідальності як звичайна особа.

У Законі України «Про Національну поліцію» зазначено, що у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть адміністративну, кримінальну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону.

Адміністративна відповідальність — це різновид правової відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноважним державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку [160, с. 19]. На думку І. А. Галагана, адміністративна відповідальність — це застосування у встановленому порядку уповноваженими на те органами і посадовими особами адміністративних стягнень, закріплених в санкціях адміністративно-правових норм, до винних у скоєнні адміністративних проступків, що містять державне і суспільне їх засудження, осуд їх особистості і протиправного діяння, що виражається в негативних для них наслідках, які вони зобов'язані виконати і які мають на меті їх покарання, виправлення і перевиховання, а також охорону суспільних відносин у сфері державного управління [32, с. 10]. І. П. Голосніченко вважає, що адміністративна відповідальність — це різновид юридичної

відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій — адміністративних стягнень [36].

Для кращого розуміння сутності та правової природи адміністративної відповідальності слід навести її ознаки та особливості [119, с. 237–238]:

- застосовується за правопорушення, що характеризуються відносно невисоким ступенем суспільної небезпеки, внаслідок чого реакція на такі дії держави є менш суворою, на відміну від злочинів, що становлять високу суспільну небезпеку як державним і суспільним, так і приватним інтересам;

- адміністративна відповідальність накладається уповноваженими на те державою суб'єктами, перелік яких міститься у розділі III КУпАП [81];

- характеризується особливим, спрощеним процесуальним режимом застосування заходів примусу, що створює умови для більш оперативного розгляду справ, проте, містить необхідні гарантії законності;

- суб'єктами адміністративної відповідальності є як фізичні, так і юридичні особи (зокрема, юридичні особи несуть адміністративну відповідальність за порушення антимонопольного законодавства, законодавства про банки і банківську діяльність);

- виключно законами України визначаються діяння, які є адміністративними правопорушеннями, та відповідальність за такі діяння [175];

- до винних осіб у вчиненні адміністративних правопорушень застосовуються примусові заходи — адміністративні стягнення, передбачені ст. 24 КУпАП, а також у випадках, передбачених законом, заходи впливу [80];

- адміністративна відповідальність являє собою певне правовідношення, в якому одна сторона наділена правомочностями щодо застосування примусових заходів, а інша — зобов'язана понести таку відповідальність у визначеному законом порядку;

- є особливим інститутом адміністративного права, що має на меті

охорону прав і свобод громадян, гласності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [120].

Аналіз ознак адміністративної відповідальності дозволяє виділити її підстави: нормативну (система норм, що регулюють дані правовідносини); фактичну (діяльність конкретного суб'єкта, що порушує визначені законом адміністративно-правові норми); процесуальну (акт, рішення уповноваженого державою суб'єкта по накладенню конкретного заходу впливу за вчинене адміністративне правопорушення) [122, с. 238]. Види адміністративних стягнень закріплені в Кодексі України про адміністративні правопорушення. До них належать [81]:

1) попередження — письмове або в іншій формі офіційне застереження уповноваженою посадовою особою громадянина про недопустимість вчинення ним адміністративних правопорушень;

2) штраф — майнове стягнення або вилучення в порушника певної грошової суми на користь держави;

3) оплатне вилучення предмета, який був засобом вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, виявляється в його примусовому вилученні з наступною реалізацією та передачею одержаної суми власнику за вирахуванням витрат на реалізацію вилученого предмета;

4) конфіскація предмета, що був знаряддям вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, виявляється в примусовому невідшкодовуваному вилученні цього предмета у власність держави. Конфіскованим може бути тільки предмет, приватна власність порушника, якщо інше не передбачено законодавчими актами;

5) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинуві, на

строк до трьох років за грубе чи систематичне порушення порядку користування цим правом (стосується тільки права керувати транспортними засобами та права полювання);

б) виправні роботи призначаються на строк до двох місяців із відбуванням їх за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, з утриманням до 20% її заробітку у власність держави. Виправні роботи призначаються районним (міським) народним судом (народним суддею);

7) адміністративний арешт встановлюється і застосовується лише у виключних випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до 15 діб. Адміністративний арешт призначається районним (міським) народним судом (народним суддею) [81].

Щодо адміністративної відповідальності поліцейських, то згідно із статтею 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення [81] вони несуть відповідальність за адміністративні правопорушення відповідно до дисциплінарного статуту. Зокрема, за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарних норм, вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До поліцейських осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи і адміністративний арешт [81].

При порушенні правил дорожнього руху водіями транспортних засобів поліції штраф як адміністративне стягнення до них не застосовується. У випадках, зазначених вище, органи (посадові особи), яким надано право накладати адміністративні стягнення, передають матеріали про

правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності [81].

Наступним видом відповідальності, до якої можуть бути притягнені працівники поліції, є кримінальна. На думку Б. В. Волженкіна, суть кримінальної відповідальності полягає в тому, що це «передбачений законом обов'язок винної особи відповідати у випадку вчинення злочину в кримінальному порядку, підкоритися заходам примусу, які держава має право застосувати за вчинення суспільно небезпечних діянь» [28; 29]. П. С. Матишевський пише, що кримінальна відповідальність — це обов'язок особи, яка винна у вчиненні злочину, зазнати заходів державного впливу (покарання), а покарання — це реалізація обов'язку особи зазнати суворих примусових заходів кримінально-правового характеру [117].

За своєю сутністю кримінальна відповідальність схожа на адміністративну, втім, вона застосовується тільки за правопорушення з високим рівнем суспільної небезпеки, відрізняється набагато суворішими санкціями, вид і міра яких визначаються виключно Кримінальним кодексом України. Призначити кримінальне покарання особі може суд у порядку відповідного провадження. Як і у випадку із адміністративною відповідальністю, кримінальна відповідальність до поліцейського, як до виконавця державних функцій, застосовується тільки у тому випадку, якщо вчинений ним злочин пов'язаний з його посадовим становищем.

Одне із ключових місць серед видів відповідальності поліцейських займає дисциплінарна відповідальність. Службова дисципліна означає виконання працівниками органів внутрішніх справ установлених законодавством України вимог. На думку Ю. П. Битяка, дисциплінарна відповідальність — це винне порушення трудової дисципліни і службових обов'язків. Такі порушення можуть бути виражені як у діях, так і у бездіяльності, допускаються як свідомо, так і з необережності [3]. О. Г. Гирич відзначає, що дисциплінарна відповідальність — це застосування до працівника заходів дисциплінарного стягнення у результаті осудження його трудової поведінки [35, с. 164].

Дисциплінарна відповідальність — це обов'язок працівника відповісти перед власником або уповноваженим ним органом за скоєне ним дисциплінарне правопорушення і зазнати заходів впливу, що визначені законодавством України [35, с. 144].

Загальними ознаками дисциплінарної відповідальності є:

- 1) її підставою є дисциплінарний проступок;
- 2) за такий проступок передбачено накладення дисциплінарного стягнення;
- 3) стягнення застосовує уповноважений на те орган (посадова особа) в порядку підлеглості;
- 4) межі «дисциплінарної влади» цього органу (посадової особи) чітко встановлено правовими нормами;
- 5) службовець, на якого накладено дисциплінарне стягнення, може його оскаржити у вищий орган (вищій посадовій особі) або в суд;
- 6) за один дисциплінарний проступок може бути накладено лише одне дисциплінарне стягнення.

До особливостей дисциплінарної відповідальності працівників поліції слід віднести: 1) регламентується спеціальним нормативно-правовим актом; 2) правові норми, за порушення яких поліцейський може бути притягнений до такої відповідальності, містяться як у законах, так й інших нормативно-правових актах; 3) передбачає специфічні заходи дисциплінарного впливу, які відповідають характеру виконуваних функцій органами Національної поліції; 4) відповідальність настає за порушення не тільки правових норм, а й морально-етичних правил поведінки службової та посадової особи поліції. Підставою для притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності є скоєння ним дисциплінарного проступку, тобто вчинення дій, що порушують встановлену службову дисципліну, паплюжать честь та суспільний імідж Національної поліції як органу правопорядку [143].

Дисциплінарну відповідальність особи рядового і начальницького складу, згідно із Законом «Про Національну поліцію», несуть за нормами

Дисциплінарного статуту Національної поліції України. Однак, даний нормативно-правовий акт досі не прийнятий. Отже, маємо ситуацію, за якої є закон, що встановлює дисциплінарну відповідальність, проте, немає чіткого механізму її застосування.

Останнім видом відповідальності є цивільно-правова відповідальність. На думку В. Д. Примака, цивільно-правова відповідальність — це додатковий або новий щодо невиконаного обов'язок боржника–правопорушника за рахунок власного майна відновити порушений внаслідок невиконання чи неналежного виконання зобов'язання майновий стан кредитора (потерпілого) або компенсувати немайнові (моральні) втрати останнього [136, с. 47]. Дана відповідальність зобов'язує працівника поліції відшкодувати шкоду, завдану внаслідок порушення ним своїх службових обов'язків, відповідному органу, службі чи підрозділу, з яким він перебуває у службово-трудовах відносинах. Фактичною підставою матеріальної відповідальності працівників поліції є майнове правопорушення — винне і протиправне невиконання або недбале виконання працівником поліції його службово-трудовах обов'язків за трудовим договором (контрактом), що призвело до завдання прямої дійсної шкоди органу, службі чи підрозділу поліції [204].

Умовами, за яких настає цивільно-правова відповідальність поліцейського, є: а) протиправна поведінка працівника міліції; б) наявність прямої дійсної шкоди; в) причинний зв'язок між протиправною поведінкою поліцейського та настанням шкоди; г) наявність вини. Серед способів відшкодування шкоди, заподіяної працівником поліції, виділяють: по-перше, добровільний (за заявою працівника поліції), по-друге, адміністративний (за розпорядженням начальника органу внутрішніх справ), по-третє, судовий (за рішенням суду) [205].

Резюмуючи проведене у даному підрозділі дослідження, можемо зробити висновок про те, що питання відповідальності поліцейського в Україні поки що не віднайшло належного законодавчого врегулювання. А відтак, відсутня дуже важлива гарантія забезпечення режиму законності у їх діяльності.

2.3. Юридичні гарантії діяльності поліцейського в Україні

Поряд із організаційним забезпеченням реалізації Національною поліцією свого правового статусу, дуже важливим моментом зміцнення юридичного становища даного органу влади та посилення якості й ефективності виконання ним свого функціонально-цільового призначення є запровадження системи відповідних гарантій. Значення гарантій у демократичній, правовій державі досить вдало, на нашу думку, охарактеризувала О. Ф. Скакун, яка відмічає, що коли немає гарантій, то права, свободи та обов'язків людини і громадянина приймають форму «заяв про наміри» [190, с. 203].

На сторінках періодичних видань, монографічної та навчальної літератури висловлюється багато точок зору з приводу того, що слід розуміти під поняттям гарантії. Так, наприклад, М. С. Строгович вважає, що гарантії — це встановлені законом, нормами права засоби, способи, якими охороняються і захищаються права громадян, припиняються та усуваються їх порушення, відновлюються порушені права [204, с. 180].

З точки зору М. С. Малєїна та Ю. С. Шемшученка, гарантії прав та свобод громадян — це умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав та свобод людини. Поняття «гарантії» охоплює усю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або можливого здійснення [158; 246].

А. С. Мордовець пише, що гарантії являють собою складне соціально-політичне та юридичне явище, для розуміння сутності якого слід враховувати наступні його аспекти:

- пізнавальний, який дозволяє розкрити предметні теоретичні знання про об'єкт їх впливу, отримати практичні знання про соціальну і правову політику держави;
- ідеологічний, що використовується політичною владою як засіб пропаганди демократичних ідей всередині країни та за її межами;
- практичний, що визначається як інструментарій юриспруденції,

передумова задоволення соціальних благ особи.

Звідси, гарантії — це система соціально-економічних, політичних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, що створюють можливості особистості для здійснення своїх прав, свобод, інтересів [239].

На думку В. В. Копейчикова, гарантії — це відповідні умови й засоби, що сприяють реалізації кожною людиною і громадянином прав, свобод і обов'язків, закріплених Конституцією України. Безпосередньо юридичні гарантії правник визначив як державно-правові засоби, що забезпечують здійснення та охорону прав, свобод і обов'язків людини і громадянина [166].

М. В. Цвік, розкриваючи зміст гарантій законності, визначив їх як сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов та спеціальних засобів (заходів), спрямованих на забезпечення та охорону (захист) режиму законності і правопорядку. Гарантії законності і правопорядку поділяють на загальні і спеціальні (юридичні) [20, с. 399].

З позиції О. Ф. Скакун, гарантії прав, свобод та обов'язків людини та громадянина — це система соціально-економічних, політичних, юридичних умов, способів та засобів, які забезпечують їхню фактичну реалізацію, охорону та надійний захист [191].

В. Ф. Погорілко юридичні гарантії розуміє як передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав і свобод людини і громадянина [151].

За А. П. Івановим та В. Н. Скобелкіним, гарантії — це засоби і способи, за допомогою яких забезпечується реальне здійснення демократичних прав і свобод громадян [66; 192].

В. О. Патюлін пропонує розглядати юридичні гарантії як правові норми, що визначають специфічні юридичні засоби, умови та порядок реалізації прав, юридичні засоби їх охорони та захисту у випадку порушення [138].

Конституційно-правові гарантії, як пише Т. М. Заворотченко, — це юридичні норми, які дають можливість реалізувати права і свободи в житті, тобто конституційно-правові гарантії — це передбачена Конституцією України

та іншими законами спеціальна система юридичних норм, принципів, умов, вимог і правових способів, засобів забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина з метою практичної їх реалізації [60, с. 29].

О. П. Нагорний, аналізуючи законність у адміністративній діяльності ОВС, визначає гарантії як закріплену у нормах права систему адміністративно-правових засобів, які сприяють реалізації визначених правових норм, що регламентують адміністративну діяльність міліції, а також спеціально вироблені державою способи, що забезпечують у цій сфері діяльності точне дотримання, застосування законів і підзаконних нормативних актів, правильне використання прав, виконання обов'язків всіма учасниками адміністративних правовідносин із притягненням правопорушників до юридичної відповідальності [120; 121].

С. М. Шило вважає, що під гарантіями законності в адміністративній діяльності міліції необхідно розуміти способи, умови, засоби і фактори, які позитивно впливають на державну структуру як зсередини, так і ззовні, забезпечують процес реалізації законності і тим самим формують таку впорядкованість соціальних відносин, яка сприяє руху країни до розвитку демократії і формуванню правової держави. Гарантії законності є невід'ємною складовою її змісту, без якої неможливе існування ані права, ані законності [241, с. 290].

З викладеного видно, що серед дослідників немає єдності з приводу того, що являють собою гарантії. В цілому усі наукові точки зору щодо розуміння даного поняття можна, на нашу думку, розділити на дві загальні групи:

1) гарантії — це уся сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, обставин і факторів, що сприяють ствердженню та нормальній реалізації суб'єктами права своїх прав, свобод і законних інтересів;

2) гарантії — це сукупність засобів, за допомогою яких здійснюються охорона та захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів.

На наше переконання, обидва підходи є вірними, однак, перший є більш широким, оскільки характеризує гарантії як комплекс різного роду умов і

факторів, які діють і забезпечують права та інтереси осіб постійно, як під час їх звичайної реалізації суб'єктами права, так і у випадку їх порушення. У свою чергу, другий підхід, на нашу думку, акцентує увагу на суто юридичному аспекті гарантій, характеризуючи їх як засоби захисту особами своїх прав, свобод і законних інтересів в разі вчинення посягання на них з боку інших осіб.

Безпосередньо у даному підрозділі ми будемо виходити із широкого тлумачення гарантій, адже для того, щоб забезпечити якісне та ефективне виконання Національною поліцією поставлених перед нею завдань та покладених на неї функцій, недостатньо лише визначити її відповідальність за вчинення протиправних дій. Необхідно запроваджувати цілий комплекс політико-правових та соціально-економічних умов, які створюватимуть відповідну, найбільш сприятливу атмосферу для їх належної діяльності [50, с. 40].

Також вважаємо за потрібне зауважити на тому, що гарантії реалізації Національною поліцією свого правового статусу мають два вектори спрямування: з одного боку, вони покликані забезпечити комплекс необхідних умов для ефективного виконання свого суспільного призначення, а з іншого — виступають засобом обмеження владних повноважень поліції та спрямування процесу їх реалізації у русло законності.

За своїм змістом гарантії можуть бути економічними, політичними, соціальними, тощо, втім, за формою вони завжди є юридичними, оскільки тільки після того, як ті чи інші умови незалежно від їх фактичного змісту набувають своєї формалізації на рівні відповідного нормативно-правового акта, вони стають загальнообов'язковими для виконання усіма учасниками суспільних відносин, а також отримують державну підтримку. Тож коли ми розмірковуємо з юридичної позиції про наявність (або відсутність) тих чи інших гарантій, то маємо на увазі перш за все стан їх закріплення на рівні чинного законодавства.

Аналіз змісту Закону «Про Національну поліцію» свідчить про те, що у питанні гарантування правового статусу органів поліції зроблено значний крок

вперед, разом із тим, у ньому все ж таки є ряд недоліків, на які ми хотіли б звернути увагу.

По-перше, вважаємо, що з метою вдосконалення гарантій правового статусу поліції як цивільної служби необхідно позбавити Президента України права присвоювати спеціальні звання вищого складу Національної поліції. Таку свою позицію ми пояснюємо тим, що у Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України [197] проголошено курс на демілітаризацію поліції. Вихідним положенням даного принципу є розуміння того, що поліція, виконуючи в суспільстві сервісну функцію та сприймаючи громадян як клієнтів та партнерів, повинна мати іншу організаційну структуру, аніж військові підрозділи. В стратегії наголошено, що як свідчить досвід країн Центральної та Південно-Східної Європи, найбільш небезпечною є не стільки мілітаризована структура поліцейських підрозділів, скільки спорідненість внутрішньої культури армії та поліції і, як наслідок, тоталітарної, мілітаризованої системи радянського періоду. У тоталітарних державах поліція як частина військової структури цілком переймає військові цінності, систему стосунків, стереотипи поведінки. У період реформування позбутися цього історичного багажу досить важко, тому часто поліція продовжує використовувати цілком мілітаризовану тактику охорони правопорядку та стиль управління персоналом [197]. Виходячи із цього, можемо говорити про те, що збереження за Головою Держави, який за Конституцією України є Головнокомандувачем Збройних Сил України, а також присвоює вищі військові звання, права присвоювати спеціальні звання вищому складу поліції, які до того ж мають мілітаризований (тобто військовий) характер, і є одним із проявів тієї самої військової (армійської) культури у системі органів правопорядку, усунення якої передбачає Стратегія реформування органів внутрішніх справ.

По-друге, вважаємо, що у контексті курсу на деполітизацію діяльності поліції досить сумнівними виглядають норми Закону «Про Національну поліцію» щодо того, що Керівник Національної поліції повинен погоджувати призначення та звільнення своїх заступників та керівників територіальних

органів поліції із Міністром внутрішніх справ. Таким чином, маємо ситуацію, за якої деполітизацію проголошено, втім, важелі політичного впливу на поліцію не просто не ліквідовані, але й прямо прописані у новому законодавстві.

На наше переконання, для того, щоб зменшити політичний вплив на діяльність поліції і, разом із тим, зберегти відповідний контроль за кадровою політикою в системі органів Нацполіції, необхідно надати Керівнику поліції право звільняти вищезазначених посадових осіб поліції без погодження із Міністром внутрішніх справ.

По-третє, на наше переконання, норми чинного законодавства дають надміру широкі права у інформаційній сфері, які є загрозою конституційним гарантіям, передбаченим у статті 32 основного закону держави. У даній статті закріплено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації [85]. Натомість, статті 25–26 Закону «Про Національну поліцію» встановлюють, що органи поліції, окрім того, що самостійно будуть накопичувати 18 баз даних, ще й матимуть постійний та вільний доступ до баз даних, що ведуться іншими органами влади. При цьому, ані підстав, ані порядку використання поліцейськими відомостей із цих баз даних закон не передбачає. Виходить, що будь-який співробітник поліції може абсолютно безперешкодно отримати повну інформацію про особу. Очевидно, що дана

обставина створює неабиякий простір для службових зловживань, зокрема, у вигляді торгівлі інформацією на замовлення політичних діячів та бізнесменів. Причому для того, щоб отримати необхідну інформацію, умовним замовника навіть не потрібно шукати «підходи» до посадових осіб вищого складу, достатньо домовитися зі звичайним патрульним, який досить оперативно зможе отримати усі необхідні дані. Також варто звернути увагу на те, що у законодавстві про поліцію не визначено й строки зберігання інформації у поліцейських базах даних.

Звісно, у Законі «Про Національну поліцію» передбачено, що поліцейські несуть персональну відповідальність за неправомірне використання ними інформаційних ресурсів, та чи є ця гарантія дійсно дієвою, оскільки, ще раз зауважимо, закон не містить чітких підстав та порядку використання інформації із баз даних?! На наше переконання, повний доступ до усієї інформації про особу може бути виправданий тільки у тих випадках, якщо відносно неї ведеться досудове розслідування.

По-четверте, слід переглянути зміст норми, закріпленої у статті 34 Закону «Про Національну поліцію», оскільки вона може суперечити статті 30 Конституції України. Справа у тому, що відповідно до положень Основного Закону України, обшук та огляд житла й іншого володіння особи може здійснюватися виключно за рішенням суду. При цьому, у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» від 28.03.2008 р. № 2 передбачено, що як «інше володіння» слід розуміти такі об'єкти (природного походження та штучно створені), які за своїми властивостями дають змогу туди проникнути і зберегти або приховати певні предмети (речі, цінності). Ними можуть бути, зокрема, земельна ділянка, сарай, гараж, інші господарські будівлі та інші будівлі побутового, виробничого та іншого призначення, камера сховища вокзалу (аеропорту), індивідуальний

банківський сейф, автомобіль, тощо [160]. Отже, якщо виходити із роз'яснень ВСУ, то виходить, що автомобіль — це «інше володіння», в якому, відповідно до вищезгаданої статті 30 Основного Закону держави, може бути проведений обшук чи огляд тільки за вмотивованим рішенням суду.

По-п'яте, досить абстрактним, на нашу думку, є формулювання статті 37 Закону «Про Національну поліцію» в частині права поліцейських тимчасово обмежувати володіння річчю або пересування транспортного засобу, якщо є достатні підстави вважати, що особа може використати цю річ або транспортний засіб для посягання на своє життя і здоров'я чи життя і здоров'я інших осіб. Однак, що слід розуміти під достатніми обставинами, закон не роз'яснює. Так, якщо виходити із прямого тлумачення означеної норми закону, то виходить, що поліцейські можуть обмежувати права на пересування транспортного засобу, якщо особа, керуючи ним, наприклад, перевищила швидкість.

По-шосте, з метою посилення гарантій діяльності органів Національної поліції, на нашу думку, необхідно більш детально прописати норми, пов'язані із оплатою праці поліцейських, зокрема, визначити розмір їх заробітної платні. Адже у чинному законодавстві про поліцію з цього приводу закріплена лише одна загальна норма, згідно з якою поліцейські отримують грошове забезпечення, розмір якого визначається залежно від посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого звання. Порядок виплати грошового забезпечення визначає Міністр внутрішніх справ України [172]. На нашу думку, такий підхід до законодавчого врегулювання оплати праці поліцейських не забезпечує належного рівня гарантування їх соціальної захищеності, оскільки ставить її у певну залежність від рішень вищого поліцейського керівництва та високопосадовців МВС, які цілком зможуть маніпулювати підлеглими завдяки своєму праву на призначення премій та інших грошових виплат.

По-сьоме, вважаємо, що в умовах перетворення поліції у цивільне відомство слід переглянути право її працівників на проведення страйків.

Причин цьому щонайменше три, а саме:

1) відносини, у яких перебувають поліцейські із роботодавцем під час проходження служби, як ми з'ясували в одному із попередніх підрозділів даного дослідження, мають трудо-правовий характер, тобто є відносинами найманої праці. А у статті 44 Конституції України чітко встановлено, що ті, хто працює, мають право на страйк;

2) у ряді демократичних країн Єврозони досить поширеною є практика відстоювання поліцейськими своїх трудових інтересів у формі страйків;

3) окрім оперативного персоналу, в органах поліції також працюють технічні та адміністративні працівники, які, на нашу думку, цілком можуть брати участь у страйках, адже їх діяльність не є визначальною для забезпечення безперервності роботи поліції.

Підводячи підсумки дослідження, проведеного нами у даному підрозділі, можемо говорити про те, що чинне законодавство про поліцію хоча й має цілий ряд позитивних аспектів, втім, у ньому все ж таки є низка недоліків і прогалин, наявність яких не дозволяє з упевненістю стверджувати, що на сьогодні запроваджені всі необхідні гарантії діяльності Національної поліції, які б, з одного боку, надійно тримали її у рамках законності, а з іншого — забезпечували незалежність, ефективність та адекватність.

Висновки до другого розділу

Охарактеризовано повноваження Національної поліції як специфічну правову категорію, що відображає правообов'язок даного органу влади, зміст якого полягає у тому, що, з одного боку, Національна поліція наділяється державою певними правомочностями, які дозволяють їй у межах своєї компетенції пред'являти до інших учасників правовідносин відповідні, обов'язкові для виконання, владні веління (вимоги) про необхідність певної поведінки, а з іншого — від неї самої (тобто Нацполіції) державою вимагається реалізація конкретних варіантів поведінки, необхідних для виконання поставлених перед нею завдань.

Виокремлено та проаналізовано такі повноваження поліції: а) адміністративні (до таких віднесено: контрольно-наглядові, дозвільні, профілактичні (превенційні), адміністративно-процедурні, з надання домедичної та соціальної допомоги (підтримки), тощо); б) охоронні (визначено як комплекс різного роду заходів, що здійснюється поліцією з метою збереження об'єкта охорони і полягає у його захисті від протиправних посягань, а також відверненні та (або) ліквідації існуючих для нього загроз); в) такі, що пов'язані зі здійсненням оперативно-розшукових заходів; г) кримінальні процесуальні; ґ) організаційні.

Обґрунтовано висновок про те, що поліція має доволі широке і, разом із тим, неоднозначне коло повноважень. Адже, з одного боку, вони характеризуються непотрібною деталізацією та навіть дублюванням. Так, наприклад, в Законі «Про Національну поліцію» зазначається, що поліція здійснює профілактичну діяльність, а наступним її повноваженням визначено виявлення та усунення причин і умов, що сприяють скоєнню адміністративних та (або) кримінальних правопорушень. Якщо це окремі повноваження, тоді ж у чому нормотворець вбачає сутність профілактичної роботи поліції? Те ж саме стосується і превенції, яку визначено як повноваження поліції, а нижче — як окреме повноваження, прописаний правообов'язок поліції здійснювати заходи з виявлення та припинення кримінальних та (або) адміністративних правопорушень. А з іншого боку, повноваження поліції мають доволі розмитий характер, особливо це стосується її так званих «додаткових» повноважень.

Наголошено, що в науковій літературі виділяють загально-соціальні і юридичні обов'язки. Загально-соціальні обов'язки — суспільно визнана необхідність певної поведінки осіб (міра належного, корисного), що об'єктивно зумовлена потребами існування і розвитку інших осіб, соціальних груп, націй, людства. Юридичний обов'язок — це засіб здійснення державою правового впливу на суспільні відносини, змістом якого є встановлення у законодавстві імперативних вимог до виду і міри необхідної поведінки суб'єктів права, виконання яких забезпечується силою державного впливу аж до примусу.

На підставі аналізу чинного законодавства, яке регламентує діяльність Національної поліції, зроблено висновок про те, що головним загальним обов'язком поліції є служіння інтересам українського народу, забезпечення його безпечного існування та розвитку шляхом здійснення охорони індивідуальних, групових та загальносоціальних прав і законних інтересів, протидії злочинності та підтримки належного рівня публічної безпеки і громадської дисципліни в країні.

Охарактеризовано такі обов'язки Національної поліції як обов'язок:

- а) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів;
- б) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва (слід зазначити, що виконуючи вказівки вищого керівництва, поліцейські повинні виходити із вимог, що містить вищерозглянутий обов'язок);
- в) поважати і не порушувати прав і свобод людини;
- г) надавати невідкладну, зокрема, домедичну і медичну, допомогу;
- ґ) зберігати та не розголошувати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- д) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді;
- е) реагувати на заяви, повідомлення осіб про вчинення протиправних дій або про наявність певних загроз їх особистій безпеці, безпеці інших осіб чи публічній безпеці взагалі;
- є) активно взаємодіяти з населенням на засадах партнерства;
- ж) вживати усі необхідні заходи для того, щоб під час виконання ними своїх службових повноважень інші суб'єкти могли його ідентифікувати як працівника органів поліції;
- з) підвищувати рівень своєї професійної кваліфікації.

Наголошено, що неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів є основоположним обов'язком поліцейського по відношенню до інших їх юридичних обов'язків, оскільки саме у цьому проявляється втілення одного із

головних принципів діяльності поліції — законності. Виконання саме зазначеного обов'язку в найбільш повній мірі сприяє дотриманню, виконанню інших її обов'язків.

Встановлено, що юридична відповідальність — це обов'язок особи, яка вчинила правопорушення, зазнати для себе відповідні, встановлені державою у законодавстві у вигляді правових санкцій, негативні наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру. Застосування до особи заходів юридичної відповідальності відбувається тільки у встановленому законодавством порядку.

Під відповідальністю поліцейського запропоновано розуміти їх обов'язок зазнати для себе певного виду і міри негативні наслідки, визначені законодавством, за вчинення ними порушення чинного законодавства під час виконання завдань та функцій. Зазначено, що якщо поліцейський вчинив протиправні дії не під час перебування на службі, то він буде притягатися до відповідальності на загальних підставах.

До особливостей дисциплінарної відповідальності працівників поліції віднесено: 1) регламентується спеціальним нормативно-правовим актом; 2) правові норми, за порушення яких поліцейський може бути притягнений до такої відповідальності, містяться як у законах, так і в інших нормативно-правових актах; 3) передбачає специфічні заходи дисциплінарного вилучення, які відповідають характеру виконуваних функцій органами Національної поліції; 4) відповідальність настає за порушення не тільки правових норм, а й морально-етичних правил поведінки службової та посадової особи поліції. Підставою для притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності є скоєння ним дисциплінарного проступку, тобто вчинення дій, що порушують встановлену службову дисципліну, паплюжать честь та суспільний імідж Національної поліції як органу правопорядку.

Наголошено на двоаспектному тлумаченні поняття «гарантії». По-перше гарантії – це уся сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, обставин і факторів, що сприяють ствердженню та нормальній реалізації суб'єктами права

своїх прав, свобод і законних інтересів; по-друге, гарантії — це сукупність засобів, за допомогою яких здійснюються охорона та захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів.

Доведено, що гарантії реалізації Національною поліцією свого правового статусу мають два вектори спрямування: з одного боку, вони покликані забезпечити комплекс необхідних умов для ефективного виконання свого суспільного призначення, а з іншого — виступають засобом обмеження владних повноважень поліції та спрямування процесу їх реалізації у русло законності.

Акцентовано увагу, що за своїм змістом гарантії можуть бути економічними, політичними, соціальними, тощо, втім, за формою вони завжди є юридичними, оскільки тільки після того, як ті чи інші умови, незалежно від їх фактичного змісту, набувають своєї формалізації на рівні відповідного нормативно-правового акта, вони стають загальнообов'язковими для виконання усіма учасниками суспільних відносин, а також отримують державну підтримку.

З метою вдосконалення гарантування правового статусу органів поліції запропоновано: по-перше, позбавити Президента України права присвоювати спеціальні звання вищого складу Національної поліції, оскільки Стратегія реформування органів внутрішніх справ передбачала усунення військової (армійської) культури у системі органів правопорядку; по-друге, в Законі України «Про Національну поліцію» варто усунути важелі політичного впливу на поліцію. Зокрема, в законі передбачено, що керівник Національної поліції повинен погоджувати призначення та звільнення своїх заступників та керівників територіальних органів поліції із Міністром внутрішніх справ. На наше переконання, для того, щоб зменшити політичний вплив на діяльність поліції і, разом із тим, зберегти відповідний контроль за кадровою політикою в системі органів Нацполіції, необхідно надати керівнику поліції право звільняти вищезазначених посадових осіб поліції без погодження із Міністром внутрішніх справ; по-третє, слід упорядкувати гарантії інформаційного

забезпечення діяльності поліції. Зокрема, статті 25–26 Закону «Про Національну поліцію» встановлюють, що органи поліції, окрім того, що самі вестимуть 18 баз даних, ще й матимуть постійний та вільний доступ до баз даних, що ведуться іншими органами влади. При цьому, ані підстав, ані порядку використання поліцейськими відомостей із цих баз даних закон не передбачає. Виходить, що будь-який співробітник поліції може абсолютно безперешкодно отримати повну інформацію про особу. Очевидно, що дана обставина створює неабиякий простір для службових зловживань, зокрема, у вигляді торгівлі інформацією на замовлення політичних діячів та бізнесменів. Причому для того, щоб отримати необхідну інформацію, умовним замовникам навіть не потрібно шукати «підходи» до посадових осіб вищого складу, достатньо домовитися зі звичайним патрульним, який досить оперативно зможе отримати усі необхідні дані. Такий підхід суперечить статті 32 Основного Закону держави; по-четверте, слід переглянути зміст норми, закріпленої у статті 34 Закону «Про Національну поліцію», оскільки вона може суперечити статті 30 Конституції України. Адже відповідно до положень Основного Закону України, обшук та огляд житла та іншого володіння особи може здійснюватися виключно за рішенням суду. І якщо виходити із роз'яснень ВСУ, то автомобіль – це «інше володіння», в якому, відповідно до вищезгаданої статті 30 Основного Закону держави, може бути проведений обшук чи огляд тільки за вмотивованим рішенням суду; по-п'яте, у Законі України «Про Національну поліцію» слід чітко визначити, що є «достатніми обставинами» для здійснення тих або інших дій; по-п'яте, з метою посилення гарантій діяльності органів Національної поліції, на нашу думку, необхідно більш детально прописати норми, пов'язані із оплатою праці поліцейських, зокрема, визначити розмір їх заробітної платні на законодавчому рівні; по-сьоме, вважаємо, що в умовах перетворення поліції у цивільне відомство слід переглянути право її працівників на проведення страйків.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід регулювання правового статусу поліцейських та можливості його використання в Україні

Здійснювана сьогодні владою реформа органів внутрішніх справ, зокрема, міліції, є, принаймні за своєю концепцією, одним із найбільш серйозних та глибоких перетворень у системі правоохоронних органів за усі роки незалежності України. Однак, зважившись на такий, безперечно важливий, крок, влада фактично не має «за плечима» хоча б якогось більш-менш змістовного досвіду щодо проведення подібних реформ. У зв'язку із цим, на наше переконання, абсолютно необхідно звернутися до аналізу досвіду високорозвинених зарубіжних країн у питанні правового, в тому числі адміністративно-правового, врегулювання статусу поліції, з метою запозичення і використання його позитивних аспектів для вдосконалення якості нормативно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України. Слід відмітити, що на необхідності змістовного вивчення досвіду правового регулювання функціонування органів поліції в іноземних країнах наголошував цілий ряд дослідників. Так, наприклад, М. В. Лошицький у своєму дослідженні зазначає, що форми та методи роботи міліції України в ряді випадків застарілі, працівники міліції діють на основі малоефективних нормативних актів, в окремих випадках діють невміло, нерішуче або грубо, порушуючи елементарні моральні установки, що викликає законне обурення громадян. Саме з цих причини нами вбачається необхідність вивчення діяльності поліції зарубіжних країн по охороні громадського порядку, а конкретніше — дослідження дотримання прав людини і громадянина у діяльності поліції розвинених демократичних держав по охороні громадського порядку [110, с. 105]. Діяльність поліції іноземних держав, як пише адміністративіст, у порівнянні з

роботою вітчизняних правоохоронців, побудована на детальній регламентації взаємостосунків поліції і громадян. При цьому, все це відбито в існуючому законодавстві. В Україні, як свідчить практика, на даний час існує цілий ряд не врегульованих законодавством аспектів діяльності міліції, особливо в адміністративній сфері [105, с. 105]. В. Бесчастний, аналізуючи проблематику використання міжнародного досвіду у діяльності міліції України, зазначає, що нині в умовах модернізації всієї системи державної служби в Україні, реформування органів внутрішніх справ, їх інтеграції у систему правоохоронних органів зарубіжних країн закономірно зростає потреба в удосконаленні діяльності міліції України, оптимізації професійної підготовки персоналу, особливо керівного складу, здійсненні системних перетворень у правовому регулюванні службової діяльності та соціальному забезпеченні працівників ОВС [48, с. 211]. Для виконання цих завдань, пише автор, корисно звернутися до зарубіжного досвіду, насамперед високорозвинених країн, які традиційно втілюють принципи правової держави, мають розвинені структури громадянського суспільства, сформовані правові системи та налагоджені механізми реалізації правових приписів. Цей посил визначається й інтеграцією України у світові та європейські політичні, правові, економічні й соціальні інститути, внаслідок чого відбувається інтернаціоналізація правового простору, що потребує координації міждержавної правоохоронної діяльності [12]. В. Бесчастний акцентує увагу на тому, що дослідження організаційно-правових основ поліцейської діяльності та професійної підготовки кадрів для поліції за кордоном є необхідною умовою удосконалення професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України як актуальної проблеми, розв'язання якої має важливе значення для вітчизняної юридичної науки та правоохоронної практики [12].

В. Л. Фільштейн у контексті розгляду організаційно-правових засад діяльності Національної поліції держави Ізраїль вказує, що у сучасних умовах потребують реформування також органи внутрішніх справ України, які знаходяться під впливом цілої низки чинників, що вимагають уточнення мети,

завдань, функцій та реорганізації їх структури. Джерелом знань для реалізації цього завдання може стати існуюча вітчизняна практика. Не менш цінним є іноземний досвід, вивчення та науковий аналіз якого дає можливість відібрати ті елементи, що стануть додатковим науковим та практичним матеріалом при вдосконаленні вітчизняної практики [219, с. 4]. З точки зору, яку висловлює В. О. Січкара, подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості та ефективності діяльності правоохоронних органів, одне з провідних місць серед яких належить міліції. Прагнення української держави стати повноправним членом світового співтовариства спрямоване на зміщення векторів діяльності правоохоронних органів з метою першочергового забезпечення ними національних конституційних норм та світових стандартів дотримання прав і свобод людини [189, с. 4]. Далі юрист підкреслює, що задля підвищення ефективності забезпечення прав і свобод людини необхідно змінити організаційно-правові засади діяльності правоохоронних органів, зокрема, міліції. А для цього, у свою чергу, слід звернутися до аналізу правових засад організації, форм та методів діяльності поліції зарубіжних країн, міліції [189, с. 5].

О. С. Проневич, звертаючи увагу на недосконалість вітчизняної правоохоронної системи, зазначає, що одним з пріоритетних напрямів еволюції сучасних національних правових систем є формування збалансованої правової бази діяльності поліції (міліції), як стрижневого інституту правоохоронної системи, уповноваженої на виконання широкого спектру завдань у сфері публічної безпеки. У вітчизняній адміністративно-правовій науці відсутня усталена традиція глибокого дослідження зарубіжної поліцейсько-правової теорії та практики. Натомість, в умовах дискусії щодо перспектив виокремлення підгалузі поліцейського права доречним є розгляд доктринального тлумачення законів про поліцію іноземних країн (зокрема, Німеччини) як основного джерела поліцейського права [176, с. 808]. О. С. Передерій, проводячи дослідження правового статусу поліції країн

континентальної правової сім'ї, наголошує на тому, що реформування міліції України у поліцію — орган, що надає послуги населенню, перебуваючи з ним у відносинах тісної взаємодії і взаємодопомоги, потребує кардинального оновлення відповідного чинного законодавства, яке неможливо здійснити без напрацювання якісного теоретичного наукового підґрунтя, що містило б комплексні систематизовані інформаційні дані щодо правового статусу органів поліції у розвинених країнах Європи. З цією метою нагальною є потреба проведення загальнотеоретичного дослідження правового статусу поліції окремих розвинених держав європейського континенту [147, с. 4, 206, 93; 228, с. 207]. Є. Ю. Соболев та С. С. Коломойцев у своїх роздумах щодо ролі зарубіжного досвіду організації та діяльності поліції для вдосконалення діяльності вітчизняних правоохоронних органів наголошують на тому, що сьогодні актуальним є пошук та запровадження нових підходів у сфері управління органами внутрішніх справ, побудови їх якісно нової моделі відповідно до стандартів, принципів і норм, що вироблені світовою спільнотою. Важливе теоретичне та практичне значення на цьому шляху має досвід правоохоронних органів інших країн світу, знання тих явищ, тенденцій та закономірностей, що визначають сучасний стан і перспективи розвитку управління поліцейськими. Правники підкреслюють, що зарубіжними країнами сьогодні накопичено у цій сфері значний досвід [197]. Цілком слушною виглядає й точка зору М. П. Пихтіна. Правник зазначає, що у сучасній Україні відбуваються складні політичні та соціально-економічні процеси, що супроводжуються глибокими кризовими явищами, у тому числі ускладненням криміногенної ситуації. Злочинність і пов'язані з нею інші форми протиправної поведінки стали однією з головних внутрішніх загроз національній безпеці. Водночас, українські правоохоронні інститути діють недостатньо ефективно. Це зумовлює особливу актуальність багатостороннього та глибокого наукового опрацювання проблем удосконалення усієї системи забезпечення правопорядку й органів внутрішніх справ зокрема. У зв'язку з цим, важливе значення має вивчення зарубіжного досвіду в галузі теорії адміністративно-правового

регулювання, організації, стратегії і тактики функціонування поліції, якій відводиться головна роль у сфері забезпечення внутрішньої безпеки та охорони громадського порядку будь-якої країни [149, с. 3–4]. На думку автора, це сприятиме розширенню наукового пошуку у сфері визначення шляхів державного будівництва, охорони правопорядку, збагатить і надасть якісний стан знанням про форми й методи боротьби з правопорушеннями, що сприятиме більш продуктивному виробленню теоретичних і практичних рішень щодо шляхів удосконалення діяльності вітчизняних правоохоронних та правозахисних інститутів [149, с. 4]. Слушною є точка зору, яку висловлює В. О. Заросило. Він говорить, що глибокі і невідворотні демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, вимагають перебудови і значного підвищення на цій основі рівня ефективності та якості діяльності правоохоронних органів. У першу чергу ці вимоги стосуються міліції — найчисельнішого загону правоохоронців, оскільки виконання нею завдань сьогодення пов'язане передусім з реалізацією цілого ряду нових принципів, заснованих на визнанні загальнолюдських цінностей: гідного ставлення до особи, посилення охорони прав та свобод громадян, різних форм власності та інших пріоритетів правового, демократичного суспільства, визначених Конституцією України [62, с. 3]. Далі дослідник справедливо зауважує на тому, що успішне виконання цих завдань неможливе без урахування кращих зразків як попереднього вітчизняного, так і сьогоденного закордонного досвіду, який потребує обов'язкового наукового опрацювання при перебудові роботи міліції України в сфері її адміністративної діяльності, оскільки в зарубіжних країнах ця діяльність поліції детально регламентована і закріплена в чинному законодавстві. В Україні ж сьогодні існує цілий ряд нерегульованих законодавством аспектів діяльності міліції, особливо в сфері адміністративного (виконавчо-розпорядчого) напрямку. Як свідчить дослідження, працівники міліції України в окремих випадках мають ширше поле компетенції, ніж поліцейські порівнюваних країн, але ефективність їх роботи значно нижча [176, с. 3–4].

На думку І. А. Григоренко, у механізмі забезпечення народовладдя особливе місце посідають правоохоронні органи, від ефективної роботи яких значною мірою залежить ступінь захисту прав і свобод громадян, правопорядку, національної економіки, зрештою — безпеки держави. Упродовж останніх десятиліть перед сучасним світом постають нові проблеми та загрози, пов'язані з подальшою глобалізацією найнебезпечніших організованих форм кримінального насильства та протиправного збагачення. Дедалі більше вражають вияви політичного, ідеологічного та релігійного екстремізму, національної та расової ворожнечі, міжнародного тероризму. Необхідність реформування правоохоронних органів, система яких досі ще не відповідає потребам суспільства та загально визнаним міжнародним демократичним стандартам, є загально визнаною, її усвідомлюють усі політичні сили в Україні [41, с. 249]. Дослідниця зауважує на тому, що науковий підхід як до реформування правоохоронної системи загалом, так і до визначення шляхів удосконалення діяльності органів внутрішніх справ (ОВС) як її складової передбачає пошук якісно нової моделі ОВС України з урахуванням досвіду провідних європейських країн [41, с. 249].

З викладеного видно, що кожен із дослідників акцентує увагу на різних аспектах діяльності поліції зарубіжних країн, на які слід звернути увагу з метою вдосконалення якості виконання свого функціонального призначення вітчизняними правоохоронними органами, зокрема, Національною поліцією. Втім, в цілому більшість із них одностайні у тому, що в першу чергу слід приділити увагу саме аналізу організаційно-правових засад, що визначають правовий статус поліції — її місце у державному механізмі, соціальне та функціональне призначення даного органу.

Розгляд організаційно-правових засад діяльності поліції зарубіжних країн вважаємо за доречне розпочати з аналізу досвіду Сполучених Штатів Америки (США) у цій сфері. Одразу ж слід відмітити, що специфікою правоохоронної системи США є те, що їй властива значна децентралізація, обумовлена суттєвою законодавчою автономією штатів США. Федеральна влада в рамках

своєї специфічної юрисдикції займається розслідуванням порушень федерального законодавства. На федеральному рівні діє близько 65 різних органів розслідування [151]. Федеральне бюро розслідувань — основна урядова установа, на яку покладається розслідування всіх кримінальних злочинів проти федеральних законів за винятком тих, розслідування яких доручено іншим службам [2]. Це означає, що ФБР відіграє центральну роль у боротьбі з правопорушеннями і в справедливому відправленні правосуддя в США [2; 8].

На чолі ФБР стоїть директор, який призначається Президентом США [2]. Директору ФБР безпосередньо підлеглі управління планування та інспекцій; відділ зв'язків з громадськістю. Він має заступника з адміністративних питань та заступника з питань розслідувань [2]. Заступник директора ФБР з адміністративних питань несе відповідальність за роботу управлінь: фінансів і кадрів, ідентифікації, підготовки особового складу, технічних служб, адміністративних служб, лабораторії, обліків і архівів. Заступник директора ФБР з питань розслідувань несе відповідальність за розслідування кримінальних злочинів, спеціальні розслідування, розшук, а також керує агентствами і відділеннями ФБР на місцях. В організаційному плані ФБР входить до Міністерства юстиції, але фактично діє самостійно [2].

Що стосується поліції штатів, то кожен із них має своє окреме головне поліцейське управління, яке володіє певними повноваженнями. В основному поліція штату виконує функції, які не належать до юрисдикції шерифа, такі як: контроль за дотриманням правил дорожнього руху на державних дорогах і міждержавних швидкісних шосе, контроль безпеки Капітолію, захист губернатора штату, навчання нових співробітників для місцевої поліції (поліцейські академії), допомога місцевій поліції в особливих випадках [154]. У деяких штатах поліція США має спеціальні підрозділи, створені за типом екологічної поліції, а також подібні до них. Співробітники їх володіють такими ж правами, що і звичайні поліцейські. У деяких містах існують Auxiliary Police Officers (дружинники) [155].

Місцева поліція підпорядкована лише місцевим органам і є

найчисельнішою у системі правоохоронних органів. Повноваження поширюються тільки на відповідне графство або іншу місцеву одиницю і полягають у наступному: припинення правопорушень, розслідування злочинів, регулювання вуличного руху, а також адміністративно-поліцейський контроль і виконання функції поліції моралі. Міське поліцейське управління в США зазвичай організовується за таким же принципом, за яким формуються департаменти федерального уряду. У систему поліції також включається прокурорська служба, служба нагляду і контролю, суди. Шефом місцевого управління поліції є шериф, який обирається населенням на 2 або 4 роки, підзвітний і підпорядкований міському голові. Місцева в'язниця також знаходиться у віданні шерифа [155].

Як зазначає В. О. Заросило, правову основу діяльності поліції США складають Конституція, Федеральний кримінальний кодекс та правила, конституції штатів, кримінальні та інші кодекси штатів, де визначається адміністративна діяльність поліції, а також так звані збірники стандартних ситуацій, виготовлені на підставі законодавства штатів і які передбачають діяльність поліції в тих чи інших випадках [62, с. 58]. За своїм змістом Конституція США є загальною декларацією, її положення визначають загальні основи діяльності всіх правоохоронних органів, у тому числі й поліції. Федеральний кримінальний кодекс та правила передбачають всі процедури, пов'язані з діяльністю державних органів Сполучених Штатів Америки в питаннях затримання, арешту, судового провадження, покарання, організації захисту, роботи поліції, суду, адвокатів. Окремі глави та частини кодексу регулюють діяльність поліції стосовно учасників судового процесу, свідків, потерпілих. Ряд статей кодексу прямо регулюють окремі аспекти адміністративної діяльності поліції, наприклад, у сфері підготовки матеріалів для заслуховування в судах по результатах розслідування. Проте, всі ці статті та правила формулюються лише абстрактно, в загальному вигляді і не вказують конкретно, що робити поліцейському в тому чи іншому випадку [62, с. 58–59]. Свій подальший розвиток і конкретизацію (деталізацію) дані положення

отримують завдяки законодавству штатів. В окремих главах кодексів штатів розписано також, хто має право складати протоколи на правопорушників, затримувати їх та доставляти до суду. Оскільки в штаті відсутній окремий кримінально-процесуальний кодекс, то в кримінальному кодексі детально перелічено, які документи поліцейський повинен направити до суду, як вони повинні бути оформлені [63, с. 59].

Наступною країною, досвід якої розглянемо у питанні врегулювання діяльності органів поліції, є Канада, яка разом із США належить до північноамериканського регіону. Поліцейська служба Канади організаційно оформлена у вигляді трирівневої структури, яка функціонує на муніципальному, провінційному і федеральному рівні. Федеральна поліція (Національна поліція Канади — Королівська канадська кінна поліція вирішує завдання на загальнодержавному рівні відповідно до законів і актів Федерального уряду, провінційна поліція забезпечує правопорядок у межах своїх провінцій, а муніципальна — в містах і селищах. У структурному і функціональному плані органи поліції всіх трьох рівнів значною мірою подібні [160]. В даний час КККП веде правоохоронну та слідчу роботу на федеральному рівні, забезпечує оперативною криміналістичною інформацією, а також організаційно-технічною підтримкою інші поліцейські служби, виконує в міру необхідності поліцейські функції міжнародного характеру, а також займається охороною правопорядку за контрактом у восьми провінціях (за винятком Онтаріо і Квебеку) і трьох територіях, що включають близько 200 муніципальних утворень і 600 поселень корінних народностей [199]. На всій території Канади КККП забезпечує застосування законів, прийнятих канадським парламентом [220]. Повноваження та обов'язки за частиною відправлення правосуддя в провінціях, включаючи застосування кримінального кодексу, покладені на уряди провінцій. КККП має угоди про виконання поліцейських функцій з усіма провінціями (за винятком Онтаріо і Квебеку), Юконом, Північно-Західними територіями і Нунавут, а також окремі угоди з 197 муніципальними утвореннями [220].

Правовою основою діяльності поліції Канади є Статути, затверджені парламентом. В Канаді існує велика кількість статутів, які повною мірою можна вважати основними правовими джерелами адміністративної діяльності поліції. До них відносяться: Конституційний Статут від 1987 року, Канадський Статут про докази від 1970 року, Статут про всебічне розслідування від 1970 року, Статут про екстрадицію від 1985 року, Статут про харчі та наркотики від 1976 року, Статут про контроль над наркотиками від 1972 року, Статут про неповнолітніх правопорушників від 1984 року, Статут про поліцію від 1893 року та багато інших. Зокрема, в останньому передбачено, що завданнями поліції є підтримання порядку, попередження злочинів та інших правопорушень і заохочення громадян до таких дій, допомога потерпілим від злочинів, затримання злочинців та інших правопорушників, які повинні бути заарештовані на законних підставах, висунення звинувачень у судах та підтримка звинувачень від імені держави, видача дозволів та контроль за дотриманням законодавства тими, кому видані дозволи, виконання інших законних розпоряджень начальників поліції [2210, с. 62–63]. Статут про поліцію також регламентує питання проходження служби в поліції, її строки, порядок призначення на посади керівного складу та надання відпусток, процедуру звільнення та інші важливі аспекти внутрішньоорганізаційної діяльності [62].

Окрім Статутів, поліція Канади у своїй діяльності керується також Федеральним кримінальним кодексом від 1893 року, а також законами і підзаконними нормативно-правовими актами, що видаються на рівні окремих провінцій Канади [62]. Провінції самостійно формують сили поліції на підставі прийнятих у них законів про поліцію. Слід відмітити, що у деяких провінціях існує так звана контрактна система. У цих випадках контракт укладається між урядом Канади і провінцією. Тоді охорона правопорядку в провінції здійснюється на федеральному рівні і фінансується з національного бюджету. Понад 1/3 територій Канади не входить до складу провінцій. Це території, які знаходяться в прямій юрисдикції федерального уряду. Провінційна поліція має повноваження, подібні до федеральної, але більш деталізовані і пристосовані до

умов і особливостей провінцій [239].

Ще однією англосаксонською країною, досвід організації та управління поліцією якої ми розглянемо, є Великобританія. У даній країні сили правопорядку в основному організовані на рівні адміністративних округів. В Англії та Уельсі вони називаються поліцейськими силами Міністерства внутрішніх справ (Home Office Police Forces). Всього в Сполученому Королівстві налічується 52 поліцейських формування: 43 в Англії та Уельсі, 8 в Шотландії і 1 в Північній Ірландії [155].

Система поліцейських органів, крім Скотленд-Ярду (Англійська кримінальна поліція), включає також поліцейські департаменти графств, транспортну поліцію, поліцію Північної Ірландії [240]. Всі поліцейські органи входять до системи Міністерства внутрішніх справ, але міністру внутрішніх справ безпосередньо підпорядковані лише підрозділи Скотленд-Ярду, а щодо інших він не має права оперативного управління і не несе відповідальності за їх діяльність [241]. Взагалі система органів Міністерства внутрішніх справ Великобританії має ряд специфічних особливостей порівняно з іншими країнами Європи [245]. Міністр внутрішніх справ має постійного заступника. Це викликано тим, що міністр — насамперед політик, а постійний заступник — професіонал, який фактично керує поточною роботою міністерства незалежно від того, чия партія (консерваторів або лейбористів) знаходиться при владі [16].

Правовою основою діяльності поліції Великобританії виступають численні статути, такі як Статут про судочинство та підтримання порядку від 1361 року, Статут про правопорушення проти особи від 1861 року, Статут про фальшиве свідчення від 1911 року, Статут про поліцію від 1996 року, Статут про поліцію та засоби доказування в кримінальних справах від 1984 року, Статут про кримінальне судочинство від 1988 року, Статут про кримінальну процедуру та розслідування від 1996 року, Статут про охорону громадського порядку від 1986 року, Статут про ліцензування окремих товарів від 1964 року, Статут про підтримання порядку під час спортивних змагань та контроль за вживанням і продажем алкогольних напоїв під час проведення таких змагань

від 1985 року, Статут про крадіжки від 1968 року, Статут про сексуальні злочини від 1920 року, Статут про захист дітей від 1986 року, Статут про заборонені публікації від 1959 року, Статут про порушення правил дорожнього руху від 1988 року, Статут про флору та фауну від 1981 року та багато інших [62; 248].

Засадничі аспекти організації та функціонування англійської поліції визначає Статут про поліцію від 1996 року. В цілому статут за своїм змістом спрямований на врегулювання внутрішньоорганізаційних аспектів діяльності поліції (керівництво органами поліції, порядок проходження служби, відповідальність та ін.) Що ж стосується регламентації зовнішніх аспектів її правоохоронної діяльності, то даний статут не містить чітких вказівок.

Спираючись на вищезазначене, можемо виокремити наступні особливості організації та діяльності поліції в країнах англосаксонської правової системи:

- сильна децентралізація, яка проявляється у тому, що:
 - а) у державах, окрім федеральної, діє також і місцева поліція, яка не підпорядковується першій. При цьому, якщо федеральні органи поліції займаються переважно розслідуванням найбільш важливих кримінальних справ та забезпеченням загальнонаціональної безпеки, то на органи місцевої поліції покладаються завдання із підтримки правопорядку та публічної безпеки в межах підвідомчої їм території;
 - б) законодавство про поліцію формується як у централізованому порядку, так і органами місцевої влади;
- загальнодержавні нормативно-правові акти, якими керується поліція, як правило, містять доволі загальні норми, які конкретизуються та розвиваються відповідним законодавством про поліцію на рівні штатів, провінцій, графств;
- значна роль, як регулятора діяльності органів поліції, належить судовим прецедентам;
- наявність серйозного позавідомчого контролю, який може здійснюватися одразу декількома різними спеціально створеними для цього

комісіями.

Далі поглянемо на правові засади організації та діяльності поліції у деяких країнах континентальної правової сім'ї [250].

Так, у Франції поліцейські функції здійснюють Національна поліція та Національна жандармерія, причому якщо перша підпорядкована Міністерству внутрішніх справ Франції, то друга — Міністерству оборони.

Національна поліція — громадянська структура органів правопорядку Міністерства внутрішніх справ, представлена насамперед у великих містах і населених пунктах, число жителів яких перевищує 16 000 чоловік. Очолює Національну поліцію Генеральний директорат, який також відповідає за діяльність її наступних підрозділів: Генеральна інспекція Національної поліції, Генеральний директорат судової поліції, Директорат нагляду за територіями, Центральний директорат громадської безпеки, Центральний директорат загальної інформації, Центральний директорат прикордонної поліції, Центральна служба Республіканських сил безпеки, Технічна служба міжнародного співробітництва поліції, Департамент охорони високопоставлених осіб.

За своїм функціонально-цільовим призначенням з метою забезпечення законності Національна поліція покликана:

- здійснювати роботу по забезпеченню безпеки (патрулювання, контроль на дорогах, посвідчення особи, тощо);
- під наглядом судових органів вести слідчу і розшукову роботу, здійснювати обшуки за ордерами, виконувати специфічні слідчі завдання як «судова поліція» [148].

Що ж стосується Жандармерії, то вона є воєнізованим органом, створеним для підтримки громадської безпеки і покликана гарантувати захист населення та їх власності. Жандармерія також є органом інформування, попередження і порятунку. Крім виконання завдань по забезпеченню дотримання закону і порядку, даний державно-владний суб'єкт може виконувати додаткові обов'язки, пов'язані зі збройним захистом нації.

Жандармерія виконує функції поліції в сільській місцевості та невеликих містах з населенням, як правило, не більше 20 000 осіб (що, відповідно, становить 50% жителів і 90% території Франції) [156].

І Національна поліція, і Національна жандармерія Франції здійснюють свою діяльність за двома основними напрямками, а саме:

- адміністративний — попередження правопорушень та інші профілактичні функції;
- судовий (кримінальний) — розкриття злочинів, виявлення обставин їх вчинення, пошук, затримання злочинців і передача обвинувачуваних судовим органам [156; 157].

Слід звернути увагу і на ту обставину, що у Франції також діє й система муніципальної міліції, яка має доволі розгалужену систему. Муніципальна поліція повністю утримується за рахунок місцевих бюджетів, займається охороною громадського порядку в містах та інших населених пунктах, тісно співпрацює з Національною поліцією [157]. Компетенція муніципальної поліції, як зазначає В. О. Заросило, обмежується забезпеченням публічного порядку: громадської безпеки, спокою та санітарії. Структура муніципальної поліції досить розгалужена. Кожному напрямку діяльності відповідає окремий підрозділ. До системи муніципальної поліції входять:

- 1) поліція руху (для цієї поліції, яка забезпечує безпеку й безперервність дорожнього руху, встановлюється компетенція залежно від категорії і територіального розташування доріг);
- 2) поліція видовищ (забезпечує безпеку громадян і правопорядок під час проведення видовищних заходів — концертів, виставок, конкурсів, шоу, тощо);
- 3) поліція споруд, що перебувають під загрозою руйнування (її основним завданням є втручання з метою попередження небезпеки) [0, с. 465–466].

Організаційно-правовий базис організації та функціонування поліцейських сил Франції складають; 1) Конституція Франція, Декрети уряду Франції: «Про поліцію» (1986 р.), «Про жандармерію» (1970 р.), «Про муніципальну поліцію та виправні роботи» (1791 р.), «Про повітряну поліцію»

(1929 р.), «Про залізничну поліцію» (1942 р.), тощо; 2) Президентські ордонанси та декрети, такі як Ордонанс про в'їзд і перебування іноземців на території Франції (1945 р.), Ордонанс про військові матеріали, озброєння, амуніцію та вибухові речовини (1979 р.), тощо; Декрет «Про персонал оперативних служб Національної поліції Франції» (1968 р) [173]; 3) Деонтологічний кодекс службовців Національної поліції Франції; 4) відомчі акти МВС Франції [156].

Величезний досвід у налагодженні та правовому забезпеченні діяльності поліції має Федеративна Республіка Німеччина (ФРН). У даній країні функції щодо підтримання громадського порядку розділені між відповідними поліцейськими структурами на земельному (16 федеральних земель) і республіканському рівнях. Основними правоохоронними інститутами є Федеральна поліція, Земельна поліція та Федеральне відомство кримінальної поліції [154].

Поліція ФРН працює в складі Міністерства внутрішніх справ, яке має значно ширшу компетенцію, ніж МВС інших країн. Фактично МВС ФРН контролює всі основні сфери внутрішнього життя країни [154].

Основними функціями Федеральної поліції є такі:

1. Забезпечення безпеки кордону, включаючи охорону морського узбережжя.

2. Охорона федеральних будівель і дипломатичних місій, розташованих у м. Берліні та колишній столиці м. Бонні, а також двох вищих судів Німеччини — Федерального конституційного суду і Вищого федерального суду в м. Карлсруе (Karlsruhe).

3. Організація мобільних сил реагування Федерального уряду з метою захисту офіційних осіб під час проведення заходів всередині країни.

4. Забезпечення безпеки в міжнародних аеропортах і на залізниці.

5. Організація сил по боротьбі з тероризмом (підрозділ GSG9).

6. Захист повітряного простору.

Також співробітники Федеральної поліції можуть виступати в якості

додаткових сил для посилення загонів земельної поліції за запитом уряду тієї чи іншої федеральної землі [154].

Нормативно-правовим підґрунтям діяльності Федеральної поліції Німеччини є Конституція та цілий ряд законів, серед яких, до речі, немає спеціального закону про поліцію. Основну ж роль в якості регуляторів поліції ФРН виконують такі закони: «Про чиновників федеральної поліції» від 1976 року [252], «Про федеральне відомство кримінальної поліції та співробітництво федерації і земель в кримінальних справах» від 1997 року [253; 254], Федеральний дисциплінарний статут від 2001 року, «Про забезпечення службовців та суддів федерації і федеральних земель» від 2006 року, «Про оклади федеральних чиновників» від 2002 року.

Поліція земель формується та управляється владою федеральних земель. Окрім вищезазначених федеральних законів, поліція земель у своїй діяльності керується законодавством про поліцію, що приймається керівництвом цих земель. Такими нормативно-правовими актами, наприклад, є Закон про організацію Баварської державної поліції від 1976 року та Закон про завдання і повноваження Баварської державної поліції від 1990 року [254].

Основними завданнями поліції земель є:

1. Кримінальна поліція земель: забезпечення безпеки на земельному рівні, боротьба з незаконним обігом зброї і вибухових речовин; розслідування особливо небезпечних злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів; боротьба з організованою злочинністю, боротьба з відмиванням грошових коштів, розслідування злочинів, скоєних високопосадовцями; інформаційно-аналітична робота.

2. Земельна поліцейська служба займається профілактикою незначних злочинів і виносить відповідні звинувачення; виконує функції дорожньої поліції.

3. Екстрена поліція (чергова поліція) надає загальну підтримку Федеральному відомству кримінальної поліції за її запитом під час організації офіційних візитів, масових демонстрацій, великих спортивних заходів,

міжнародних виставок і у випадках виникнення природних катастроф.

4. Водна поліція контролює рух водного транспорту в акваторії внутрішніх вод Німеччини і, зокрема, транспортування небезпечних матеріалів і вантажів.

5. Повітряна поліція («Повітряні крила») контролює рух наземного транспорту з повітря, надає підтримку співробітникам інших відділів поліції в здійсненні спостереження і профілактики правопорушень.

6. Спеціалізовані воєнізовані тактичні загони і мобільні розвідувальні загони, як правило, задіяні в особливих випадках, пов'язаних з особливо небезпечними злочинами, ведуть специфічну розвідувальну діяльність [119].

Щодо Федеральної кримінального відомства кримінальної поліції, то воно є центральним органом, що відповідає за координацію дій федеральних і земельних структур у всіх питаннях, пов'язаних з поліцейською діяльністю; виступає в ролі основного розвідувального відомства і сховища інформації про діяльність поліції Німеччини; є засновником Національного центрального бюро Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол). Відповідно до своїх функціональних обов'язків даний орган влади здійснює: підтримання офіційних відносин між органами поліції Німеччини (як федерального, так і земельного рівня) та правосуддя, іншими партнерами за кордоном; надання підтримки федеральним і земельним структурам поліції в діяльності щодо запобігання та боротьби зі злочинністю на міжрегіональному та міжнародному рівнях і розкритті особливо тяжких злочинів; кримінальне переслідування членів конституційних органів Німеччини; захист свідків, членів їх сімей і близьких [13].

У сусідній із Німеччиною Австрії діяльність у галузі громадської безпеки здійснюють кілька структур: Поліція безпеки, Паспортна служба і служба зв'язку, Поліція у справах іноземців, Служба контролю в'їзду на територію федеральної землі та виїзду з неї, Служба зброї, боєприпасів, стрілецьких і вибухових речовин, а також Служба у справах друку, об'єднань і зборів [153].

Структурно поліція безпеки в Австрії знаходиться в системі Міністерства

внутрішніх справ, а її основними завданнями є: а) запобігання і припинення посягань на життя, здоров'я, свободу, власність; підтримання громадської безпеки; б) охорона правопорядку, кримінальне переслідування осіб, розшук осіб і предметів; в) спостереження за угрупованнями осіб (включаючи релігійні та світоглядні); г) охорона державних установ; д) охорона представників іноземних держав, міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права та їх персоналу відповідно до міжнародно-правових зобов'язань; захист безпорадних осіб; е) збереження майна, що залишилося без охорони, охорона свідків та членів їх сімей [159].

У своїй діяльності поліція Австрії спирається на Конституцію (Федеральний конституційний закон Австрії від 1920 року) та відповідні федеральні закони (наприклад, Федеральний Закон Австрійської Республіки про створення та організацію Федеральної кримінальної служби від 2002 року) [153]

Отже, спираючись на вивчення досвіду врегулювання організації та функціонування органів поліції у таких країнах як Італія, Іспанія, Польща, Бельгія, Швеція, Данія та ін., можемо виокремити такі характерні для них властивості:

- досить жорстка централізація механізму управління органами поліції;
- поліція, як правило, є цивільним відомством. Разом із тим, у ряді європейських країн (Франція, Італія, Іспанія) функціонують й мілітаризовані підрозділи поліції, що підпорядковуються Міністерствам оборони цих держав;
- правові основи діяльності поліції закріплюються на рівні Конституцій (конституційних законів) країн;
- відносно високий рівень уніфікації законодавства про поліцію. Навіть у таких країнах як Німеччина, де, окрім федеральних законів, діяльність поліції регламентується законодавством окремих земель, влада активно намагається забезпечити максимальний рівень узгодження законодавства. В цілому, попри те, що кожна із федеральних земель має своє законодавство про поліцію, останні роки в Німеччині спостерігається стабільна тенденція до забезпечення

однотипності поліцейського законодавства окремих земель. Досягається це, зокрема, шляхом прийняття «Взірцевого проекту єдиного закону про поліцію федерації і земель», в якому викладені загальні положення про статус органів поліції [176, с. 810];

- значна роль у врегулюванні діяльності органів поліції належить підзаконним, зокрема, урядовим, нормативно-правовим актам;

- наявність спеціальних поліцейських, що відрізняються від військових.

Підсумовуючи викладене вище вважаємо за доцільне приєднатися до позиції О. С. Юніна, який зазначає, що незважаючи на національну специфіку, у відповідних підходах до вивчення ролі поліції та її місця у державному механізмі в дослідженнях закордонних вчених простежуються єдині начала, що дає підстави говорити про загальні тенденції розвитку поліцейських систем різних країн [245], у тому числі і особливостей правового статусу органів поліції.

Враховуючи усе вищевикладене з приводу організації та функціонування поліції у високорозвинених демократичних країнах заходу, вважаємо, що здійснюючи нормативно-правове забезпечення діяльності Національної поліції України, корисним буде звернути увагу на наступні аспекти зарубіжного досвіду щодо вирішення даного питання.

По-перше, посилення децентралізації в управлінні територіальними органами поліції. Це дозволить муніципальній владі, а також відповідним територіальним громадам брати більш активну участь у процесі організації та координації діяльності органів Нацполіції. Зокрема, вважаємо, що в умовах існуючої сьогодні у нашій країні тенденції до децентралізації влади в країні, а також посилення громадського контролю за роботою її органів, перш за все у цілях протидії корупції було б доцільним визнати посади очільників територіальних управлінь поліції виборними.

По-друге, розроблення довідників або інструкцій із поведінки поліцейських у стандартних ситуаціях. Даний документ не є нормативно-правовим актом, а отже, не зобов'язує поліцейського до певних дій, його мета

полягає в іншому: забезпечити оперативне та адекватне проблемній ситуації, що виникла, реагування поліцейських. Разом із тим, вважаємо за потрібне наголосити на тому, що під час підготовки поліцейських ні в якому разі не можна зводити процес навчання лише до заучування викладеного у таких довідниках, інструкціях опису моделі поведінки поліцейського у типовій ситуації. Адже досить часто ті життєві ситуації, з якими стикаються в процесі своєї діяльності поліцейські, не можуть бути вирішені ефективно шляхом прийняття шаблонних рішень і вимагають для їх належного розв'язання від посадових осіб прояву нестандартного мислення.

По-третє, чітко визначити предмет відання та відповідні йому повноваження кожної зі структурних ланок системи органів поліції. Також вважаємо, що слід розглянути можливість зміни відомчого підпорядкування спеціальних мілітаризованих підрозділів поліції.

По-четверте, розвиток, окрім внутрішньовідомчого, й інших моделей контролю, які б передбачали активне залучення до них громадськості, органів місцевого самоврядування та адвокатської спільноти.

По-п'яте, запровадити систему спеціальних звань, що відрізняються від військових і характеризують поліцейських як представників цивільної, а не мілітаризованої служби.

Підсумовуючи проведене у даному підрозділі дослідження, можемо зробити висновок про те, що вивчення іноземного досвіду у питанні управління органами поліції є дуже важливим моментом на шляху вдосконалення правового статусу Національної поліції України. Разом із тим, вважаємо за потрібне зауважити на тому, що запозичення зарубіжного досвіду не повинно бути спонтанним і бездумним, воно має ґрунтуватися на глибокому та змістовному аналізі усіх суттєвих умов і обставин, в яких відбувалося формування цього досвіду, та їх порівнянні із наявною суспільно-політичною та економічною ситуацією в Україні. Це необхідно для того, щоб запозичені ідеї не просто декларувалися у законодавстві, а могли реально втілюватися у практичній діяльності органів поліції.

3.2. Удосконалення законодавства, яке регулює адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні

Удосконалення адміністративно-правового статусу працівника поліції вимагає підвищення гарантій його реалізації. Із прийняттям нового Закону України «Про Національну поліцію» гарантії забезпечення діяльності поліцейського були суттєво покращені в порівнянні з тими, що визначались Законом «Про міліцію».

Однак, і сьогодні спостерігаються окремі прогалини та недоліки в законодавчому регулюванні гарантій забезпечення реалізації адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні.

У зв'язку з цим, одним із завдань, які потребують вирішення в межах даного дослідження, є визначення шляхів удосконалення відповідних гарантій.

В попередньому підрозділі нами було виділено декілька груп гарантій забезпечення реалізації адміністративно-правового статусу працівника поліції. Наразі необхідно провести порівняльний аналіз положень чинного Закону «Про Національну поліцію» і Закону «Про міліцію», що втратив чинність у частині, що стосується регулювання гарантій. Так, в новому Законі «Про Національну поліцію» перелік відповідних гарантій було суттєво розширено. Зокрема, до тих гарантій, що не були передбачені Законом «Про міліцію», належать: встановлення політичної нейтральності та незалежності поліцейського, висування до нього вимог щодо недопущення суміщення з іншими видами оплачуваної діяльності, розширення системи поліцейських заходів, підвищення прозорості кадрового добору на посаду поліцейського, тощо. Між тим, слід зауважити, що все ще залишаються окремі недоліки в їх правовому регулюванні. Отже, зупинимось на виявленні таких недоліків [49, с. 178].

Перший з них, безумовно, — це неповна відповідність обсягу та змісту гарантій діяльності поліцейського, закріплених національним законодавством України, тим, що визначені в міжнародних актах. Зокрема, аналізуючи Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку ООН від 1990 р., Резолюцію

Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Про Декларацію про поліцію» від 1979 р. та інші міжнародні акти, можемо дійти висновку про те, що в положеннях національного законодавства недостатня увага приділяється таким гарантіям забезпечення діяльності (в тому числі адміністративної) працівника поліції: гарантування діяльності поліцейських професійних організацій та надання їм права брати участь у переговорах, що стосуються професійного статусу офіцерів поліції, у консультаціях щодо управління поліцейськими підрозділами, захищати групи офіцерів поліції або конкретного офіцера поліції, тощо; встановлення загальних рекомендацій поведінки офіцерів поліції під час війни та інших надзвичайних ситуацій, під час окупації іноземною державою; визначення, що державний контроль над поліцією повинен бути поділений між законодавчою, виконавчою та судовою владою, та ін.

Таким чином, одним із недоліків законодавчого регулювання гарантій забезпечення реалізації адміністративно-правового статусу поліцейського є неповнота такого регулювання.

Другим недоліком є недостатня чіткість визначення змісту окремих гарантій. Зокрема, надавши поліцейському право застосовувати різні види поліцейських заходів, законодавець нечітко визначив підстави та умови застосування деяких з них. Наприклад, в ст. ст. 44-46 Закону «Про Національну поліцію» зазначено, що поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи фізичної сили, спеціального засобу або вогнепальної зброї та про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок такого застосування. Однак, у ситуаціях, пов'язаних з масовими заворушеннями або терористичними актами, фактично майже неможливо встановити серйозність заподіяної шкоди фізичному здоров'ю та кількість постраждалих. Тому дана норма потребує уточнення із прив'язкою до таких ситуацій [55, с. 44].

Проблема нечіткості визначення підстав застосування поліцейських заходів підіймається деякими науковцями. Так, Я. Ю. Корнеєва та В. О. Іванцов

звертають увагу на застосування законодавцем виразу «якщо існує достатньо підстав» і вбачають в цьому основний недолік регулювання поліцейських заходів. На обґрунтування такої думки зазначають, що Стратегією розвитку органів внутрішніх справ України передбачено, що дії посадових осіб поліції мають бути максимально регламентовані шляхом розроблення Міністерством внутрішніх справ України деталізованих нормативно-правових актів, настанов, рекомендацій, інструкцій, що передбачають усі можливі варіанти поведінки персоналу в стандартних та нестандартних ситуаціях [166, с. 73].

Пропозиції щодо удосконалення гарантій діяльності працівників органів внутрішніх справ свого часу висловлювали такі вчені як В. С. Венедиктов [25; 167, с. 78-85], Ю. Ф. Кравченко [91, с. 25], О. В. Лавриненко [104, с. 15-26], О. Я. Лапка [106; 107], С. В. Онищук [134, с. 179-184] та ін. Також існує немало сучасних досліджень, присвячених даній проблематиці. Деякі з них були частково враховані при розробці нового Закону України «Про Національну поліцію». Розглянемо окремі із таких пропозицій.

Так, М. Д. Мартинов зауважує, що вдосконалення системи органів внутрішніх справ необхідно розпочати перш за все з реформування всієї правоохоронної системи та сектору безпеки України на основі попередньо узгодженої концепції. Науковець зазначає, що в разі окремого реформування кожної силової структури може виявитись, що певні важливі напрямки правоохоронної діяльності не будуть забезпечуватись жодним із існуючих органів. Крім того, М. Д. Мартинов вважає, що одним з напрямків підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ є уникнення складної та бюрократизованої системи зовнішнього і внутрішнього документообігу, яка істотно загострює їх діяльність. У зв'язку з цим, вчений пропонує впровадити в практичну діяльність єдині норми створення уніфікованих управлінських документів та організації роботи із службовими документами в умовах застосування електронного документостворення і документообігу з метою запобігання втратам електронної службової інформації [116, с. 292, 294]. З такою пропозицією можна погодитись, оскільки, по-перше, реформування

органів внутрішніх справ є частиною адміністративної реформи, тому її провадження передбачає необхідність застосування комплексного підходу до реформування всієї системи правоохоронних органів; по-друге, ізольоване реформування органів внутрішніх справ провести практично складно, оскільки для цього необхідне провадження супутніх змін, що стосуються й інших силових структур.

Що ж до спрощення системи документообігу, то з цього приводу необхідно зазначити, що нині в цій сфері залишається чинним Наказ Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Інструкції з оформлення документів у системі МВС України» від 27 липня 2012 р. № 650. Між тим, за словами Хатії Деканоїдзе, найближчим часом в органах поліції планується запровадити електронний документообіг [217]. Вважаємо, що це буде важливим кроком на шляху до реформування органів внутрішніх справ України.

На необхідність суттєвої корекції гарантії правової захищеності працівників міліції (поліції) вказують Г. В. Симоненко та Р. В. Бойко. На думку науковців, лишаються несформульованими наступні поняття:

- 1) гарантія того, що всі вимоги працівника міліції (поліції) будуть виконані;
- 2) гарантія законності діяльності працівника міліції (поліції);
- 3) гарантія обґрунтованості міліцейського (поліцейського) втручання;
- 4) гарантія довіри працівнику міліції (поліції);
- 5) гарантія примусового здійснення законних вимог працівника міліції (поліції);
- 6) відповідальність за протидію законній діяльності працівника міліції (поліції);
- 7) заходи по забезпеченню особистої безпеки працівника міліції (поліції) [188, с. 23].

З науковцями можна погодитись лише частково, оскільки механізм застосування деяких із визначених ними гарантій існував ще до прийняття

нового Закону «Про Національну поліцію». Зокрема, обов'язковість виконання законних вимог поліцейського забезпечується, по-перше, законодавчим закріпленням такої обов'язковості; по-друге, встановленням юридичної відповідальності (адміністративної та кримінальної) за виявлення непокори; по-третє, наданням поліцейському права у визначених законом випадках застосувати примусові поліцейські заходи.

Подібний механізм дії має гарантія примусового здійснення законних вимог працівника поліції. Однак, деякі гарантії дійсно не мають чіткого механізму реалізації. Зокрема, відкритим залишається питання заходів по забезпеченню особистої безпеки працівника поліції, а також законності його діяльності.

У зв'язку з цим, слушною видається пропозиція О. П. Нагорного, який свого часу (ще в 2003 р.) запропонував закріпити в Законі України «Про міліцію» статтю, яка регламентує «право співробітника міліції на судовий захист». Для більшої гарантованості прав співробітника міліції вчений також обґрунтував необхідність доповнення частиною 3 статті 15-1 Закону України «Про міліцію»: «Весь ризик юридичних наслідків у випадку застосування вогнепальної зброї співробітником міліції переноситься на особу, яка вчинила дії, які можуть бути витлумачені співробітником міліції як погроза його особистій безпеці» [121, с. 15]. Оцінюючи актуальність даної пропозиції в сучасних умовах (після набуття чинності Закону України «Про Національну поліцію»), варто зауважити, що право працівника захищати свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом, закріплене в п. 6 ч. 10 ст. 62 Закону «Про Національну поліцію». Що ж стосується врегулювання питання ризику юридичних наслідків від законного та обґрунтованого застосування вогнепальної зброї поліцейським, то дана пропозиція залишається актуальною, оскільки не врахована в чинному законодавстві.

На необхідність врегулювати питання застосування зброї працівником органів внутрішніх справ з урахуванням положень міжнародних актів також вказує М. М. Романяк. Вчений зазначає, що необхідне виділення в окрему

статтю крайніх випадків, настання яких зумовлює умисне застосування працівниками органів внутрішніх справ вогнепальної зброї, а також процедур застосування [183, с. 82]. З цього приводу слід зазначити, що питання винятковості застосування вогнепальної зброї поліцейським та її застосування без попередження визначені в ч.ч. 4 та 6 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію». Зокрема, зазначається, що застосування вогнепальної зброї без попередження допускається: 1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї; 2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей; 3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу; 4) якщо особа чинить збройний опір; 5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю. Характерно, що в ст. 15 Закону України «Про міліцію», в якій визначався порядок застосування вогнепальної зброї, були відсутні положення про можливість її застосування у виняткових випадках без попередження. Тому вважаємо, що інтеграція відповідних норм до Закону «Про Національну поліцію» свідчить про суттєве підвищення гарантій як особистої безпеки працівника поліції, так і інших осіб.

Деякі науковці, крім іншого, звертають увагу на необхідність більш чіткого регламентування діяльності окремих підрозділів поліції. Наприклад, К. В. Керліц пропонує прийняти окремий закон, яким будуть врегульовані питання функціонування системи органів досудового слідства, визначатиметься процесуальний статус слідчого, регламентуватимуться його права, обов'язки, що сприятиме законодавчому підвищенню гарантій його захищеності [78]. Дана пропозиція не позбавлена сенсу, однак, необхідно враховувати, що досить детально статус слідчого врегульований в КПК України. Тому дублювання цих положень є зайвим. Між тим, слід уточнити статус працівників інших

структурних підрозділів поліції — спеціальної поліції та поліції особливого призначення.

Проблему удосконалення соціальних гарантій працівників органів внутрішніх справ підіймає В. М. Зінич. Науковець зауважує, щоб запобігти корупції та іншим порушенням законності в органах внутрішніх справ, органам державної влади необхідно створити систему стимулів, які повинні включати відповідний рівень оплати праці, забезпечення житлом, надання пільг безплатного проїзду в транспорті, зниження оплати за комунальні послуги, тощо. Важливу роль у належному виконанні органами внутрішніх справ своїх завдань, на думку вченого, також відіграє рівень їх управління, стабільність кадрового ядра та управлінської ланки. На сьогодні чинні методики висунення працівників на керівні посади, як вважає науковець, є недостатньо ефективними [84]. Зазначимо, що законодавством України значно підвищено рівень соціальної захищеності поліцейських. Зокрема, суттєво збільшено розмір їх посадового окладу, передбачено різноманітні доплати та надбавки, тощо [168]. Також задекларовано право на отримання жила. Однак, щодо останнього, то на практиці виникає ряд проблем із реалізацією даного права, тому слід констатувати, що деякі соціальні гарантії, надані поліцейському Законом України «Про Національну поліцію», на жаль, поки що залишаються суто декларативними.

Стосовно питання кардинальної зміни кадрової політики, як важливої гарантії стабільності та ефективності діяльності Національної поліції, слід зазначити, що в законодавстві України закладено саме такий підхід до формування нових поліцейських кадрів. Варто погодитись з думкою С. Г. Брателя, який обґрунтовує необхідність утвердження нової філософії виховання та освіти працівників органів внутрішніх справ та образу чесного поліцейського, який поважає людську індивідуальність, дотримується законів і прав людини, викликає повагу громадян, що користуються його послугами. Така модель суттєво відрізняється від традиційних підходів, оскільки передбачає персональне зростання працівників; залучення в лави поліції лише

найкращих спеціалістів; соціалізацію працівника з перших днів його служби; встановлення гуманних взаємовідносин як всередині поліцейської системи, так і зовні, у спілкуванні з громадянами. Науковець зауважує, що в даному випадку йдеться про розвиток людських відносин між працівниками та адміністрацією, які можливі лише в умовах взаємної чесності та довіри всередині поліцейської системи [23, с. 6].

Отже, окрім зміни порядку проведення добору на посаду поліцейського, важливо також удосконалити методіку та програму первинного та подальшого навчання поліцейських. При цьому, важливим здобутком нового Закону України «Про Національну поліцію» можна вважати визначення чітких вимог до кандидата на посаду поліцейського, а також утворення спеціального органу, уповноваженого проводити конкурс та здійснювати добір на посади поліцейських — поліцейської комісії. Такий підхід гарантує підвищення прозорості та демократичності кадрового добору в органах поліції.

Деякі науковці вказують на важливість підвищення рівня інформаційної обізнаності працівників поліції. Зокрема, С. В. Онищук зазначає, що поряд з необхідністю організації перепідготовки та сприяння в трудовлаштуванні громадян, звільнених з органів внутрішніх справ, та членів їх сімей, забезпечення їх прав на покращення житлових умов, медично- психологічної реабілітації працівників органів внутрішніх справ, які зазнали фізичних пошкоджень внаслідок виконання службових обов'язків, існує необхідність реєстрації Міністерством внутрішніх справ України всіх встановлених законодавством нормативно-правових актів, посилення праці над підготовкою і виданням коментованих збірників нормативних актів, що регламентують порядок та умови проходження служби. Запровадження організаційно-правового забезпечення права на інформацію з урахуванням положень чинного законодавства України та його поточних змін здійснить правове врегулювання обробки соціально-правової інформації в електронній формі та відкриє доступ до неї [135]. В даному випадку фактично мова йде про упорядкування методологічного забезпечення діяльності працівників поліції. Таке

забезпечення має вкрай важливе значення для забезпечення реалізації поліцейським свого адміністративно-правового статусу. Адже лише за умови чіткого та повного інформаційного та методологічного забезпечення діяльності поліцейського можливо уникнути багатьох практичних помилок, насамперед в нестандартних ситуаціях, які можуть призвести до людських жертв.

О. М. Юрченко, І. В. Сервецький та О. В. Сапрун у своєму дослідженні підіймають проблему гарантій забезпечення взаємодії поліцейського з населенням, а також залучення громадських формувань до виконання правоохоронних завдань. Вчені запропонували на першому рівні, рівні територіальної громади, функціональні завдання з охорони громадського порядку, попередження, виявлення, припинення злочинів на відповідній території, що не становлять значної суспільної небезпеки, залишити за територіальною громадою. На їх думку, необхідно створити інститут старости (шерифа), спираючись на історичний досвід та закордонну практику тих країн, де найкраще виражене місцеве самоврядування. Староста (шериф) обирався б з дієздатного місцевого населення 18-65 років на відповідний термін, в межах територіальної громади з реальною наближеністю до людей та незначною складністю проведення виборів, цей термін можна скоротити до одного-двох років, додатково вивчивши це питання, також визначити систему підзвітності перед відповідною радою та незалежність від сільського, селищного, міського голови [249, с. 47]. Слід зазначити, що реформування органів внутрішніх справ передбачає утворення замість дільничних міліціонерів місцевих шерифів. Однак, підпорядкування цих шерифів не відрізняється від того, що встановлено щодо інших поліцейських. У зв'язку з цим, слід погодитись з пропозицією науковців щодо покладення завдання з охорони порядку на місцях на шерифів, обраних територіальною громадою.

Окремо необхідно зупинитися на питанні удосконалення гарантій законності діяльності поліцейських та забезпечення дотримання ними прав та свобод людини та громадянина.

Сьогодні проблема дотримання прав, свобод та інтересів людини та громадянина в Україні, зокрема, правоохоронними органами, стоїть досить гостро. Про це йдеться у Листі Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини від 3 квітня 2015 року на адресу Кабінету Міністрів України та Апарату Верховної Ради України «Подання щодо вжиття заходів загального характеру, необхідних для виконання рішень Європейського суду з прав людини, що набули статусу остаточного у I кварталі 2015 року». В ньому міститься стислий огляд проблем, які призвели до визнання Європейським судом з прав людини порушень Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та пропозиції щодо їх вирішення [81].

Статистика показує, що кількість позовів до Європейського суду з прав людини у Страсбурзі від українських громадян кожного року зростає. Згідно з даними, які подані на сайті Європейського суду, на стадії розгляду 16150 скарг від українських позивачів, що становить 19 % від кількості справ з усіх 47 країн. У цій статистиці Україна лідирує [9]. І лівова частка порушень прав людини допускається саме співробітниками правоохоронних органів.

Б. І. Стахура вказує, що для усунення прогалин у законодавстві України щодо нормативно-правового закріплення прав і свобод людини та громадянина, їх правових гарантій, а також діяльності органів внутрішніх справ щодо їх забезпечення, назріла необхідність у доповненні та внесенні змін до Конституції України, в яких повинні бути визначені принципи діяльності органів виконавчої влади, зокрема, і органів внутрішніх справ, щодо забезпечення прав та свобод людини, міститися узагальнений перелік прав і свобод, їх конституційні гарантії, процедура їх забезпечення, порядок відновлення. Важливо, на думку вченого, привести нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України у відповідність до міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав і свобод людини [201, с. 50]. З пропозицією науковця можна погодитись. Однак, недостатньо лише закріпити в Конституції та законах України основні засади забезпечення прав та свобод людини та громадянина працівниками поліції. Необхідно також

імплементувати міжнародні стандарти діяльності поліцейського в цьому напрямку до національного законодавства.

Як вказує О. С. Стеблинська, метою запровадження міжнародних стандартів має стати саме закріплення таких форм і напрямів діяльності органів поліції, їх посадових осіб, які забезпечували б функціонування суспільних відносин у різних сферах життєдіяльності на засадах непорушності конституційних прав і свобод людини і громадянина. Такий правовий стандарт взаємовідносин органів міліції та громадян повинен виходити зі статусу людини як суб'єкта, перед яким міліція відповідальна за свою діяльність [202, с. 194].

Важливою гарантією забезпечення законності діяльності поліцейського є здійснення своєчасного контролю. Одним із нововведень Закону України «Про Національну поліцію» є запровадження інституту громадського контролю за діяльністю поліції. Зокрема, відповідно до ст. 87 цього закону, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу поліції на території Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, відповідної області, району або міста своїм рішенням прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади.

Проаналізувавши інститут громадського контролю поліції, В. В. Галаган та М. В. Романенко дійшли висновку, що новий Закон «Про Національну поліцію» встановлює чітку схему звільнення тих керівників територіальних органів поліції, які порушують вимоги закону. Але є ще деякі проблеми, наприклад, не визначено такої ж можливості прийняття резолюції недовіри щодо всіх працівників поліції, які порушують вимоги закону, а не лише керівників [32, с. 34]. У зв'язку з цим, необхідно врегулювати питання прийняття резолюції недовіри щодо інших працівників поліції.

Крім того, на нашу думку, необхідно передбачити порядок здійснення державного контролю за діяльністю працівників поліції, не допускаючи при цьому необґрунтованого втручання в неї.

Таким чином, для удосконалення гарантій забезпечення реалізації адміністративно-правового статусу працівника поліції вважаємо за необхідне:

- 1) в окремій статті Закону України «Про Національну поліцію» передбачити гарантії діяльності професійних спілок поліцейських; визначити їх права та обов'язки, в тому числі у відношенні захисту прав та інтересів поліцейських; порядок їх формування, тощо;
- 2) встановити на рівні закону загальні рекомендації щодо поведінки та повноважень поліцейських в умовах військового, надзвичайного стану та під час окупації іноземною державою;
- 3) передбачити основні форми та методи здійснення державного контролю за діяльністю поліцейського за принципом поділу контрольних повноважень між законодавчою, виконавчою та судовою владою;
- 4) доповнити положення статей Закону України «Про Національну поліцію», якими врегульоване питання застосування поліцейських заходів: уточнити випадки їх застосування під час масових зворушень та значного скупчення людей, а також розробити детальні рекомендації та інструкції щодо поведінки поліцейського у різних нетипових ситуаціях;
- 5) визначити механізм реалізації деяких соціальних гарантій, зокрема, права поліцейського на забезпечення житлом — закладати кошти у бюджеті відповідного рівня, організувати державне житлове будівництво, тощо.

Удосконалення гарантій забезпечення реалізації адміністративно-правового статусу поліцейського є одним із важливих завдань, які потребують першочергового вирішення. Необхідно не лише дотримуватися принципу повноти законодавчого регулювання гарантій, але і визначити механізм їх дії, щоб задекларовані гарантії могли реалізовуватися на практиці.

Висновки до третього розділу

Аргументовано, що для застосування досвіду зарубіжних держав пострадянського простору у сфері регулювання адміністративно-правового статусу працівника поліції в законодавстві України необхідно: 1) в окремій статті Закону України «Про Національну поліцію» визначити адміністративні права поліцейського; 2) ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію» доповнити такими обмеженнями поліцейського, як заборона використовувати в особистих інтересах або в інших цілях, крім службових, фінансові, матеріально-технічні та інформаційні засоби, інше державне майно; 3) закріпити повноваження поліцейського в умовах надзвичайного, воєнного стану, під час військових конфліктів; 4) доповнити гарантії поліцейського, визначені ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію», можливістю звільнення поліцейського від юридичної відповідальності на підставі обґрунтованого професійного ризику (за прикладом законодавства Республіки Білорусь).

Виокремлено наступні особливості організації та діяльності поліції в країнах англосаксонської правової системи: а) значна децентралізація, яка проявляється у тому, що у державах, окрім федеральної, діє також і місцева поліція, яка не підпорядковується першій, та тим, що законодавство про поліцію формується як у централізованому порядку, так і органами місцевої влади; б) загальнодержавні нормативно-правові акти, якими керується поліція, як правило, містять доволі загальні норми, які конкретизуються та розвиваються відповідним законодавством про поліцію на рівні штатів, провінцій, графств; в) значна роль як регулятора діяльності органів поліції належить судовим прецедентам; г) наявність серйозного позавідомчого контролю, який може здійснюватися одразу декількома різними спеціально створеними для цього комісіями.

Проаналізовано досвід правового регулювання статусу поліції у деяких країнах континентальної правової сім'ї, зокрема, таких як Франція, Федеративна Республіка Німеччина, Австрія, та можливості його використання.

Спираючись на вивчення досвіду врегулювання організації та функціонування органів поліції у вищезазначених країнах континентальної правової сім'ї, а також таких держав як Італія, Іспанія, Польща, Бельгія, Швеція, Данія та ін., виокремлено такі характерні для них властивості: а) досить жорстка централізація механізму управління органами поліції; б) поліція, як правило, є цивільним відомством. Разом із тим, у ряді європейських країн (Франція, Італія, Іспанія) функціонують й мілітаризовані підрозділи поліції, що підпорядковуються міністерствам оборони цих держав; в) правові основи діяльності поліції закріплюються на рівні Конституцій (конституційних законів) країн; г) відносно високий рівень уніфікації законодавства про поліцію; ґ) значна роль у врегулюванні діяльності органів поліції належить підзаконним, зокрема, урядовим, нормативно-правовим актам; д) наявність спеціальних поліцейських звань, що відрізняються від військових.

Доведено, що здійснюючи нормативно-правове забезпечення діяльності Національної поліції України, корисним буде звернути увагу на наступні аспекти зарубіжного досвіду щодо вирішення даного питання: по-перше, зменшення децентралізації в управлінні територіальними органами поліції, що дозволить місцевій владі, а також відповідним територіальним громадам, брати більш активну участь у процесі організації та координації діяльності органів Нацполіції. Зокрема, вважаємо, що в умовах існуючої сьогодні у нашій країні тенденції до децентралізації влади, а також посилення громадського контролю за роботою її органів, перш за все у цілях протидії корупції, було б доцільним визнати посади керівників територіальних управлінь поліції виборними; по-друге, розроблення довідників або інструкцій із алгоритмами поведінки поліцейських у стандартних ситуаціях. Даний документ не є нормативно-правовим актом, а отже, не зобов'язує поліцейського до певних дій, його мета полягає в іншому: забезпечити оперативне та адекватне проблемній ситуації, що виникла, реагування поліцейських. Разом із тим, вважаємо за потрібне наголосити на тому, що під час підготовки поліцейських ні в якому разі не можна зводити процес навчання лише до заучування викладеного у таких

довідниках, інструкціях опису моделі поведінки поліцейського у типовій ситуації. Адже досить часто ті життєві ситуації, з якими стикаються в процесі своєї діяльності поліцейські, не можуть бути вирішені ефективно шляхом прийняття шаблонних рішень і вимагають для їх належного розв'язання від посадових осіб прояву нестандартного мислення; по-третє, чітко визначити предмет відання та відповідні йому повноваження кожної зі структурних ланок системи органів поліції; по-четверте, розвивати, окрім внутрішньовідомчого, й інші моделі контролю, які б передбачали активне залучення громадськості, органів місцевого самоврядування та адвокатської спільноти; по-п'яте, запровадити систему спеціальних звань, що відрізняються від військових і характеризують поліцейських як представників цивільної, а не мілітаризованої служби.

Обґрунтовано, що вивчення зарубіжного досвіду у питанні управління органами поліції є дуже важливим аспектом на шляху вдосконалення правового статусу Національної поліції України. Зауважено, що запозичення зарубіжного досвіду не повинне бути спонтанним і бездумним, воно має ґрунтуватися на глибокому та змістовному аналізі усіх суттєвих умов і обставин, в яких відбувалося формування цього досвіду, та їх порівнянні із наявною суспільно-політичною та економічною ситуацією в Україні. Це необхідно для того, щоб запозичені ідеї не просто декларувалися у законодавстві, а могли реально втілюватися у практичній діяльності органів поліції.

Визначено, що забезпечення діяльності будь-якого органу влади, в тому числі Національної поліції, являє собою складний, багатоаспектний процес по запровадженню цілої низки різного роду заходів, які, на нашу думку, можна умовно поділити на організаційний та правовий блоки. Розкрито організаційні аспекти забезпечення діяльності органів поліції.

Під організаційним забезпеченням діяльності Національної поліції запропоновано розуміти комплекс заходів, спрямованих на задоволення органів Національної поліції усіма ресурсами, необхідними для якісного та ефективного здійснення ними своїх завдань і функцій. Основними напрямками

такого забезпечення є: а) інформаційне забезпечення (під інформаційним забезпеченням діяльності Національної поліції пропонується розуміти діяльність зі збирання, аналітичного опрацювання та накопичення даних, необхідних для нормальної роботи поліції); б) матеріально-технічне та фінансове забезпечення; в) кадрове забезпечення.

Наголошено, що запроваджена цілком нова процедура добору кадрів для проходження служби в органах поліції, яка передбачає залучення до цього процесу представників громадськості, характеризується досить високим рівнем визначеності та прозорості. Разом із тим, на нашу думку, у певному аспекті законодавець під час прийняття Закону «Про Національну поліцію» відхилився від засадничих положень, проголошених у вищезгаданій стратегії, зокрема, йдеться про те, що відповідно до статті 52 даного закону, проведення конкурсу є обов'язковим тільки для осіб, які вперше приймаються на службу в поліцію для заміщення вакантних посад молодшого складу. Хоча стратегія передбачає, що конкурс має бути обов'язковим і при заміщенні керівних посад в системі органів МВС. Цей на перший погляд незначний недолік закону ставить під сумнів ефективність та дієвість процедури добору кадрів, адже керівників, як і раніше, призначатимуть, а це означає, що по службі, як і раніше, просуватимуться не найбільш гідні, а «найзручніші» кандидати. У зв'язку із цим, запропоновано внести відповідну поправку у Закон України «Про Національну поліцію», яка б передбачала, що просування по службі в органах поліції повинне здійснюватися тільки на конкурсній основі, незалежно від рівня посади.

З метою підвищення якості матеріально-технічного забезпечення діяльності поліції запропоновано: по-перше, здійснити оновлення комп'ютерної техніки та мережевого обладнання. Така актуальність даного заходу пояснюється тим, що активне здійснення інформатизації роботи органів поліції вимагає широкого застосування новітнього програмного забезпечення, яке досить часто є дуже вимогливим до продуктивності комп'ютерного обладнання, на якому його використовують; по-друге, посилити якість

матеріального забезпечення найнижчих ланок органів поліції. Адже як свідчить досвід минулих років, будь-яке переоснащення чи оновлення технічної бази органів МВС, як правило, розпочинається із керівних ланок, у той час як низові сегменти забезпечуються матеріальними та технічними ресурсами за залишковим принципом. В цілому дана проблема притаманна практично всім органам влади в нашій країні.

Обстоюється позиція, що сьогодні в Україні вже закладено основні організаційні засади діяльності Національної поліції та запроваджено відповідні забезпечувальні механізми, головним завданням яких є гарантування стабільної та ефективної роботи її органів шляхом повноцінного задоволення їх потреб у інформаційних, матеріально-технічних, фінансових, кадрових та інших ресурсах.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – визначення сутності адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні та вироблення пропозицій та рекомендацій щодо його удосконалення. В результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, сформульованих особисто здобувачем. Основні з них такі.

1. Встановлено, що на основі огляду наукових досліджень, об'єктом яких є адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ, підрозділів Національної поліції України, їх кадрове та інше забезпечення, зроблено висновок, що питання правового закріплення статусу поліцейського характеризується неабиякою актуальністю і перебуває в центрі уваги багатьох вчених.

Наголошено, що у ході характеристики адміністративно-правових досліджень статусу міліції та сучасної Національної поліції України з'ясовано, що теоретико-правові підходи щодо організації діяльності поліцейських постійно змінювались у ході еволюції суспільства. Спираючись на дослідження генези статусу поліцейського, можемо зазначити, що форми, методи та засоби його правового статусу в першу чергу залежать від національних особливостей визначення основних завдань держави в той чи інший історичний період її розвитку.

2. Доведено, що стан формування теоретичних засад та законодавства, що регулює адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні пов'язаний з історичними етапами розвитку цивілізації та процесом становлення української державності.

Етапи формування та розвитку адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні запропоновано поділити на три періоди. Перший період охоплює період функціонування органів внутрішніх справ до 2015 р., під

час якого у науковій спільноті активно формувалися праці вітчизняних та іноземних науковців, які відображають загальні особливості формування та історичних змін статусу поліції на території України, стосуються історичної трансформації організаційно-правових засад діяльності поліцейського та його діяльності.

Узагальнено, що другий етап формування та розвитку адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні охоплює період від початку створення та функціонування Національної поліції України (2015 р.) та до кінця 2020 р., та передбачає зокрема, формування правових аспектів функціонування органів поліції та особи поліцейського, поліцейської діяльності, сучасних проблем у цій сфері. Цей блок вміщує питання організаційного, матеріально-технічного, кадрового забезпечення діяльності як Національної поліції України, загалом, так й особи поліцейського, зокрема.

3. Розкрито зміст адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. Визначено, що адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні – це закріплена в нормах адміністративного права сукупність завдань функцій та повноважень, що визначаються відповідним обсягом адміністративної правосуб'єктності, а також за невиконання поліцейський несе персональну юридичну відповідальність, встановленому чинним законодавством України.

Визначено до структури адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні відносити: права й обов'язки (повноваження), юридичну відповідальність та юридичні гарантії його діяльності. Підкреслено, що вказані елементи є первинними складовими цілісного юридичного утворення, що в той же час містять у собі елементи власної системи. Наголошено, що саме завдяки існуванню між структурними елементами певних зв'язків, явище набуває ознак цілісності та впорядкованості і може визначатися як самостійне юридичне явище.

Охарактеризовано елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. Обґрунтовано, що реалізація адміністративно-

правового статусу поліцейського в Україні пов'язана із правильним визначенням функцій, які запропоновано розуміти як визначені у відповідності до мети діяльності Національної поліції України напрями діяльності поліцейського, що спрямовані на виконання завдань та функцій держави.

4. Охарактеризовано повноваження поліцейського як специфічну правову категорію, що відображає правообов'язок поліцейського, зміст якого полягає в тому, що, з одного боку, поліцейський наділяється державою певними правомочностями, які дозволяють йому у межах своєї компетенції пред'являти до інших учасників правовідносин відповідні, обов'язкові для виконання, владні веління (вимоги) про необхідність певної поведінки, а з іншого — від самого поліцейського державою вимагається реалізація конкретних варіантів поведінки, необхідних для виконання поставлених перед ним завдань та функцій. Виокремлено та проаналізовано такі повноваження поліції: а) адміністративні; б) охоронні; в) такі, що пов'язані зі здійсненням оперативно-розшукових заходів; г) кримінальні процесуальні; ґ) організаційні тощо.

Запропоновано класифікувати права та обов'язки поліцейського на загальні (ті, що визначені у титульному Законі України «Про Національну поліцію») та спеціальні (ті, що визначені у інших нормативно-правових актах, залежно від займаної посади в поліції). Зокрема, до загальних прав та обов'язків поліцейського віднесені наступні: здійснювати превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; протидія злочинності; неухильне й точне дотримання Конституції України та Законів України; дотримання принципу професійності при виконанні службових обов'язків; своєчасне реагування на заяви та повідомлення громадян тощо.

Обов'язки поліцейського запропоновано об'єднати у групи: 1) загальні обов'язки (такі обов'язки поліцейського, які є характерними для й для інших службових осіб) та 2) спеціальні (які характерні лише для поліцейського, який займає відповідну посаду в органі чи підрозділі Національної поліції України).

5. Встановлено особливості юридичної відповідальності поліцейського в Україні якими є: державно-правовий примус; юридичний факт – момент вчинення правопорушення; підставою застосування є склад правопорушення; застосується спеціальними органами; передбачає примусове позбавлення правопорушника певних благ: особистих, майнових або духовних; є суворою регламентацією заходів державного примусу у нормах права.

Виокремлено ознаки юридичної відповідальності поліцейських:

- 1) законодавством передбачено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну, цивільно-правову та матеріальну відповідальність залежно від наслідків вчинення правопорушення;
- 2) суб'єктом виступає поліцейський, незалежно від посади;
- 3) є значно ширшою та підвищеного рівня у зв'язку з широким колом питань, що підпадають під компетенцію органів Національної поліції;
- 4) є невід'ємним елементом правового статусу поліцейського як представника державної влади;
- 5) виникає з моменту набуття особою правового статусу;
- б) притягнення поліцейського до юридичної відповідальності починається зі службового розслідування, передбачає відповідні види стягнень, які застосовуються до поліцейських (позбавлення звання, пониження у спеціальному званні тощо).

Визначено, що притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності можливо за умови вчинення ним дисциплінарного проступку, об'єктами якого визначені – службова дисципліна; обов'язки особи поліцейського; обмеження та заборони, визначені законодавством для поліцейського; авторитет поліції.

Під відповідальністю поліцейського запропоновано розуміти їх обов'язок зазнати для себе певного виду і міри негативні наслідки, визначені законодавством, за вчинення ними порушення чинного законодавства під час виконання завдань та функцій. Зазначено, що якщо поліцейський вчинив протиправні дії не під час перебування на службі, то він буде притягатися до відповідальності на загальних підставах.

6. Обґрунтовано необхідність поділу соціально-правових гарантій поліцейського в Україні на наступні види: 1) соціальні гарантії поліцейського, що проходить службу; 2) соціальні гарантії членів сімей поліцейського; 3) соціальні гарантії поліцейського, який звільняється із органів Національної поліції України у зв'язку з реформуванням Національної поліції України; 4) соціальні гарантії поліцейського, які виходять на пенсію.

З'ясовано, що до юридичних гарантій діяльності поліцейського в Україні слід відносити наступні: гарантії професійної діяльності, організаційні, матеріально-технічні, соціально-правові, соціально-економічні та психологічні.

Встановлено, що під гарантіями професійної діяльності поліцейського в Україні слід розуміти узгоджену діяльність держави та уповноважених нею органів щодо визначення належних умов для реалізації поліцейськими завдань та функцій, що покладені на них законом.

Доведено, що гарантії реалізації поліцейським свого правового статусу мають два вектори спрямування: з одного боку, вони покликані забезпечити комплекс необхідних умов для ефективного виконання свого суспільного призначення, а з іншого – виступають засобом обмеження владних повноважень поліції та спрямування процесу їх реалізації у русло законності.

Запропоновано внести зміни до чинного Закону України «Про Національну поліцію України» шляхом доповнення його статтею «соціально-правові гарантії», в якій закріпити: можливість отримання службового житла чи отримати компенсацію за оренду житла; належне медичне забезпечення у випадку проходження служби в районі Операції Об'єднаних Сил; диспансерне лікування та санаторно-курортний відпочинок для поліцейського та членів його сімей; належна система пенсійного забезпечення з урахуванням надбавок й одноразових грошових виплат.

7. Аргументовано, що для застосування досвіду зарубіжних держав пострадянського простору у сфері регулювання адміністративно-правового статусу працівника поліції в законодавстві України необхідно: 1) в окремій статті Закону України «Про Національну поліцію» визначити права

поліцейського; 2) ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію» доповнити такими обмеженнями поліцейського, як заборона використовувати в особистих інтересах або в інших цілях, крім службових, фінансові, матеріально-технічні та інформаційні засоби, інше державне майно; 3) закріпити повноваження поліцейського в умовах надзвичайного, воєнного стану, під час військових конфліктів; 4) доповнити гарантії поліцейського, визначені ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію», можливістю звільнення поліцейського від юридичної відповідальності на підставі обґрунтованого професійного ризику (за прикладом законодавства Республіки Білорусь).

Виокремлено особливості організації та діяльності поліції в країнах англосаксонської правової системи: значна децентралізація, яка проявляється у тому, що у державах, окрім федеральної, діє також і місцева поліція, яка не підпорядковується першій, та тим, що законодавство про поліцію формується як у централізованому порядку, так і органами місцевої влади; загальнодержавні нормативно-правові акти, якими керується поліція, як правило, містять доволі загальні норми, які конкретизуються та розвиваються відповідним законодавством про поліцію на рівні штатів, провінцій, графств; значна роль як регулятора діяльності органів поліції належить судовим прецедентам; наявність серйозного позавідомчого контролю, який може здійснюватися одразу декількома різними спеціально створеними для цього комісіями.

Встановлено, що для використання зарубіжного досвіду деяких європейських країн (Великобританії, Німеччини, Франції, Бельгії, Польщі) та США у сфері регулювання адміністративно-правового статусу працівника поліції в законодавстві України необхідно: 1) залучити іноземних фахівців до розроблення комплексних програм навчання, підготовки та підвищення кваліфікації співробітників поліції; особливу увагу приділити удосконаленню програм навчання керівного складу поліції; 2) розглянути можливість застосування зарубіжного досвіду у сфері формування механізму взаємодії різних поліцейських органів та поліції з іншими правоохоронними органами;

3) визначити способи залучення громадських правоохоронних формувань до виконання завдань поліції, в тому числі спільних, підвищити ефективність механізму їх взаємодії; 4) приділяти більше уваги перевірці психологічних та особистісних якостей кандидатів на посаду працівників поліції, а також протягом проходження служби всіляко підтримувати необхідний рівень цих якостей.

8. Окреслено напрямки удосконалення національного законодавства, що регламентує адміністративно-правовий статус поліцейського. Визначено, що протидія злочинності та захист прав й основоположних свобод громадян у відповідності зі стандартами та принципами Європейського Союзу є пріоритетним напрямом діяльності поліцейського та подальшим вектором їх розвитку.

Запропоновано визначити та закріпити на законодавчому рівні адміністративно-правовий статус поліцейського з метою якісної реалізації ним своїх повноважень. В даному контексті окремої уваги слід приділити удосконаленню системи соціальних та трудових гарантій діяльності поліцейського особливо у сучасних умовах удосконалення діяльності Національної поліції України та підвищення престижу поліцейської служби.

На основі зарубіжного досвіду регламентації правового статусу поліцейського запропоновано систему заходів забезпечення реалізації адміністративно-правового статусу працівника поліції, яка включає: 1) гарантії – умови; 2) організаційно-правові гарантії; 3) гарантії інформаційно-правового забезпечення; 4) гарантії забезпечення особистої безпеки поліцейського та безпеки членів його сім'ї; 5) гарантії правового захисту поліцейського; 6) гарантії соціального захисту поліцейського; 7) службово-трудова гарантії; 8) гарантії належного виконання поліцейським своїх посадових обов'язків та недопущення зловживання своїм службовим становищем.

З метою удосконалення правового регулювання юридичних гарантій забезпечення реалізації адміністративно-правового статусу працівника поліції

пропонується: 1) в окремій статті Закону України «Про Національну поліцію» передбачити гарантії діяльності професійних спілок поліцейських; визначити їх права та обов'язки, в тому числі щодо захисту прав та інтересів поліцейських; порядок їх формування (88,0 % опитаних поліцейських відмічають розбалансованість у взаємодії з професійними спілками); 2) встановити на рівні закону загальні рекомендації щодо поведінки та повноважень поліцейських в умовах воєнного, надзвичайного стану та під час окупації іноземною державою; 3) передбачити основні форми та методи здійснення державного контролю за діяльністю поліцейського за принципом поділу контрольних повноважень між законодавчою, виконавчою та судовою владою; 4) доповнити положення статей Закону України «Про Національну поліцію», якими врегульоване питання застосування поліцейських заходів, наступним: уточнити випадки їх застосування під час масових зворушень та значного скупчення людей, а також розробити детальні рекомендації та інструкції щодо поведінки поліцейського у різних нетипових ситуаціях; 5) визначити механізм реалізації деяких соціальних гарантій, зокрема права поліцейського на забезпечення житлом, – закладати кошти у бюджеті відповідного рівня, організовувати державне житлове будівництво (зазначену пропозицію підтримують 73,0 % опитаних поліцейських).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агабабьян Э. М. Экономический анализ сферы услуг. Москва : Экономика, 1968. 160 с.
2. Адміністративне право зарубіжних країн : курс лекцій / за ред. О. В. Кузьменко. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 528 с.
3. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2001. 528 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. кол. : В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юрид. думка, 2004. 584 с.
5. Арсеєнко А., Грищенко К., Привалов Ю. Сучасні проблеми функціонування державної служби (аналіз зарубіжних матеріалів). *Вісник УАДУ*. 1997. № 4. С. 66.
6. Бабінова О. О. Критерії оцінки ефективності діяльності органів місцевого самоврядування: світовий досвід та Україна. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 2. С. 73–78.
7. Барташук Т. П. Механізми інформаційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності в умовах сучасної міжнародної конкуренції : дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01. Київ, 2003. 211 с.
8. Басс В. О. Організаційно-правові засади створення місцевої міліції в Україні: порівняльний аналіз з діяльністю муніципальної поліції зарубіжних країн : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 199 с.
9. Беззуб І. Національна стратегія у сфері прав людини в Україні: оцінки експертів. *Конституційний процес в Україні. Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів*. 2015. № 1–2. С. 3–11.
10. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія. Харків : НікаНова, 2014. 544 с.

11. Бесчастний В. Міжнародний досвід у діяльності міліції України. *Віче*. 2009. № 24. С. 21–24.
12. Бесчастний В., Тимченко О. Імідж як складова успіху правоохоронця: до постановки проблеми. *Віче*. 2012. № 2. С. 6–8.
13. Бирюков П. Н. Полиция Швеции. *Евразийский юридический журнал*. 2012. № 1. С. 136–140.
14. Білобров Т. В. Адміністративно-правовий статус Департаменту кіберполіції Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 209 с.
15. Бова А. А. Оцінка роботи поліції (міліції) та громадська думка. URL: <http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/4.2005/13-21.pdf> (дата звернення: 12.12.2019)
16. Болдырев С. Н. Юридические гарантии обеспечения прав и свобод личности в деятельности органов внутренних дел (теоретико-правовой аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Ростов-на-Дону, 2001. 210 с.
17. Большая советская энциклопедия : в 30 т. Т. 6. Москва : Сов. энцикл., 1971. 624 с.
18. Большой латинско-русский словарь. URL: <http://www.linguaeterna.com/vocabula>
19. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2018. 524 с.
20. Борисов А. Б. Большой экономический словарь. Москва : Книжный мир, 2003. 895 с.
21. Босак Х. Кадрова політика в органах внутрішніх справ України – механізм реалізації кадрового потенціалу. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 419–424.
22. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Кн. 3 : Договоры о выполнении работ и оказании услуг. Москва : Статут, 2007. 1055 с.

23. Братель С. Г. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ : цикл наук. пр. : реферат. Київ, 2015. 10 с.
24. Братусь С. Н. Юридические лица в советском гражданском праве (понятия, виды, государственные юридические лица). Москва : Юриздат, 1947. 448 с.
25. Венедиктов В. С. Напрямки вдосконалення соціально-правового захисту працівників ОВС. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 8. С. 78–85.
26. Витрук Н. В. Правовой статус личности в СССР Москва : Юрид. лит., 1985. 176 с.
27. Войтович Н. Суб'єктивні права людини та громадянина в науковій інтерпретації Б. Кістяківського. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 234–238.
28. Войтович Р. Особливості діяльності державних службовців в умовах глобалізації. *Вісник державної служби України*. 2006. № 3. С. 20–23.
29. Волженкин Б. В. Общественная опасность преступника и основание уголовной ответственности. *Правоведение*. 1963. № 3. С. 91–98.
30. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. 240 с.
31. Габричидзе Б. Н., Чернявский А. Г., Кузнецов С. М. Административное право Российской Федерации : учебник. Москва : Дело и Сервис, 2001. 624 с.
32. Галаган В. В., Романенко М. В. Інститут громадського контролю за діяльністю поліції // Національна поліція України: проблеми становлення та перспективи розвитку : зб. матеріалів наук.-практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 10 груд. 2015 р.). Харків : ХНУВС, 2015. 192 с.
33. Галюк А. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо запобігання та протидії наркоманії на регіональному рівні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 27 с.

34. Гель А. П., Семаков Г. С., Кондракова С. П. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : МАУП, 2004. 272 с.

35. Гирич О. Г. Трудове право : курс лекцій : для студентів юрид. вузів та факультетів. Київ : ТП Пресс, 2003. 208 с.

36. Голосніченко І. П. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. *Вісник НГУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2011. № 1 (9). С. 147–155.

37. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. Київ : КМУЦА, 1995. 78 с.

38. Горбачевський В. Я. Кадрове забезпечення оперативних підрозділів кримінальної міліції. *Кадровий вісник.* 2011. № 1 (1). С. 23–33.

39. Горбенко Д. А. Організаційно-правові та методичні засади удосконалення діяльності психологічної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2018. 307 с.

40. Горбенко Д. А. Організаційно-правові та методичні засади удосконалення діяльності психологічної служби МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2018. 22 с.

41. Григоренко І. А. Використання досвіду європейських країн у реформуванні органів внутрішніх справ України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2014. № 1. С. 249–257.

42. Грітчина В. Ю. Поняття і значення кадрових процедур у Національній поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2015. Вип. 3 (9). Т. 2. С. 21–24.

43. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Основные принципы этики полицейской службы. Киев : ВІРА–Р, 1999. 674 с.

44. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Москва : Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1955. Т. 3. 769 с.

45. Дворецька Г. В. Соціологія : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2001. URL: <http://buklib.net/books/24091/> (дата звернення: 12.12.2019).

46. Дивак М. М. Адміністративно-правові засади управління якістю кадрового забезпечення органів внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 208 с.

47. Дмитрик Р. В. Відповідальність як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 10. С. 190–195.

48. Дмитрик Р. В. Зарубіжний досвід діяльності поліцейських та можливості його використання в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 210–216.

49. Дмитрик Р. В. Оптимізація критеріїв оцінювання ефективності діяльності поліцейського в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 2. Т. 2. С. 177–181.

50. Дмитрик Р. В. Особисті якості поліцейського як фактори забезпечення його ефективності його діяльності // Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7–8 квіт. 2017 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 39–41.

51. Дмитрик Р. В. Повноваження як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні // Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17–18 січ. 2020 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 61–63.

52. Дмитрик Р. В. Поліцейський як об'єкт адміністративно-правового дослідження // Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19–20 квіт. 2019 р.). Львів : ЗО «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 22–24.

53. Дмитрик Р. В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 8. С. 178–183.

54. Дмитрик Р. В. Права та обов'язки як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 9. С. 203–208.
55. Дмитрик Р. В. Становлення та розвиток адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні // Теорія і практика сучасної юриспруденції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7–8 груд. 2018 р.). Київ : ЦПНД, 2018. С. 43–46.
56. Дмитрик Р. Совершенствование законодательства, регулирующего административно-правовой статус полицейского в Украине. *KELM*. 2020. № 7. С. 219–224 (Республика Польша).
57. Довгунь С. З. Адміністративно-правові засади діяльності органів досудового розслідування (на прикладі Національної поліції України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2017. 314 с.
58. Дрозд О. Ю. Адміністративна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 20 с.
59. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
60. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні : дис... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2002. 222 с.
61. Загальна теорія держави та права : навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 320 с.
62. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2002. 250 с.
63. Згуровский М. З., Доброногов А. В., Померанцева Т. Н. Исследование социальных процессов на основе методологии системного анализа. Киев : Наук. думка, 1997. 222 с.

64. Зеленський Є. С. Адміністративно-правовий статус ювенального поліцейського: питання сьогодення. *Правове забезпечення адміністративної реформи*. 2019. № 1. С. 75–77.
65. Зозуля Є. В. Кадрове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України: історія, сучасний стан і тенденції розвитку. *Вісник Донецького національного університету*. 2011. Вип. 2. С. 256–261.
66. Иванов А. П. Гарантии конституционных прав советских граждан. *Ученые записки Саратовского юридического института им. Д. И. Курского*. 1968. Вып. XVII. Кн. 1. С. 11–15.
67. Иоффе О. С. Советское гражданское право : курс лекций ЛГУ им. А. А. Жданова. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1965. 347 с.
68. Иоффе О. С., Шаргородский М. Д. Вопросы теории права. Москва : Госюриздат, 1961. 381 с.
69. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2002. 543 с.
70. Ізбаш К. С., Славінська І. В. Сучасний стан кадрового забезпечення персоналу органів і підрозділів Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 165–168.
71. Ізуїта П. О. Правове регулювання охорони праці в умовах ринкової економіки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2008. 177 с.
72. Іншин М. І. Управління та правове регулювання вивільнення працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 1998. 18 с.
73. Іщенко І. В. Адміністративно-правові засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 24 с.
74. Капля О. Тенденції реформування поліції країн Центральної Європи на прикладі Чехії, Угорщини, Польщі. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 6. С. 100–101.

75. Карапетян Л. М. К вопросу о моделях федерализма (Критический обзор некоторых публикаций). *Государство и право*. 1996. № 12. С. 53–65.
76. Каримова Р. Р. Юридические обязанности: сущность и проблемы реализации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Екатеринбург, 2008. 22 с.
77. Кельман М. М. Загальна теорія права : підручник. Київ : Кондор, 2002. 353 с.
78. Керліц К. В. Проблеми законодавчих гарантій діяльності слідчого органів внутрішніх справ. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 324–327.
79. Клочко А. М. Кадрове забезпечення органів внутрішніх справ України: порядок та основні елементи. *Форум права*. 2014. № 4. С. 175–180.
80. Ключев О. М. Проблеми кадрового забезпечення органів внутрішніх справ на місцевому рівні. *Форум права*. 2006. № 3. С. 67–71. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta
81. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
82. Кожухар О. В. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами і підрозділами Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 23 с.
83. Козлов А. Ф. Компетенция прокуратуры СССР // Компетенция прокуратуры СССР : Межвуз. сб. науч. тр. Свердловского юрид. ин-та. Свердловск : Изд-во Свердловского юрид. ин-та, 1985. С. 24–28.
84. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
85. Комзюк В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 191 с.

86. Конституційне право України : підручник для студентів ВНЗ / за ред.

Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. Київ : Ін Юре, 2002. 544 .

87. Концепція «100 днів якості Національної поліції України» // Портал МВС України. URL: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/article/1714126?annId=1714127>

88. Копиленко О. Л., Римаренко Ю. І., Мозговий Л. І., Кушерець В. І. Правознавство : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2007. 400 с. URL: http://pidruchniki.com/18540516/pravo/administrativne_zakonodavstvo

89. Коптєв П. Б. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів по роботі з персоналом ОВС : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2006. 212 с.

90. Котюк В. О. Теорія права : навч. посіб. для юрид. фак. вузів. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.

91. Кравченко Ю. Ф. Актуальні проблеми реформування органів внутрішніх справ України (організаційно-правові питання) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 1998. 191 с.

92. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247 с.

93. Крижановська В. А. Про «поліцейське право» як різновид адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 125–131.

94. Криштанович М. Державне управління кадровим забезпеченням органів внутрішніх справ України. *Демократичне врядування : науковий вісник*. 2012. Вип. 9. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik9/fail/Kryshtanovych.pdf (дата звернення: 12.12.2019)

95. Крищенко А. Є. Адміністративно-правовий статус керівника територіального органу Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 255 с.

96. Крищенко А. Є. Завдання та функції Національної поліції як учасника адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (103). С. 121–130.

97. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 3. С. 10–15.

98. Куліш А. М. Організаційно-правове забезпечення статусу працівників податкової міліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 177 с.

99. Кунєв Ю. Д., Коросташова І. М., Мазур А. В., Шапошник С. П. Управління в митній службі : підручник. Київ : Центр навч. літ., 2006. 406 с.

100. Курило В. Надання охоронних послуг як об'єкт підприємництва. *Право України*. 2003. № 2. С. 113–117.

101. Куций О. А. Система юридичних гарантій суб'єктивних прав громадян. *Вісник НУВС*. 2003. № 21. С. 176–179.

102. Кучук А. М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 20 с.

103. Лаврінченко О. В. Забезпечення реалізації права працівників ОВС України та осіб, звільнених зі служби, на правову інформацію як напрям посилення їхнього соціально-правового захисту (теоретичні та прикладні аспекти питання). *Економіка. Фінанси. Право*. 2006. № 9. С. 27–39.

104. Лаврінченко О. В. Судовий порядок вирішення індивідуальних службово-трудоових спорів працівників органів внутрішніх справ України: теоретичні та практичні аспекти проблеми та шляхи її вирішення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2004. № 12. С. 15–26.

105. Лазарев Б. М. Компетенція органів управління. Москва : Юрид. лит., 1972. 280 с.

106. Лапка О. Я. Правовий захист працівників органів внутрішніх справ: визначення його поняття. *Право України*. 2000. № 9. С. 109–123.

107. Лапка О. Я. Соціальний захист деяких категорій державних службовців: визначення його поняття. *Право України*. 2001. № 3. С. 47–49.

108. Лисакова Л. І. Класифікація видів оцінювання державно-управлінської діяльності. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2009. Вип. 2 (2). URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02\(2\)/Lysakova.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02(2)/Lysakova.pdf)

109. Литвин В. В. Психолого-правові засади удосконалення професійної діяльності поліцейських патрульної поліції : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2019. 261 с.

110. Лошицький М. В. Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2002. 181 с.

111. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 220 с.

112. Лукашева Е. А. Право, мораль, личность. Москва : Наука, 1986. 326 с.

113. Любченко П. М. Компетенція суб'єктів місцевого самоврядування. Харків : Модель Всесвіту, 2001. 224 с.

114. Маврин С. П., Хохлов Е. П. Работник как субъект трудового права. *Правоведение*. 1996. № 4. С. 68–78.

115. Маркушин А. Г. Оперативно-розыскная деятельность – необходимость и законность. Нижний Новгород : НЮИ МВД России, 1997. 400 с.

116. Мартинов М. Д. Сучасні проблеми організації діяльності органів внутрішніх справ України та шляхи їх вирішення. *Форум права*. 2010. № 3. С. 290–296.

117. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 505 с.

118. Монастирський Г. Л. Теорія організації : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 319 с.
119. Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посіб. Київ : Знання, КОО, 2000. 662 с.
120. Нагорний О. П. Законність в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ та шляхи її удосконалення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2003. 205 с.
121. Нагорний О. П. Законність в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ та шляхи її удосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2003. 22 с.
122. Нерсесянц В. С. Система юридических гарантий прав и свобод граждан // Социалистическое правовое государство: концепция и пути реализации. Москва : Юрид. лит., 1990. 318 с.
123. Неумивайченко Н. Державна служба: розмежування і взаємозв'язок трудових і адміністративних правовідносин. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2 (25). С. 155–162.
124. Нечитайленко А. А. Основы теории права : учеб. пособие. Харків : Консум, 1998. 176 с.
125. Нікуліна А. Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 241 с.
126. Нікуліна А. Г. До питання вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів досудового розслідування національної поліції України // Роль права та закону в громадянському суспільстві : Міжнародна наук.-практ. конф.(м. Київ, 12–13 лют. 2016 р.). Київ : ЦПНД, 2016. С. 59–62.
127. Нікуліна А. Г. До питання вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів досудового розслідування національної поліції України // Сучасні проблеми адміністративного права та процесу : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 240–243.

128. Нікуліна А. Г. Історико-правовий аналіз розвитку та становлення органів досудового розслідування в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 103–107.

129. Нікуліна А. Г. Удосконалення законності, дисципліни та внутрішнього порядку в органах досудового розслідування національної поліції України // Актуальні проблеми реформування системи законодавства України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 27–28 січ. 2017 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 45–49.

130. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконіт, 1999. Т. 2. 256 с.

131. Новіков В. В. Суб'єктивні права громадян у сфері охорони правопорядку. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2002. Вип. 1. С. 202–209.

132. Общая теория права и государства : учебник / под ред. В. В. Лазарева. Москва : Юрист, 2002. 517 с.

133. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. Москва : Изд-во АН СССР, 1984. 625 с.

134. Онищук С. В. До питання правового статусу звільненого працівника міліції. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2008. Вип. XX. С. 179–184.

135. Онищук С. В. Право на правову інформацію як механізм соціально-правового захисту працівників ОВС України та осіб, звільнених із служби. *Державне управління: теорія та практика*. 2007. № 2 (6). URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2007-2/>

136. Основи римського приватного права : підручник / за заг. ред. В. І. Борисової, Л. М. Баранової. Харків : Право, 2008. 224 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/rum-pr/438-rim-privat/6190--3-1-.html>

137. Остапович В. П. Правові та психологічні основи менеджменту персоналу Національної поліції України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 19.00.06. Харків, 2020. 41 с.

138. Павлов Д. М. Адміністративне право: Загальна частина : конспект лекцій. Київ : МАУП, 2007. 136 с.
139. Падалка А. А. Совершенствование критериев оценки деятельности Национальной полиции Украины. *Право и Политика (Республика Кыргызия)*. 2016. № 1. С. 147–152.
140. Падалка О. А. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 207 с.
141. Падалка О. А. Обов'язки Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 19–22.
142. Падалка О. А. Щодо сутності правового статусу Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 72–76.
143. Падалка О. А. Юридична відповідальність Національної поліції України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2016. Вип. 20. С. 81–85.
144. Пал Л. Аналіз політики / пер. з англ. І. Дзюб. Київ : Основи, 1999. 422 с.
145. Панов І. О. Адміністративно-юрисдикційна діяльність дільничного інспектора міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2005. 20 с.
146. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис КУП*. 2010. № 2. С. 95–97.
147. Передерій О. С. Правовий статус поліції країн континентальної правової сім'ї: (загальнотеоретична характеристика на матеріалах Франції, Німеччини, Польщі) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2009. 211 с.
148. Перепелица М. А. Место плательщика налогов и сборов в системе субъектов налоговых правоотношений и его правовая природа. *Проблеми законності : республік. міжвід. наук. зб.* 1999. Вип. 39. С. 56–61.

149. Пихтін М. П. Організаційно-правові основи діяльності поліції Швеції (порівняльно-правовий аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 221 с.

150. Підсумково-аналітичний звіт з опитування громадськості щодо оцінки рівня довіри населення до Національної поліції на загальнодержавному рівні // Національна поліція України. URL: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/sociolog_doslidjenya/Pidsumkovo-analitichnuu_zvit_NPY_.pdf (дата звернення: 12.03.2021)

151. Погорілко В. Ф., Сірий В. І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ : Ін Юре, 1997. 252 с.

152. Подорожній Є. Ю. Правове регулювання конкурентоспроможності працівників органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2009. 183 с.

153. Полиция Австрии // Правоохранительные органы государств-участников и партнеров ОБСЕ. URL: http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_jcontentplus&view=article&id=921:2010-07-28-07-43-22&catid=124:2010-07-28-07-40-27&Itemid=215

154. Полиция Германии // Правоохранительные органы государств-участников и партнеров ОБСЕ. URL: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=17&lang=ru

155. Полиция Соединенных Штатов Америки // Правоохранительные органы государств-участников и партнеров ОБСЕ. URL: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=69

156. Полиция Франции // Правоохранительные органы государств-участников и партнеров ОБСЕ. URL: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=24#Country_Profile_Section_130

157. Полиция Франции. Жандармерия. URL: <https://eurasianlaw.ru/nashi-rubriki/politsiya-gosudarstv-mira/politsiya-frantsii-zhandarmeriya>

158. Політичний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. Київ : Генеза, 1997. 400 с.

159. Політологія : навч. посіб. / за заг. ред. М. П. Гетьманчука. Київ : Знання, 2011. 415 с.

160. Популярна юридична енциклопедія / кол. авт. : В. К. Гіжевський, В. В. Гловченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 528 с.

161. Потопальський А. В. Види професійної підготовки поліцейських в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 3. С. 132–136.

162. Потопальський А. В. Зарубіжний досвід правового забезпечення професійної підготовки поліцейських та можливості його використання в Україні. *Європейські перспективи*. 2019. № 3. С. 197–202.

163. Потопальський А. В. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1. Т. 3. С. 121–127.

164. Потопальський, А. В. Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 23 с.

165. Правознавство : підручник /за заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. Київ : КНЕУ, 2003. 767 с.

166. Правознавство : підручник для студ. вищих навч. закл. / ред. : В. В. Копейчиков, А. М. Колодій. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 752 с.

167. Примуш М. В. Загальна соціологія : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2004. 592 с.

168. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-%D0%BF#Text>

169. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.2008 № 2. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08>

170. Про міжнародні договори : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 12.12.2019)

171. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 № 565-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12#Text>

172. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#top> (дата звернення: 12.03.2021)

173. Про персонал оперативних служб Національної поліції Франції : Декрет від 24.01.1968 № 68-70.

174. Проблемы общей теории права и государства : учебник для вузов / под общ. ред. В. С. Нерсесянца. Москва : Норма, 2004. 832 с.

175. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник. Харків : Консум, 1998. 480 с.

176. Проневич О. С. Закони про поліцію земель як основне джерело поліцейського права Німеччини. *Форум права*. 2012. № 1. С. 808–815.

177. Просвирнин Ю. Г. Гарантии депутатской деятельности в развитом социалистическом обществе. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1982. 143 с.

178. Протасов В. Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства. Москва : Юрайт-М, 2001. 240 с.

179. Рабинович П. М. Основи загальної теорії права і держави : [підручник для студентів спеціальності «Правознавство»]. Київ : Атіка, 1994. 236 с.

180. Рабінович С. П. Права людини у природно-правовій думці неотомізму : дис. ... канд. юрид наук : 12.00.01. Львів, 2002. 221 с.

181. Радаев В. В., Шкаратан О. И. Социальная стратификация : учеб. пособие. Москва : Наука, 1995. 237 с.
182. Рєзнїкова В. В. Сутнїсть категорїї «послуга» : аналіз існуючих концепцій. *Вїсник господарського судочинства*. 2009. № 1. С. 58–68.
183. Романяк М. М. Гарантїї особистої безпеки озброєного працівника мїліції: до питання про вдосконалення правового регулювання. *Науковий вїсник мїжнародного гуманїтарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2014. № 10–2. Т. 1. С. 81–83.
184. Русецький А. А. Адміністративно-правове забезпечення взаємодїї та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 44 с.
185. Савельєва І. В. Адміністративно-правове забезпечення підготовки кадрів Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2019. 230 с.
186. Савюк Л. К. Правоохранительные и судебные органы : учебник. Москва : Юристъ, 2004. 464 с.
187. Свидерский В. И. Некоторые вопросы диалектики изменения и развития. Москва : Наука, 1968. 281 с.
188. Симоненко Г. В., Бойко Р. В. Правові засади особистої безпеки працівників ОВС // Психологічна безпека особового складу силових структур та персоналу екстремальних професій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 листоп. 2009 р.). Харків : Академія внутрішніх військ МВС України, 2009. 276 с.
189. Сїчкач В. О. Використання досвіду поліції зарубїжних країн в діяльності мїліції України по забезпеченню прав та свобод людини (організаційно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Донецьк, 2007. 179 с.
190. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2006. 656 с.

191. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта; КНТ ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
192. Скобелкин В. Н. Юридические гарантии трудовых прав рабочих и служащих. Москва : Юрид. лит., 1969. 183 с.
193. Словарь русского литературного языка. Т. 8. Москва : Изд-во АН СССР, 1958. 483 с.
194. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленка. Харків : ФОЛІО, 2006. 624 с.
195. Словник української мови : в 11 т. (1970–1980 рр.) / ред. кол. І. К. Білодід, А. А. Бурячок та ін. Київ : Наук. думка, 1974. Т. 9. 918 с.
196. Словник української мови : в 11 т. Т. 3 / гол. ред. кол. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1972. 741 с.
197. Соболь Є. Ю. Досвід організації та діяльності поліції провідних країн Європи. *Форум права*. 2010. № 2. С. 461–466.
198. Социология. Основы общей теории : учебник для вузов / отв. ред. Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичев. Москва : Норма, 2003. 912 с.
199. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ : Москаленко О. М., 2013. 588 с.
200. Стаханов В. Н. Маркетинг сферы услуг : учеб. пособие. Москва : Экспертное бюро, 2001. 160 с.
201. Стахура Б. І. Роль органів внутрішніх справ у забезпеченні прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 30. Т. 1. С. 48–51.
202. Стеблинська О. С. Забезпечення міжнародних стандартів прав людини і громадянина в контексті удосконалення діяльності органів внутрішніх справ України. *Право*. 2012. № 5. С. 190–195.
203. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 624 с.
204. Строгович М. С. Основные вопросы советской социалистической законности. Москва : Наука, 1966. 271 с.

205. Сурилов А. В. Теория государства и права : учеб. пособие. Київ : Наук. думка, 1989. 524 с.
206. Тарасов И. Т. Очерк науки полицейского права. Москва : Высочайше утвержденное товарищество «Печатня С. П. Яковлева», 1897. XIV, 702, II с.
207. Теория государства и права : [учебник] / под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. Москва : Норма-Инфра, 1998. 570 с.
208. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. Москва : Юристъ, 1997. 672 с.
209. Теорія держави і права: Академічний курс / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 686 с.
210. Теорія держави та права : підручник : [за вимогами кредитно-модульної системи навчання] / заг. ред. Є. О. Гіди. Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2011. 576 с.
211. Термінологічний словник з управління персоналом органів внутрішніх справ України / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. 120 с.
212. Тетеря В. М. Сутність, значення та особливості кадрового забезпечення поліції на регіональному рівні в контексті реформи Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Ч. 3. С. 184–189.
213. Ткач Т. В. Органи Національної поліції України в національній системі кібербезпеки. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 11. С. 113–117.
214. Ткач Т. В. Особливості територіальної юрисдикції підрозділів департаменту кіберполіції національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 4. С. 134–139.
215. Толковый словарь по управлению / [С. Н. Петрова (сост.)]. Москва : Аланс, 1994. 652 с.

216. Толстой Ю. К. К теории правоотношения. Ленинград : Изд-во Ленинград. ун-та, 1959. 87 с.

217. У Національній поліції планують запровадити електронний документообіг, – Хатія Деканоїдзе // Урядовий портал. 2016. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248982982&cat_id=244277212.

218. Управление персоналом : учебник для вузов / под ред. Т. Ю. Базарова, Б. Л. Еремина. Москва : ЮНИТИ, 2002. 560 с.

219. Управління за результатами діяльності в місцевих органах влади : метод. посіб. Київ : Козаки, 2007. 69 с.

220. Фільштейн В. Л. Організаційно-правові засади діяльності національної поліції держави Ізраїль (порівняльно-правовий аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 225 с.

221. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Спадкове право. Теорія та практика : [навч. посіб.]. Київ : Атіка, 2002. 496 с.

222. Хеффе О. Политика. Право. Справедливость. Основоположения критической философии права и государства. Москва : Гнозис, 1994. 319 с.

223. Хропанюк В. Н. Випробування українського кримінального законодавства на «європейськість». *Віче*. 2005. № 3. С. 57–62.

224. Худоба І. С. Адміністративно-правовий статус Корпусу оперативно-раптові дії як спеціального підрозділу Національної поліції : дис. ... д-ра філос. : 12.00.07. Харків, 2020. 236 с.

225. Худоба І. С. Поняття та особливості Корпусу оперативно-раптові дії як спеціального підрозділу Національної поліції України. *Верховенство права*. 2018. № 2. С. 76–80.

226. Черданцев А. Ф. Теория государства и права : учебник для вузов. Москва : Юрайт, 2000. 432 с.

227. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та

дільничних інспекторів міліції щодо охорони державного кордону : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 20 с.

228. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз : монографія. Харків : Константа, 2019. 490 с.

229. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 40 с.

230. Чумак В. В. Діяльність муніципальної поліції в Естонській Республіці: організаційно-правовий досвід та перспективи його використання в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4 (67). С. 115–120.

231. Чумак В. В. Досвід країн Балтії та Грузії щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ та можливість його використання в Україні. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 149–154.

232. Чумак В. В. Національна система професійної підготовки кадрів поліції в Латвійській Республіці. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 148–149. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9351> (дата звернення: 12.12.2019)

233. Чумак В. В. Організаційне та правове забезпечення функціонування поліції Латвійської Республіки. *Форум права*. 2014. № 4. С. 350–352. URL: file:///C:/Users/Vova/Downloads/FP_index.htm_2014_4_62.pdf (дата звернення: 12.12.2019)

234. Чумак В. В. Організація діяльності державного бюро розслідувань: світовий досвід та національна модель. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 116–121.

235. Чумак В. В. Особливості організаційної побудови поліцейської системи Литовської Республіки. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11/12. С. 145–146.

236. Чумак В. В. Принципи та способи реформування поліції в Естонії. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. № 3 (84). С. 297–302.

237. Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України : навч. посіб. Дніпропетровськ : ТОВ «ЛізуновПрес», 2012. 472 с. URL: http://pidruchniki.com/1566021246876/pravo/osnovi_pravovogo_statusu_osobi_gromadyanina

238. Шевченко Т. В. Адміністративно-правові засади забезпечення особистої безпеки поліцейського в екстремальних умовах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 23 с.

239. Шелухін О. М. Адміністративно-правові засади діяльності недержавних охоронних структур та служб безпеки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2013. 219 с.

240. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права : Т. 1. Философия права. Часть теоретическая. Рига : Давид Гликман, 1924. 698 с.

241. Шило С. М. Поняття та зміст правових гарантій законності у сфері адміністративної діяльності міліції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. № 4. С. 283–292.

242. Штатна чисельність // Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/shtat-ta-chiselnist.html>

243. Шумак І. Поняття громадянських прав і свобод людини в Україні. URL: http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=ukr&id=1687&id_book=1687&id_parent=1687&id_vid_res=2

244. Этимология названий «полиция» и «милиция» // Российское агентство правовой и судебной информации. URL: http://rapsinews.ru/incident_publication/20110301/251951477.html

245. Юнін О. С. Сутність поліцейської діяльності в зарубіжних країнах. *Правова система: теорія і практика*. 2011. № 4. С. 83–85.

246. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 1 : А–Г / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. 672 с.
247. Юридичні терміни. Тлумачний словник / за ред. В. Г. Гончаренка. Київ : Либідь, 2004. 320 с.
248. Юрченко В. В. Адміністративно-правовий статус нотаріуса в умовах реформування юстиції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2013. 216 с.
249. Юрченко О. М., Сервецький І. В., Сапрун О. В. Функції міліції (поліції) у сучасних умовах. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2013. № 1 (7). С. 47–50.
250. Явич Л. С. Право и социализм. Москва : Юрид. лит., 1982. 471 с.
251. Ярмиш О. Н., Серьогін В. О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 324 с.
252. Beamtenversorgungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 16. März 1999 (Bundesgesetzblatt 1. I S. 322, 847, 2033), zuletzt geändert durch Artikel 6 des Gesetzes vom 19. Juli 2006 (Bundesgesetzblatt 1. I S. 1652).
253. Bundesbesoldungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 6. August 2002 (Bundesgesetzblatt 1. I S. 3020), zuletzt geändert durch Artikel 3 des Gesetzes vom 19. Juli 2007 (Bundesgesetzblatt 1. I S. 1457).
254. Bundeskriminalamtgesetz vom 7. Juli 1997 (Bundesgesetzblatt 1. I S. 1650), zuletzt geändert durch Artikel 4 des Gesetzes vom 22. Dezember 2006 (Bundesgesetzblatt 1. I S. 3416).
255. Greene J. Evaluating Planned Change Strategies in Modern Law Enforcement: Implementing Community-Based Policing // Brodeur J. P. 1998. 146 p.
256. Grundgesetz für Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949. URL: <https://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg/245>
- 216
257. Jellinek G. System der subjektiven öffentlichen Rechte. Freiburg : B. Mohr, 1892. 346 s.

ДОДАТКИ**Додаток А****СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Дмитрик Р. В. Оптимізація критеріїв оцінювання ефективності діяльності поліцейського в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 2. Т. 2. С. 177–181.

2. Дмитрик Р. В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 8. С. 178–183.

3. Дмитрик Р. В. Права та обов'язки як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 9. С. 203–208.

4. Дмитрик Р. В. Відповідальність як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 10. С. 190–195.

5. Дмитрик Р. В. Зарубіжний досвід діяльності поліцейських та можливості його використання в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 210–216.

6. Дмитрик Р.В. Совершенствование законодательства, регулирующего административно-правовой статус полицейского в Украине. *KELM*. 2020. № 7. С. 219–224 (Республика Польша).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Дмитрик Р. В. Особисті якості поліцейського як фактори забезпечення його ефективності його діяльності // Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7–8 квіт. 2017 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 39–41.

8. Дмитрик Р. В. Становлення та розвиток адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні // Теорія і практика сучасної юриспруденції :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7–8 груд. 2018 р.). Київ : ЦПНД, 2018. С. 43–46.

9. Дмитрик Р. В. Поліцейський як об'єкт адміністративно-правового дослідження // Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19–20 квіт. 2019 р.). Львів : ЗО «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 22–24.

10. Дмитрик Р. В. Повноваження як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні // Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17–18 січ. 2020 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 61–63.

Додаток Б

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ РІЗНОЇ ПОСАДИ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ, СТОСОВНО ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

З метою вивчення особливостей адміністративно-правового статусу поліцейськими різного рівня та підрозділу Національної поліції України, проведено анкетування 250 поліцейських практичних підрозділів Національної поліції України. Опитування здійснювалося у різних регіонах України (Харківська, Дніпропетровська, Вінницька, Київська, Львівська, Одеська, Миколаївська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ).

Мета анкетування: з'ясувати думку респондентів щодо проблем адміністративно-правового статусу поліцейських різного рівня та підрозділу Національної поліції України, тим самим підтвердити чи спростувати результати проведеного дисертаційного дослідження, а також використати отримані відомості при формулюванні висновків і розробці пропозицій (рекомендацій) щодо удосконалення положень адміністративного законодавства у зазначеній сфері.

Категорія респондентів: 100 керівників різного рівня підрозділів Національної поліції України.

Підстави для анкетування: наявність у респондентів досвіду практичної роботи професійності й компетентності, а також сформованої позиції (думки) та власного уявлення щодо питань, які були поставлені в анкеті.

Форма анкетування: письмова, шляхом заповнення/давання відповідей респондентами.

Час для відповіді на одну анкету респондентом: приблизно 15-20 хвилин.

Структура анкети: 17 питань із пропонованими відповідями, котрі різняться за характером та змістом.

Зміст пропонованих питань: базується на отриманих в результаті дисертаційного дослідження персональних результатах, дискусійних

положеннях, що мають бути спростовані чи підтверджені респондентами, позиціях, рейтинг яких має бути визначений чи уточнений, тощо.

1. В якому органі/підрозділі Національної поліції України Ви працюєте?
2. На якій посаді?
3. Який Ваш стаж практичної діяльності в Національній поліції / загальний?
4. Який стаж роботи Ви маєте в органах Національної поліції?
5. Зазвичай, чи достатньою інформацією Ви володієте для ефективної реалізації свого адміністративно-правового статусу?
 - Так – 90 чол., 90%;
 - Ні – 10 чол., 10%.

Додаток В
Акт впровадження в освітній процес

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
Станіслав ГУСАРЕВ
10.12.2020 р.

АКТ
впровадження результатів дисертації
ад'юнкта Національної академії внутрішніх справ
Дмитрика Романа Валентиновича на тему
«Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні»
в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія в складі: заступника начальника навчально-методичного відділу, кандидата юридичних наук Бистрицького Богдана Юрійовича (голова комісії), завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, кандидата юридичних наук, доцента Пастуха Ігоря Дмитровича, в.о. начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, професора Дрозда Олексія Юрійовича склала цей акт про те, що результати дисертації ад'юнкта Національної академії внутрішніх справ Дмитрика Романа Валентиновича на тему «Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні» впроваджені в освітній процес академії, зокрема:

1. Матеріали дисертації застосовуються в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять для здобувачів вищої освіти з навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу».

2. Результати дисертації Дмитрика Романа Валентиновича відображені в наукових статтях і матеріалах науково-практичних конференцій для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Дмитрик Р.В. Оптимізація критеріїв оцінювання ефективності діяльності поліцейського в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 2. Том 2. С. 177-181.

2. Дмитрик Р.В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. №8. С. 178-183.

3. Дмитрик Р.В. Права та обов'язки як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. №9. С. 203-208.

4. Дмитрик Р.В. Відповідальність як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. №10. С. 190-195.

5. Дмитрик Р.В. Зарубіжний досвід діяльності поліцейських та можливості його використання в Україні. *Юридична наука*. 2019. №11. С. 210-216.

6. Дмитрик Р. Совершенствование законодательства, регулирующего административно-правовой статус полицейского в Украине. *KELM*. 2020. № 7. С. 219-224 (Республика Польша).

7. Дмитрик Р.В. Поліцейський як об'єкт адміністративно-правового дослідження. Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 19-20 квітня 2019 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 22-24.

8. Дмитрик Р.В. Особисті якості поліцейського як фактори забезпечення його ефективності його діяльності. Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 7–8 квітня 2017 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 39–41.

9. Дмитрик Р.В. Становлення та розвиток адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. Теорія і практика сучасної юриспруденції: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 7–8 грудня 2018 р. – К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 43–46.

10. Дмитрик Р.В. Повноваження як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С.61–63.

3. Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення всіх видів занять.

Голова комісії

Богдан БИСТРИЦЬКИЙ

Члени комісії:

Ігор ПАСТУХ

Олексій ДРОЗД

Додаток Г
Акт впровадження в науково-дослідну роботу

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. президента Науково-дослідного
інституту публічного права,
доктор юридичних наук, доцент

Сергій КОРОЄД

16.12.2020 р.

АКТ

впровадження результатів дисертації

здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дмитрика Романа Валентиновича

**на тему «Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні»
у науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права**

Комісія в складі: в.о. президента Науково-дослідного інституту публічного права, доктора юридичних наук, доцента Короєда Сергія Олексійовича (голова комісії), завідувача аспірантури, доктора юридичних наук, доцента Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, кандидата юридичних наук, старшого дослідника Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації ад'юнкта Національної академії внутрішніх справ Дмитрика Романа Валентиновича на тему «Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні» (на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) мають необхідний теоретичний, методологічний рівень, практичну значущість і використовуються в науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права, зокрема для подальшого розроблення наукових питань, щодо висвітлення змісту та складових елементів адміністративно-правового статусу Національної поліції, вироблення шляхів удосконалення його адміністративно-правового регулювання, а також у межах реалізації Інститутом теми науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертації Дмитрика Романа Валентиновича на тему «Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні» на здобуття

наукового ступеня кандидата юридичних наук вважати впровадженими в науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права.

Голова комісії:

Сергій КОРОЄД

Члени комісії:

Лариса СОРОКА

Ксенія КУРКОВА